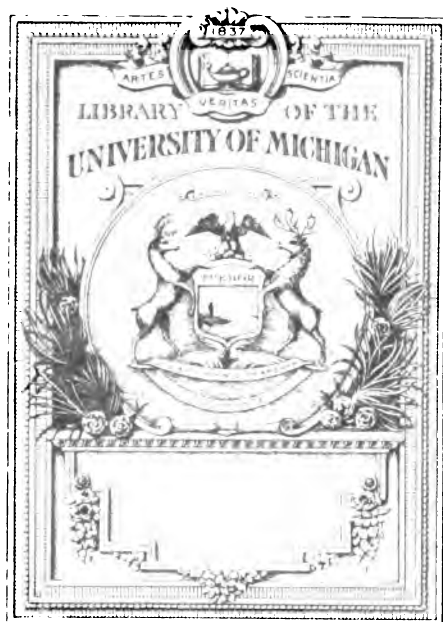
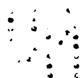

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

VORT RIKE

JOHAN BOJER

VORT RIKE

ROMAN

KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOKHANDEL

KJØBENHAVN · LONDON · BERLIN
MCMXXIV

SJETTE OPLAG

Printed in Norway
P. M Bye & Co. A-S' boktrykkeriavdeling
Christiania

FØRSTE BOK

I

Som vanlig hadde Kristiania været uheldig med sit syttendemaiveir. Men tiltrods for vinden og haglbygerne, som nu og da slog sine hvirvler henover hustakene, var gaterne dog fulde av lystige mennesker, og flag saaes at smelde i vinden høit og lavt, endog over sporvognene, som gled forsigtig avsted og ustanselig ringte. Og utover eftermiddagen var der endnu demonstrationstog, som endte paa en aapen plads, hvor man samledes om en talerstol og svingte med hattene og ropte hurra. Der var gjennem gaterne en stimlen, en latter, en mængde skrik, en frydefuld larm, saa de trækfugler, som høit oppe i luften stod nordover — de maatte tro, at dernede i dalbunden ved fjorden laa der endelig en by, som sang.

Men paa samme tid stod en enslig mand i et portrum midt overfor landsfængslet for kvinder og syntes at være utenfor det hele. Kraven paa den graa ulster hadde han slaat op over ørene, og filthatten var trukket ned i panden, som søkte han at gjøre sig ukjendelig. Folk, som gik ut og ind av porten, trodde han maatte være syk eller drukken. Men hele tiden stirret han, hensunken i tanker, paa den skumle fængselsbygning, som ventet han, at der bak et av de jerngitrede vinduer skulde vise sig et ansigt, som han kjendte.

Det er ikke godt at vite, hvor længe han saadan hadde staat her. Men endelig syntes han at ta sig sammen til en stor beslutning. Han gik tvers over gaten, hen til fængselsporten, og løftet haanden som for at ringe paa. Men pludselig faldt haanden ned igjen, han tok nogen skridt baklængs, strøk sig over panden og satte saa paa maafaa avsted, tæt ind til husvæggen, som om han flygtet.

En times tid senere stod han og ringte paa i anden etage i et hus nede ved fæstningen.

«Er presten hjemme?»

«Ja, værsgod!»

Men skjønt piken hadde aapnet døren paa vid væg, varte det dog et øieblik, inden den fremmede kunde bestemme sig til at træde indenfor. Selv da han inde i entreen hadde hængt ulster og hat fra sig, saa det et øieblik ut som han vilde ta paa sig og gaa igjen.

Samtidig gik den bekjendte prest med langsomme skridt frem og tilbake i spisestuen, idet han viftet med et papir i haanden. Han var selskapsklædd og skulde ut i festmiddag, og der hadde han lovet at holde en tale. Men selv en nidkjær sjælesørger kan — efter at ha præket i kirken, besøkt fattige og syke, staat ved dødsleie, og ellers hørt alskens klager og skriftemaal — faa en uvilkaarlig trang til at hvile ut i noget lysere, og derfor hadde presten idag bestemt sig paa at holde en munter tale. Hans skridt knirket livlig frem og tilbake, og litt efter litt kunde han tydelig se baade gjesterne, bordet og blomstene og føle champagneglasset i haanden. «Og vi prester — naaja vi kunde da ogsaa være kavalerer, ikke sandt mine damer?» hørte han pludselig sig selv si, og ansigtene rundt bordet begyndte virkelig at lyse op. Det var altsaa en god sats. De knirkende skridt stilnet pludselig, mens han noterte paa papiret, og uvilkaarlig fik hans graaskjeggede ansigt et smil som det han agtet at levere under talen.

«Hvad?» vendte han sig med et ryk, da piken stod der og saa ut til at ville noget. «Er der endnu én som vil tale med presten! Hvem er det? Jasaa. Men De kan vel oplyse mig, om det er keiseren av Rusland, eller en snigmorder? Naa, saadan! Presten var virkelig blit hidsig over at bli forstyrret netop nu. Han saa paa sit papir, men forstod, at han kom ikke videre i talen, før den fremmede var ekspedert. Med et suk stak han papiret i lommen og begav sig gjennem stuen hen til kontoret.

Da den fremmede derinde hørte de knirkende skridt nærme sig, saa han sig om med en mine som vilde han helst ta flugten. «Hvad er dog dette!» tænkte han. «Hos presten du! Begynder du virkelig at bli forrykt.»

I næste øieblik aapnedes døren fra den anden kant,

og prestens hvite skjortebryst kom tilsyne. Paa den sorte kjole dinglet et ordenskors. Et øieblik stanste han og saa litt over brillerne paa den fremmede, men da han ikke kjendte ham, gik han et par skridt nærmere, la hænderne paa ryggen og heldte hodet tilbake.

Godaften!» sa han endelig. «Med hvad kan jeg .... ah!» Og pludselig fik han et underlig smil. «Nei virkelig — er det Dem!»

Uten at række den fremmede haanden gik han nu hen og satte sig i armstolen ved skrivebordet, heldte sig tilbake og bød med en haandbevægelse den anden at ta plads. Hans ansigt la tydelig for dagen, hvor forbauset han var.

«Jasaa, presten kjender mig igjen!» kom det endelig fra den forlegne unge mand, som stod der og strøk og strøk sig over panden.

«Ja, er det ikke hr. Erik Evje? Jovisst. Undskyld, at jeg ikke kjendte Dem straks.»

«Det er jo over et aar siden vi støtte sammen i Studentersamfundet.»

«Jaha — jeg husker det!»

«Dengang fornærmet jeg Dem, hr. pastor ....»

«Ikke mig, men hele standen!» avbrøt presten og smilte overbærende. «Husker jeg ret, saa gav De os prester skylden for omtrent al den elendighet, som fins paa jorden, he, he!»

«Ja, jeg har desværre sagt meget vrøvl i mine dage —» kom det dæmpet fra den anden. «Men nu kommer jeg til Dem, hr. pastor, netop fordi .... fordi jeg har skrevet og talt saa meget imot Dem.»

Presten saa opmerksomt paa den anden, som fremdeles stod der og saa rent hjælpeløs ut. Dette besøk var saamæn uventet. Denne uvorne skribent i «Social-Demokraten», denne ophidsende taler ved alle streiker og arbeiderdemonstrationer, denne prestehater og gudsfornegter, — han staar pludselig her med en saa ydmyg mine. Presten bøiet uvilkaarlig overkroppen frem for bedre at se paa ham. Nu gaar den unge mand endelig hen og sætter sig paa den anden side av skrivebordet. Nu hoster han. Og naar man er saa blek — naar man ustanselig tørrer sig over panden for at fjerne en sved, som slet ikke

er der — naar blikket er saa sky — hm, hm! Var dette en krypen til korset, da vilde det komme til at vække opsigt.

«Ja, De er nok forbauset over, at jeg kommer saadan dumpende ind til Dem, hr. pastor. Men det var slikt spektakel paa alle de glade mennesker paa gaten. For jeg er kommet utenfor alt det. Og saa drev jeg tilfældigvis forbi her. Og saa kom jeg til at ringe paa ....»

«Er De ikke formand i et arbeidersamfund, hr. Evje?»

Den anden fik som et ryk. «Nei, nei, det er gudskelov forbi. I det sidste har jeg drevet omkring ganske husvild.»

«Husvild.»

«Ja, — aa De ser paa mine klær. Nei det er ikke paa den maate. Jeg lever desværre fremdeles høit paa de penger, som far skrapet sammen — paa sin vis.»

«Var ikke Deres far brukseier nordenfjelds?»

Den unge mand fik et tungsindig smil.

«Aa, hans usminkede titel var nok brændevinsbrænder og skogødelægger. I dag har jeg trang til at si sandheten, selv om det gjælder min far. Han forvandlet bøndernes korn og poteter til brændevin, og naar de saa var drukne, saa kjøpte han gaarden av dem for at utplyndre skogen. Han har gjort hele distrikter fattige, endog paa brændsel, og hvor mange velstandsfolk han bragte til betlerstaven, er der neppe tal paa. Men rik blev han da, og ordener og ære fik han ogsaa, og da han var død, kan de tro, at presten roste ham i sin gravtale. Men jeg — jeg fik desværre alt dette i vrangstrupen, og saadan blev jeg socialist ....»

«Men han er jo den gamle!» tænkte presten og knep munden sammen, idet han gjorde mine til at reise sig. «Nuvel, hr. Evje!» sa han høit — «hvad kan jeg ....»

Erik Evje sat og strøk eftertænksomt med fingrene gjennem sit lyse helskjeg. «Jo, det var det, hr. pastor,» kom det eftertænksomt .... «Det var ....»

Presten ventet utaalmodig paa fortsættelsen. Nu hørte han sin frue trippe frem og tilbake inde i stuen, — jovist, det var paatide at komme avsted til middagen. Og før presten merket det, var hans tanker inde i den tale, han netop kom fra, og atter følte han champagneglasset i haanden og saa bordet og gjesterne.

«Det var det,» fortsatte endelig røsten fra den anden side av bordet. «Gives der virkelig en gud?»

Presten vaaknet ved dette ord Gud, reiste sig braatt og maatte gaa en tur over gulvet for at samle sig. Ti i samme øieblik hadde han jo i tankerne smilt og sagt: «Og vi prester, vi kunde da ogsaa være kavalerer, ikke sandt, mine damer?» Nu begyndte han at gaa langsomt frem og tilbake, med lukkede øine, som vilde han fra denne letsindige tale søke at faa øie paa Gud.

«Hør,» sa han endelig og stanset op foran den anden. «Vil mit svar egentlig bety noget for Dem?»

Den anden smilte og rystet paa hodet. «Aanei, ærlig talt. Men allikevel — om De blot kunde faa mig til at tro paa et eller andet igjen. Salig er den, som tror, ti han kan synde.»

«Hvad?» Presten stirret paa ham gjennem brillerne.

«Og salig er den rike — ti han kan stifte gjæld. Salig er den, som har mange venner, ti hvad gjør det, om han faar fiender. Men den, som ikke tror — og som dog har syndet! Ser De, troen, den er et bjerg at staa paa hvorfra vore synder blir noget smaatteri dernede i dalen. Men ve den, som glider ned. Han blir selv saa liten, at synderne straks vokser ham over hodet. Det er derfor vi mennesker behøver en eller anden gud.»

Han kastet et blik paa presten, som stod stille foran ham med hænderne under frakkeskjøtene.

«Men,» fortsatte han smilende — «nu kommer jeg til mit egentlige erend, hr. pastor. Hvad er dette med samvittigheten? Kan man virkelig stole paa, at den er en tilforladelig maaler av godt og ondt? Er den ikke heller en sygdom? Jo, for ser De, hvis samvittigheten er en guddom i mennesket, saa er det ialfald en feig guddom. Den anfalder os kun, naar den ser vi er vaabenløs. Hvis du en dag mister alt og blir liggende paa veikanten som et andet dyr, da kan du forlate dig paa, at samvittigheten slaar kloen i dig. Den kredser over os, som gribbene over en hær, ventende paa, at et øg ikke skal orke mer, men bli liggende igjen. Da er den der. Saaledes er samvittigheten. Det er ingen ridderlig gud, hr. pastor.»

I det samme aapnedes døren paa klem ind til stuen, og en stemme hvisket: «Jeg er færdig.»

«Nu kommer jeg!» sa presten og gik virkelig ogsaa et par skridt mot stuen. Men saa vendte han igjen. «Ja, ja hr. Evje,» sa han nu til farvel — «naar vi er saa uenige om utgangspunktet, nemlig Gud, saa har jo vi to neppe stort at si hinanden ....»

Erik Evje smilte. Han var altfor optat av, hvad han selv hadde paa hjerte, til at merke prestens trang til at faa ham paa dør.

«Man synder kun mot sig selv og sine medmennesker, hr. pastor. Men saalænge man tror paa et eller andet stort i det blaa — saa længe kan man knuse saa mange menneskeskjæbner, det skal være. Samvittigheten sender kun regningen til — dette i det blaa. Men anderledes gaar det, naar kassen er tom paa idealer. Og derfor er jeg kommet hit til Dem, hr. pastor. De er en mand, hvis samvittighet er slik som en sund og lykkelig mand skal ha de ting. Og nu faar De si mig, om jeg virkelig er skyldig ....»

«Skyldig?» gjentok presten mekanisk, han stod og smaatrippet paa gulvet, mens han i tankerne var ved festbordet: «Og vi prester .... kunde da ogsaa være kavalerer ....»

Erik Evje saa spændt paa ham: «Ja, De vet naturligvis, hvad man beskylder mig for?»

Presten strøk sig over panden og prøvde at vaakne til den andens verden.

«Beskylder Dem? nei, det vet jeg virkelig ikke.» Presten kom i det samme til at se paa sit ur.

«Da er De visst den eneste, hr. pastor. For avisene har da ogsaa levd høit paa det, skulde jeg tro .... Og sæt om han nu har ret! Baade han og .... naa —» Han strøk sig over panden igjen og sukket tungt.

«Hvem taler De om?»

«Om Mogstad vel — tugthuskandidaten, min ven, he, he! Han, som tok arbeiderne fra mig og fik mig sparket ut. Har De ikke læst om den skandale i avisene? Han stod op i et møte i samfundet og pekte paa mig og sa, det var jeg, som hadde sendt ham i straf. Det var jeg — jeg som hadde gjort ham til en skadeskutt fugl. Og man trodde ham og tok parti imot mig. Dengang var jeg viss paa, at han løi, men, det er siden ....» Evje

strøk sig atter over panden og lukket øinene. — «Det er farlig at bli gaaende omkring ganske alene.»

Presten hørte atter sin frues utaalmodige skridt i stuen og blev mer og mer fortvilet. Aldrig hadde han følt en andens fortrolighet saa fordringsfuld. Og idet han anstrengte sig for at tænke litt nærmere paa denne mand dukket der en erindring frem ....

«Hele historien,» fortsatte Evje paany, «er den, at vi var studiekamerater, han og jeg. Han var fattig, men begavet ....»

«Evje ....?» avbrøt presten, idet han stanste midt paa gulvet og tok sig over øinene. «Jeg var for et par aar siden prest ved kvindefængslet her. Var der ikke der en ung pike, som .... hvad het hun nu?»

Men nu hændte der noget ganske uventet. Erik Evje reiste sig pludselig, stirret et øieblik paa den anden og satte saa avsted mot døren og ut. Presten stod som himmelfalden. Endelig skyndte han sig ut i entreen og kom tidsnok til at se den anden forsvinde gjennem ytterdøren med hat og overtøi i haanden. «Men Evje dog!» ropte presten. «Hvad er det? Hvad er det? Nei nu har jeg aldrig ....!» Kommet ut paa trappen ropte han endnu en gang: «Evje!» Men saa hørte han gatedøren bli slaat igjen.

«Er du endelig færdig nu!» sa en stemme fra stuen. «Du har visst ingen tanke for, at vi kommer for sent.»

Da presten litt senere sat i vognen underveis til festen, tok han atter sit papir frem og prøvde at komme ind i sin muntre tale. «Og vi prester kunde da ogsaa være kavalerer ....» Men pludselig gjorde han en grimase og kastet papiret hen i gaten. Det var virkelig lyktes den anden at spolere hans humør.

«Var han gal!» tænkte han. «Og hvor gjør han av sig nu ikveld?»

II

De fleste mennesker faar sine idealer som det saarede dyr, der uvilkaarlig søker til vand. Saaledes var ogsaa Erik Evje blit teolog, mediciner og tilslut arbeiderfører,

alt eftersom en indre ulykke hos ham selv krævet en bestemt lindring.

Den sommer han kom hjem som nybakt student, blev han heftig forelsket i en husmandsdatter, som tjente paa gaarden, og da faren forstod, det var guttens alvor at ville gifte sig med hende, kan det hænde der blev hus. Det endte med, at Erik tilslut gav efter og lot piken i stikken endda hun var med barn. Men da han samme høst kom til hovedstaden for at studere jus, blev han liggende dagen lang paa sin sofa, syk av erindringene hjemmefra. Her i den store, vildfremmede by, hvor han hverken hadde en mor eller en god ven at utøse sig for, her øinet han ingen anden lindring end Gud. Omsider satte han endog igjennem at faa bli prest. Og naar han nu blev saa nidkjær i sine studier, saa sterk i sin tro, og saa het i sine bønner, da var det fordi der gaves — langt dernord — et blekt litet ansigt, som stadig maatte holdes paa avstand.

Dette lyktes ogsaa efterhvert. Saa da han et par aar senere hørte, at piken hadde faat et barn med en gift mand og i fortvilelse dræpt det, da var han i sin kristelige iver sterk nok til at tænke: «Nei — var hun saadan .... hun ogsaa.»

En lys vaardag møter han under løvet i Studenterlunden den unge Inga Rud, datter av distriktslægen i hans hjembygd. Eriks aftenbøn blev den kveld lysere end ellers. Det var som det høieste væsen hadde iført sig rød kjole og lys straahat. Snart sa kameraterne efter ham paa gaten: «Se der, nu har s'gu Erik Evje ogsaa klippet sig.» «Og været hos skrædderen!» tilføiet en anden. Men da han et par dage senere viste sig ved militærmusikken i floshat, ny vaarfrak og lysegule hansker, da begyndte man at stikke hoderne sammen og mumle: «Hvem er hun?»

De skulde ha visst, hvad Erik i denne tid gik igjennem. Ti jo mindre opmuntring den unge kvinde skjænket ham, jo sterkere klamret han sig til Guds hjælp. Men endelig kommer den kveld, da han kaster sig paa sengen efter at ha faat en tydelig kurv. «Ske din vilje!» stønnet han i puterne, men denne gang blev det dog en bøn med sammenbitte tænder. Da læser han et par dage efter en

annonce om hendes forlovelse med en ung officer, og nu faldt avisen ham ut av hænderne. Han hadde haabet til nu. «Ske din vilje .... nei, nei!» Og da han om kvelden av gammel vane foldet hænderne, brast der en iskold latter frem. — Officeren bandte vel og svor. Han fik hende. Han selv spæket sig og bad og bad, men fik blot skammen. Nye, farlige tanker begyndte at vælde frem, og himlen blev snart saa uendelig tom.

Straks efter staar han hin regngraa sommerdag i farens begravelse og hører prestens lovtale over den døde. Men Erik saa i dette øieblik sin far — da han jaget den unge husmandsdatter av gaarden. «Vil du bli en hykler og nar som denne prest?» spurte det i ham. «Er det underlig, at teologer som regel faar kurven?»

Videnskapen kaldtes dengang de unges religion, og da Erik atter kom til hovedstaden, sparket han sine teologiske lærebøker ut paa et mørkeloft og gik over til medicinen. Det blev det første brud med moren. Men Erik tok ihærdig fat — som den, der har mistet sin gaard og vil rydde sig en ny. Og det var befriende at turde være ung igjen, og at slaa sig løs i det lystige studenterliv, han ogsaa. Han hadde rikelige lommepenger, han stiftet venskap med begavede unge mænd og sluttet sig til en liten begeistret klik av fritænkere, som svor ved solen og ved den klare hjerne.

Det blev et par lyse, lykkelige aar, da han selv, ideerne og arbeidet syntes ett og det samme. Og naar hans humør saa ofte syntes larmende, og han saa flittig strødde eder omkring sig, da var det av trang til at sparke den gamle utgave av sig selv, teologen og bedemanden, som nu forekom ham saa ynkelig.

Da var det, at historien med Mogstad kom. Denne unge mand var Eriks bedste ven, begavet, men sykelig ærekjær, kanske fordi hans mor var vaskekone. En dag, en stund før de skal op til sin første eksamen, kommer han op til Evje og slænger sig motløs paa en stol. «Naada?» spør Erik. «Disse forbandede pengene!» stønnet den anden. «Nu orker mor ikke mer, og jeg har desværre heller ikke tid til at skylle hendes klær netop nu. Det spøker for, at min eksamen gaar i vasken iaar ogsaa, jeg faar vel ut paa landet og ta en huslærerpost igjen!» «Hvor

meget dreier det sig om?» spør Evje. Aa, en tre hundrede lumpne kroner du!» «Kjære, det maa da jeg kunne skaffe dig!» sier Erik. «Du!» Mogstad sprat op, grep sin ven i kragen og rystet ham. «Sier du, at du .... hvad!» «Ja, men jeg har dem ikke hos mig, du kan vel vente nogen dage.» Om han kunde vente nogen dage — jo gudbevares! Og syngende og henrykt føk Mogstad paa dør.

Hvorfor skaffet nu Evje ikke pengene straks tilveie? Han hadde dem ikke hos sig — nei. Men hvorfor skrev han ikke til moren? Han kviet sig litt, fordi hun i det sidste hadde klaget over hans forbruk. Men hvorfor pantsatte han da ikke sit guldur eller sit piano? Nei, Erik var for optat av sin forestaaende eksamen til rigtig at tænke sig ind i den andens forlegenhet. Mogstad kom igjen og igjen, og altid sa Erik, at han skulde faa pengene, men samtidig opsatte han ogsaa med at foreta noget for at skaffe dem. Tilslut kommer Mogstad og er ophidset: «Mener du at hjælpe mig, mand, eller mener du det ikke!» Erik var skamfuld, men vilde ikke tilstaa sammenhængen. «Saasnart jeg selv faar!» sa han — «saa skal ogsaa du faa!» «Saasnart du faar ja!» haanlo den anden. «Men det skulde helst være paa denne side av dommedag!» Erik blev nu ogsaa hidsig, netop fordi han var skamfuld. «For fanden, menneske, — hvis du kan faa dem fortere hos en anden!» Mogstad blev rød i toppen. «Aa — saadan! Du er pinedød en skitt fyr!» Og han sprang op og vilde gaa. «Hvad! vent litt!» skrek Evje. Og nu tok det ene ord det andet, indtil Mogstad kaldte den anden en kujon. Da kastet Evje ham paa dør.

Men ingen kunde mindre end Erik ane, hvad følger dette skulde faa. Morgenen efter kommer et brev, som i en fart fik ham op av sengen. Han vendte og dreide papiret og læste det en gang til. Han begyndte en formelig dans paa gulvet, stanste saa op og læste brevet paany med stirrende øine. Mogstad skrev fra varetægtsarresten. Mogstad var i fængsel. Da det trak saa længe ut med, at Erik indfridde sit løfte, hadde den arme mand grepet til at skrive en falsk veksel. Og i raseri var han gaat bent fra Evje og angit sig til politiet.

Da Erik fattet omfanget av denne ulykke, blev han

tilmote som hadde han begaat et vaadeskud. Han fik snart merke, at kameraterne visste det hele —, og at de helst hadde lyst til at pryle ham. En dag møtte han ogsaa Mogstads mor. Den gamle vaskekone saa ut til at ville smyge ind i husvæggen, men sendte ham dog et blik, som gik ham til marg og ben.

Endelig tar han mot til sig og gaar hen til fængslet, men Mogstad negtet at ta imot ham. Da han med bøid hode vandret hjemover, hadde han mest lyst til at hoppe i sjøen. Og da han vilde kaste sig over bøkerne for at glemme alt andet, da fandt han atter en laast dør. Ti det var som disse studier, han og Mogstad hadde dyrket i fællesskap, nu spurte: «Hvor har du — ham? Kan du virkelig gaa op til denne eksamen, samtidig som din ven dømmes til tugthus?»

Erik Evje stængte sig inde og blev søvnløs. De onde erindringer om husmandsdatteren brøt nu op som en sygdom, han trodde var lægt. Det blev en grublen frem og tilbake over skyld og ansvar, men det gik som med den hest, der har gaat sig ut i sumpen. Jo mer han sprællet, jo dypere sank han i, og mer og mer fortvilet stirret han efter en hjælp til at komme op igjen. Gud var ikke mer, moren forstod ham ikke længer, vennerne hadde vendt ham ryggen. Og som hesten tilslut utstøter et gjennemtrængende skrik, saaledes kunde der ogsaa fra Erik Evjes pute stige et suk i nattestilheten, saa saart, saa sønderknust, som spurte det: «Er der ingen magt i himlen eller paa jorden, som kan trøste en ulykkelig!»

Da driver han en kveld paa maafaa indom et arbeidermøte, hvor en bekjendt socialistfører holdt foredrag. Og da han utpaa kvelden kom hjem, blev han gaaende i timer op og ned paa gulvet. Han var forunderlig tilmote. Det var som denne taler hadde sagt: «Du er uskyldig. Det er fattigdommen ....!» Evje følte det som en uendelig befrielse, men vaaget ikke rigtig at tro paa det endnu. «Men ret betænkt!» sa han til sig selv og strøk sig over panden — «hvorfor jaget min far Olina .... hvorfor var hun uværdig til at elske mig? Fattigdommen — ja her er det klart! Men Mogstad ....? Hvorfor dreves han til at skrive falskt? — Om han nu hadde været rik? .... Neivisst — ogsaa fattigdommen!» Og jo mer han tænkte

og tænkte over dette, jo klarere blev det, at samfundet igrunden hadde skylden baade for Olina og Mogstad. Og endelig kunde han puste befridd ut. Han følte endelig en knugende byrde bli løftet av. Og siden det ikke længer var hans skyld, kunde hans medfølelse netop faa frit løp. «Arme mennesker!» tænkte han — «hvor de maa ha lidt!»

Han maatte paa flere arbeidermøter, han maatte frem i diskussionen, og opreven som han endnu var av erindringen om Mogstad, fik hans ord en varme, som vakte opsigt. Snart maatte han lægge sine medicinske lærebøker tilside for først at læse Karl Marx og Laselle. Istedenfor til forelæsninger vandret han snart til en arbeiderforening, hvor han skulde holde foredrag. Da hans kamerater gik op til eksamen, sat han hjemme og skrev en artikel for «Social-Demokraten». Hver anklage han kunde rette mot kapitalen, føltes som et plaster paa et svidende saar hos ham selv. Hvert kjærlig ord, han kunde slynge ut om de fattige, blev en hilsen til dem, han frygtet for at ha knust. Han merket ikke selv engang, at han paa talerstolen mer end en gang hentet indignation mot kapitalen ved at forestille sig Olina, idet hun blev jaget fra gaarden. Og ingen kunde paa de bevingede sætninger i «Social-Demokraten» merke, at pennen var dyppet i Mogstads falskneri, og at det var et selvforsvar.

Til sin gamle klik av fritænkere skrev han i et avskedsbrev: «Hvad bruk har menneskene for sandhet, saa længe de ikke har brød?» Og til sin mor, som snart begyndte at true: «Skal jeg vælge mellem dine maanedspenger og min samvittighet, saa vælger jeg den sidste.» Pengene vedblev dog at komme, men Erik syntes de sved mellem fingrene. Han opsa sit smukke losji, flyttet hen til et kvistværelse, laget selv sin frokost og kveldsmat, og gav nu overskuddet til bøker for arbeiderne.

Patienten blir glad i den læge, som endelig gjør ham frisk, og Erik Evje fik denne nye virksomhet kjær, fordi den hadde helbredet hans syke samvittighet. Han vandret frivillig to ganger i fængsel, først for ærekrænkelser mot en fabrikeier, dernæst fordi han negtet at tjene det sidste aars vernepligt. Hver gang han kom paa fri fot, hadde hans øine faat en ny og egen glans.

Men Erik Evje fik ogsaa smake sødmen ved at tjene en stor idé — da den lille mand paa hybelen føler sin sjæl utvides til at omfatte land, byer og tider. Da dit jeg og de ti tusen blir ett. Da tanken paa at dø ikke blir saa ængstende, fordi ens andet jeg, ideen, vil leve. Som foredragsholder kjendte han en lykke, der er større og rikere end den, som bifald og smiger skjænker. Det var dette at omgjøre sin indre smerte til en sak, som andre igjen optar som sin sak. At merke sin sorg eller glæde, sin anger eller sit haab, ta de hundreder i besiddelse og gjøre dem til ett med en selv. Det var da han var lykkelig. Det var fra nu av han begyndte at si vi istedenfor jeg, fordi han altid følte sig i stort følge. «Saaledes er vi!» pleide han at si, naar han et øieblik var misfornøiet med sig selv. Og naar han om kvelden skulde sove, var det — istedenfor aftenbøn — en trøst at overgi sig til natten i den tanke: «Du kan aldrig mer bli rigtig alene.»

Om Mogstad hørte han, at han efter straffen skulde være utvandret til Amerika. Og atter følte han en lettelse, ti han kunde nok synes synd paa ham, men han hadde ikke lyst til at se ham igjen. Aar og dag var ogsaa gaat, da Evje en kveld sat paa formandspladsen i et arbeidersamfund, og da en skjegget mand reiser sig nede i salen og tar ordet imot ham. Evje studset ved stemmen, og pludselig møttes deres øine. Det var Mogstad.

Det var for Evje et forunderlig øieblik. Han hadde mest lyst til at løpe sin vei. Eller til at faa den anden kastet ut. Efter møtet saa han sin gamle ven staa i bakgrunden og smile usikkert imot ham, og Erik følte sin hals snøres sammen, men gik dog uten at hilse paa ham. Men ved næste møte var Mogstad atter tilstede, og denne gang saa Erik slet ikke hen til ham. Ti han hadde en fornemmelse som om den anden sat der med en revolver. Men Mogstad blev snart et ivrig medlem av samfundet, og i alle diskussioner hævdet han en anden mening end formanden. Hver gang deres øine møttes, syntes Evje, at Mogstad trak op et smil, der spaadde ondt. Det blev snart saa Erik følte sig trykket haardere og haardere mot væggen, saa alle saa paa. Og endelig kom det øieblik, da han ikke kunde styre sig længer, men buset ut: «Jeg undres paa, om den herre der er den rette til be-

standig at rakke ned paa, hvad andre gjør!» Mogstad følte manges øine bli rettet paa sig og sprang pludselig op paa en stol: «Ja, kjære venner!» sa han utover salen — «det er sandt, at jeg har været paa tugthus. Men der ser Dere min ven, som var skyld i det. Tro ham ikke, naar han taler vakkert om de fattige. — Jeg kjender ham. Det er en skit fyr!»

Der blev stille i salen. Ingen saa længer paa Mogstad, men paa Evje, som sat der paa katetret og var likblek. Man var vant til, at han forstod at bite fra sig, men han tidde endnu. Salen danste nemlig rundt for ham. Den revolver han hadde frygtet — den var endelig løftet imot ham og avskutt.

Inden han rigtig visste, hvad han gjorde, hadde han reist sig op og følte sig underveis imot Mogstad. Man steg op paa bænker og borde for bedre at se. Mogstad stod endnu paa sin stol og ventet paa den anden. Han smilte, men knyttet hænderne. Snart saa man de to true næverne mot hinanden, og det lød som hugg i hugg! «Du lyver!» «Nei gu gjør jeg ei! «Gjenta en gang til, at det var jeg som .... som fik dig i fængsel!» «Jeg gjentar det!» «Saa bevis det!» Mogstad haanlo. «Nei du, bevise det kan jeg pinedød ikke — for saa vidt kan du faa mig i hullet en gang til.»

Da Evje endelig sanset sig og kom tilbake til formandspladsen, følte han, at hele hans stilling avhang av, hvad han nu gjorde. Med dirrende stemme foreslog han, at Mogtsad skulde utstøtes av samfundet, og da dette forslag langtfra fik flertal, slog han formandsklubben i katedret og satte paa dør. —

Det ringte flittig hos ham den næste dag, men ingen aapnet, og folk saa morgenavisene ligge urørt utenfor hans dør. Hvor var han?

Man saa ikke, at der inde ved skrivebordet sat en mand med hænderne under haken og stirret frem. Hver gang det ringte, rykket det i ham, men han blev sittende.

Han var utslitt av at drive paa gulvet og rase mot dette arbeidersamfund, som hadde forraadt ham, og mot Mogstad, som altsaa endnu ikke hadde pint ham nok. Nu sat han endelig og stirret ind i, at der igaar var hændt ham noget meget værre: At dette angrep ikke blot var

kommen i ryggen, fra hans egne — men inde fra ham selv. Og det var netop den ting han hadde følt lure paa sig — fra det første øieblik han gjensaa Mogstad.

Hvorfor sat han nu her og begyndte at føle sig saa intimt skamfuld? Det var som han igaar var grepet i falskneri. Som hadde Mogstad avsløret et hemmelig saar hos ham, for alles øine. Og alle saa det, og alle vilde gjerne spytte i det saar ....

Han reiste sig pludselig som for at ryste det hele av, kastet sig utvaaket paa sengen, men for snart op igjen og tok sin ytterfrak paa. Men ved døren stanste han. Ti hvor skulde han egentlig hen? I det sidste aar hadde han kun hat partivenner, og de — nu? Nei, han tok overtøiet av igjen. Ute i brevkassen fandt han en anmodning fra sit blad om at komme med en redegjørelse — naa saadan! Morgenavisene hadde altsaa kokt suppe paa skandalen igaar, og nu skulde nok hans fiender jubilere. Ja, han var vant til at forsvare sig, men — dette her? Han strøk sig over panden. — At rippe op i dette gamle saar. At forsvare sig mot en skadeskutt fugl! Han aapnet døren, og istedenfor at ta avisene op og læse dem, sparket han dem utover trappen. Saa laaste han sig inde igjen og blev atter sittende med albuerne mot skrivebordet og sture.

Og der gaar en time, og én til. «Sludder,» sier han pludselig og reiser sig braatt. «La det pak vælge tugthuskandidaten til fører. Det passer bedre.»

Men da brevet var sendt, hvori han frasa sig formandshvervet, følte han sig som den, der flytter ut paa gaten, uten at vite hvor han skal flytte ind igjen. Hvad nu?

«Kjære, saken og ideerne er vel det samme som før!» tænkte han for at stive sig op. Men han fik snart merke noget andet. Ti da han endelig tok sig sammen for at skrive en artikel igjen, da kom han ikke forbi, at arbeidersaken for ham nu — det blev kun at se Mogstad paany, at bli forraadt paany, at faa et hemmelig saar revet op paany.

Han sukket og reiste sig litt efter og saa uvilkaarlig hen til sine medicinske lærebøker, som stod og støvedes hen. Men snart rystet han paa hodet. Det var for sent det ogsaa nu. Aarene var gaat. Det var for sent.

Han blev sittende og stirre frem igjen. Saa strøk han

sig over panden og mumlet: «Nei nei — det her kan da ikke være sandt!»

Da det om kvelden endelig blev mørkt, snek han sig ned og kjøpte sig brød og smør for flere dage. Der var noget, han likesom maatte faa klarhet over, inden han gik ut igjen.

Og der kommer en ny dag.

Han sitter ved bordet og læser, men tænker paa helt andre ting. I munden har han en pipe, men han merker ikke, at den forlængst er sluknet.

At reise bort — hjem? Og føie moren i at overta gaarden og bruket? Javisst. Bli kapitalist og arbeidsherre — han! Og fortsætte farens verk — han! Sluke sine «vildfarelser», komme som den forlorne søn! — Joho! —

Men hvad saa? — Naa, han skulde jo læse denne bok. Og saa tænder han pipen igjen.

Denne bratte overgang fra at ha det travelt til at sitte her ledig — utenfor alt. Det blir snart et tomrum mellem ham og verden der utenfor. Han begynder at se en mand paa en strandbred, som lar alle sine værdier ro bort. Han har ikke bruk for dem mer. Længer og længer bort glir de, og han stirrer efter dem som efter et tapt paradis.

Der kom lange dage, da Erik Evje sat her og lot alt drive. At ta en beslutning føltes nemlig som at se ind i en katastrofe, som han længst mulig vilde lukke øinene for.

Men saa hænder det, at nu da han ikke længer har andres velfærd, andres feil at blande sig op i, nu begynder tankerne at kredse og kredse om ham selv. Gardinet for det skjønne landskap av ideer og mennesker der utenfor, som nylig var ett med en selv — det er pludselig rullet ned. Og man opdager, hvor man er skrumpet sammen, man er blit saa uendelig liten, at man uvilkaarlig stirrer efter noget andet og større igjen at glemme sig hen i. — Men hvad?

Det var galt nok for Erik at vaakne til en ny dag, som han ikke hadde bruk for, men værre endnu var det at skulle slukke lyset om kvelden og gaa en ny nat imøte. Tanker, som han før i dagens larm hadde holdt nede, de

begyndte nemlig i nattestilheten at stikke hoderne op igjen, og nu hadde han intet forsvar imot dem.

Han begyndte at vandre haand i haand med en ung pike en sommernat langs en lyseblaa fjord. Hvad lovet han da? Hvor var hun nu ....?

Han vender sig i sengen og prøver at faa sove. Men straks efter gjenoplever han de aar, da han og Mogstad var gode venner .... Og der staar en vaskekone bøid og arbeidsslitt, og gnir og gnir fingrene til blods paa folks linklær, og om lørdagen tar hun en tung kurv av rent tøi og gaar og samler kobbermynter sammen. Hun har nemlig en søn, som skal frem. Utover natten staar hun bøiet over det rykende jern og hoster litt og blir mer og mer hulkindet. Sønnen maa nemlig ha nye bøker, og anstændig klædd skal han vel ogsaa gaa. Saa en dag orker hun ikke mer. Hun blir liggende som et styrtet arbeidsdyr og har feber og stirrer paa sønnen og ber om forladelse, fordi hun ikke orker mer. «Kjære,» sier sønnen — «lig du bare og hvil dig, mor. Jeg har en god ven, som har rike forældre ....»

Erik Evje reiser sig pludselig i sengen og stryker sig over øinene. «Det er da fan, at jeg ikke skal faa sove heller nu.»

Men da han har ligget en stund igjen — med hodet boret ned i puten, mens dynen løftes og synker under hans aandedrag — se da har tanken ad nogen snedige omveier faat listet sig hen i fængslet.

Ti ret betænkt, saa maa en hel dag være uutholdelig lang, naar man vet sig laast inde og en anden har nøklerne. Og at vite, at man ikke slipper ut imorgen. Og ikke i overmorgen. End ikke om en uke. En maaned maa være en evighet. Men et helt aar ....! Tænk saa paa syv aar, — som hun dengang dømtes til.

Det lille spæde væsen sitter vel der endnu. Har hun set blaa himmel i alle de aar? Og et grønt græsstraa? Har hun kanske i syv aar ikke visst, om det er vinter eller vaar?

Hører hun til de fanger, som maa rense fjær? At sitte dag efter dag og indaande det griseri. Brystet! Kanske hun ikke holdt det ut, men .... Han vrir sig pludselig i sengen.

Det er en lise at la tanken flygte hen til et protestmøte mot barbariet i fængslene. Men midt i hans indignerte tale staar pludselig Mogtsad op paa en stol og avbryter ham: «Saa hold dog for en gangs skyld kjæft om samfundets feil. Du vet da godt, at det er dig selv, som fik hende i fængsel!»

«Hvad! Nu paastaar han, Gud hjælpe os, at ogsaa det er mig. Bad jeg hende dræpe det barn!» Men Mogstad svarer: «Tænk dog litt ærlig over saken. Hvem narret hende først ut paa skraaplanet? Hvem forførte hende? Hvem svor og lovte egteskap? Hvem lot hende i stikken, da hun den første gang blev med barn! Spørg hende — der hun sitter indemuret, hvem hun tænker paa som sin egentlige bøddel!»

Erik Evje reiser sig overende i sengen og vil tænde lys, men finder ingen fyrstikker. Han maa tilslut la sig synke ned i dynerne igjen. Og han kan vende sig til hvilken side han vil — han begynder at se hende der i fængselsrummet mer og mer tydelig. Det deililge blonde haar er klippet av. Ansigtet er blit hult og forgræmmet. Men nu løfter hun øinene mot ham, smiler litt tungsindig og sier: «Alle andre fanger har faat besøk her. Men jeg kjender jo ingen her i byen — uten dig. Jeg visste du var her — og flere ganger i disse aar har jeg trodd at kjende din stemme ute i korridoren ....»

«Han var lovlig undskyldt!» sier Mogstad. «Han har været saa optat med at forbedre andre.»

Erik Evje vender sig paany, saa sengen knaker. Han kan trække teppet over hodet, men han ligger dog like hjælpeløs, og alle nattens ravner kan frit stimle sammen for at hakke i hans lever. Og der oppe i det høie — der hvælver sig kun det likegyldige tomme rum.

Men den næste kveld hadde Erik en flaske med hjem. En toddy skulde være god at faa sove av. Og et par dage senere fandt han det bedst at sætte flasken paa natbordet foran sengen.

Naar gamle kamerater nu en sjelden gang saa et glimt av Erik Evje, var han næsten ikke til at kjende igjen i den lurvete skikkelse, som snek sig avsted. Ingen kunde rigtig faa rede paa, hvad han bestilte, men det var ikke at ta feil av, at han begyndte at forfalde til drik. Tilslut

visste alle, at den fordums kamphane nu var gaat i hundene, og folk hadde det for travelt til at befatte sig videre med den ting.

Men en sjelden gang kunde han snike sig — saa ubemerket som mulig — gjennem gaterne og hen til landsfængslet for kvinder. Og naar han hadde staat der en stund og stirret paa den skumle bygning, kunde han gaa hen til porten som for at ringe paa. Men i sidste øieblik manglet han mod — og atter tumlet han avsted langs husrækkerne som paa flugt.

Saadan stod han hin syttende mai, og herfra tumlet han hen til presten for endelig en gang at faa tale ut. Og han skriftet og følte en lindring ved det, — indtil presten kom til at nevne dette med piken i fængslet. Da rørte han ved et saar, som var altfor intimt til at vises frem. Og fortumlet som Erik paa forhaand var, tok han uvilkaarlig flugten, ut, ned trapperne, og hurtig bort gjennem gaterne ....

Sent paa kvelden stod han avsides i Studenterlunden og saa paa den larmende mængde, som strømmet frem og tilbake i Karl Johan. Dette virvar av ansigter, som flirte og skrek, denne brutale glæde, som trampet avsted. «Nu indbilder disse mennesker sig, at de feirer en fælles høitid,» tænkte han. «Men i virkeligheten tænker hver evige sjæl kun paa sig selv. Saaledes er vi.» Men en ny lattersalve fra mængden syntes at svare: «Ja kanske du er slik. Men ikke vi.»

Henimot midnat trasket han paa maafaa, med hænderne dypt i frakkelommerne, opover Ekebergveien. Da han befandt sig inde paa den dunkle skogaas, stanste han, saa sig om som forundret over, at han nu var her, og satte sig saa paa en stabbesten ved veikanten. Natten var allerede lys. Dernede i dalbunden laa den larmende by, halvt tilsløret av en let taake. Ute mellem øerne saaes endnu spredte, hvite lystseilere paa den blaa fjord.

Erik Evje bøiet sig fremover og skjulte hodet i hænderne. «Hvorfor sitter egentlig jeg her — mens alle andre dernede .... Hvorfor er jeg kommen utenfor alt!»

Og som saa ofte i det sidste saa han uvilkaarlig efter sin mor. Der sat hun som gammel enke alene med det

hele. Og hendes eneste søn — han tullet og tøvet omkring her med ideer, som kun gjorde ham ulykkelig.

Litt efter kommer han hjem til Evje gaard deroppe mellem granaasene og fjorden. Moren har — trods alt — sittet der og ventet, og hun byr ham nu velkommen og steller det godt for ham. Og tjenerskap og husmænd er de samme som før. Ja, hvor de folk ser sundt og fornuftig paa alt i denne verden. Tænk, den gamle raadsdreng, som hele bygden agter, han staar utenfor stalddøren med snadden i munden og uttaler sig om dette med Mogstad: «He, he!» sier han. «Skulde alle, som ikke faar laane penger, gi sig til at skrive falskt. Jo da, san!» Gamlingen maa virkelig le over slik tale. Og om piken i fængslet har denne simple hæderlige mand en likesaa grei mening. «Jeg mener du er paa styr,» sier han. «Hadde du endda været far til den ungen, hun tok livet av. Men den, hun skrev dig for, den har du betalt og betalt punktlig for som en redelig kar. Var bare alle barnefædre som du, saa ....»

Og Erik sitter her paa stabbestenen og kommer hjem, om og om igjen, og det er en lise at gjøre alle derhjemme rigtig levende, for at høre tydelig hvad raadsdrengen sier.

Hvis du reiste hjem, Erik — saa traf du ikke blot mennesker, som agtet dig som før. Men du kunde ogsaa gjøre noget for arbeiderne derhjemme. Har ikke raadsdrengen været forlovet en endeløs række av aar, men ikke set sig utkomme til at gifte sig? Der er megen udyrket jord under Evje .... Om du nu ....?»

Erik begynder at stirre langt derute bak de mørke aaser i vest, hvor den gyldne nathimmel løfter sig. Men det, han i dette øieblik saa, det var den første lysning av en ny idé. Det føltes som naar en skibbrudden endelig tror at øine en baat.

Han vaaknet tilslut, fordi han frøs. Dernede var byen blit mørkere. Og med hakkende tænder og klamme føtter skynder han sig hjemover.

Men da han endelig lister sig ind i sin hule igjen, hvor saa mange mugne tanker slaar ham imøte, da finder han, at det, han øinet, slet ikke var nogen baat. Hjem? krype til korset — nei det var for sent.

Da konen, som gjorde hans værelse i stand, traadte ind den næste dag, fandt hun Evje i sengen med hoste og høi feber. Og da hun foreslog at hente læge, vendte han sig braatt mot væggen og mumlet nei. Han tænkte: «Hvorfor i al verden skal vel jeg bli frisk!»

III

Evje gaard er en av de største paa disse kanter — som den ligger der i de grønne bakker, med røde uthus op til granskogen, hvit stuebygning, halvt skjult av svære trækroner, og have helt ned til fjorden. Rundt om staar der som op av bakkerne, skogen og husene en tung, ustanselig dur. Det er fra Evjefossen, som driver gaardens sagbruk, høvleri og mølle straks inde i viken.

Derinde bak et av vinduerne stod fru Asta Evje og skygget med handen over øinene, idet hun stirret henover veien. Baade haanden og det skarpe, rødlige ansigt var slitt, hele skikkelsen tung og myndig. Men det gulhvite haar var samlet saa sirlig under den sorte silkehue i nakken, og linkraven om halsen var saa nystrøken og hvit. Man kunde se, at hun forstod at kommandere, men ogsaa at slaa en latter op.

Hvor blir det av Lars Brovold med melkekjærren og posten? Hun hadde i begyndelsen av denne maaned ikke faat de vanlige par ord fra Erik som kvittering for pengene. Og vel hadde hun i det sidste aar faat vænne sig til, at ogsaa denne søn var tapt for hende. Men nu, da endog disse par forretningsmæssige ord uteblev, da blev det for meget. Hvad kunde der være hændt ham? For hver dag blev hun gaaende og vente med stigende uro paa den næste post.

Hvad kan ha forsinket Lars Brovold idag!

Asta Evje hadde trofast strævet sammen med sin mand for at arbeide sig op, og Vorherre hadde — som hun pleide at si — lagt sin velsignelse til. Det var slemt nok at bli enke; men ifjor hændte der hende en ulykke, som truet med ganske at knække hende. Hendes ældste søn, som allerede stod ifærd med i eget navn at overta driften, han gik pludselig hen og døde, og han efterlot sig

intet barn. Det saa ut til, at slegten skulde dø ut paa Evje.

Ti Erik, som nu var hendes eneste barn, han — naaja, han kunde vel ogsaa betragtes som død. Og vel hadde hun efter ulykken atter spændt sig selv for i arbeidet og været oppe med den første og i seng med den sidste. Men nu var hun sytti aar. Nu orket hun snart ikke mer. Og naar hun i det sidste kunde ligge saa søvnløs, da var det fordi hun snart maatte se den ting i øinene: At sælge. At slippe fremmede ind paa den gamle slegtsgaard.

Det var imidlertid nu, da Eriks brev uteblev, at hun opdaget, hvad hun — trods alt — hadde gaat og haabet og klamret sig til som en sidste mulighet: At Erik likevel en vakker dag skulde komme til fornuft og vende hjem.

Endelig! Der er Lars Brovold med melkekjærren. Hun gik ut i den store entré, som nærmest lignet en rummelig stue, tok lærvæsken fra den lyshaarete gut, som netop kom op trappen, og begyndte øieblikkelig at gjennemrote brevene i væsken. Nei, hun savnet Eriks kjendte haand. Men et telegram — hvad? Hun turde ikke aapne det straks, ti hun følte det var fra ham, og først inde paa kontoret fik hendes tørre fingre det revet op. Hun hørte sit hjerte hamre, hamre. Var han død! Nei der stod — der stod: «Kommer hjem imorgen. Erik.»

Asta Evje sank ned i en skindsofa og blev sittende med hænderne i fanget. Endelig saa hun op mot loftet, som vilde hun si: «Har du likevel hørt min bøn?» — Litt efter reiste hun sig og fik en mine som naar hun gav ordrer. Ja, for gaardspladsen var jo ikke feiet og sandstrødd iaar endnu, den smukkeste kalesjevogn ikke vasket og pudset, og hans gamle værelse maatte gjøres istand. Men henne ved døren vendte hun sig og pustet tungt: «Sæt om han blot kom hjem — for at reise igjen ....»

Imorgen! Asta Evje maatte hen i sofaen igjen, hvor hun rent sank sammen. Imorgen vilde altsaa det hele bli avgjort. Den gamle kvinde foldet en stund hænderne, men begyndte pludselig at hulke.

— Man var mot midten av juni, og sommeren var endelig kommet ogsaa her nord. Den næste dag stod den lille damper fra byen indover en fuldstændig speilblank fjord. Fjeldene, der strækker sig paa begge sider som

en rad av hvælvede skibe, staar nu i blaa solrøk. Utover mot havet løfter de sig som kjæmpestore hvaler, paa vakt mot stormene, saa bygderne herinde kan ligge lunt. Men selv herute paa sjøen merker man duften fra den unge løvskog langs stranden, og varmen er saa frisk, at det er som at indaande en blanding av solskin og sne.

En liten gruppe paa en herre og to damer stod for sig selv paa agterdækket og diskuterte ivrig med dæmpede stemmer. Det var amtsingeniør Rein inde fra bygdene og hans unge, blonde frue, samt deres veninde, frøken Inga Rud. De kom fra byen og skulde hjem.

«Ja, men det er nu ham likevel!» ivret fru Rein. «Se der dreier han hodet. Der kan Dere bare se!»

Alle tre kastet stjaalne blikke mot skibets agterende, hvor der i en dyp rørstol sat en mand og vendte ryggen hit. Tiltrods for varmen sat han og krøp sammen i en tyk ulster, og nu og da kastet han brødsmuler overbord til to maaser, som svævet over kjølvandet.

«Ja, ja herregud — saa la det være ham da!» gav amtsingeniøren efter. «Men hvorfor vil han ikke se os? Er det Dem, frøken Rud ....?»

Den unge dame blev rød, men prøvde at le. Det var ikke hendes skyld, at folk visste om Erik Evjes mislykkede frieri. Men amtsingeniøren fortsatte, idet han flyttet paa sin lorgnet: «Han skal forresten være svært reducert i det sidste. Kanske den forlorne søn nu er paa hjemvei ....»

«Det er synd i moren!» kom det fra fru Rein. «Hun har ikke faat megen glæde av sønnerne sine, hun heller.»

«Og som han ser ut! Han ligner en brystsyk englænder, som absolut skal til Norge for at dø.»

Men Inga Rud trak sig pludselig bort fra de to, som vilde hun ikke høre mer, og med bøiet hode begyndte hun at vandre frem og tilbake tvers over dækket. Nu og da saa hun stjaalent hen paa amtsingeniøren, som frygtet hun de kunde gjette hendes tanker.

Men at støte paa Erik Evje igjen hadde virkelig sat hende i sindsbevægelse. Det vakte erindringer om en tid, da ogsaa hun var feiret, — da hun omsværmedes av unge mænd, og da al verden syntes hende en balsal med musik og forelskede øine.

Det var blit anderledes siden. Den løitnant, som hun dengang valgte og i flere aar var forlovet med, han slog pludselig op ifjor sommer og giftet sig straks efter med en anden, som var rik. I de følgende uker frygtet nok forældrene for hendes forstand, men skjønt hun litt efter litt var kommet til ro igjen, saa var hun dog fuldt paa det rene med, at livet igrunden var slut for hende.

«Ja dengang!» tænkte hun og stanste for at se hen til Erik Evje. Han var kommet som et bud fra hendes lyseste aar, og derfor hadde hun følt det ubehagelig, at nogen talte ondt om ham.

«Men hvorfor ser han ikke hit? Er han vred paa mig, eller ....?» Resten vilde hun ikke gjøre sig rede for.

Erik Evje hadde ganske rigtig opdaget sine bekjendte ombord, men følte den største ulyst til at snakke med dem. Han var utslitt av sygdom og sindsbevægelser, og han hadde en fornemmelse av, at jernbane og dampskib førte ham hjemover, uten at han egentlig vilde det, men samtidig var han for træt til at ville noget andet. Han hadde sittet og stirret paa disse to maaser, til de rent uhyggelig begyndte at ligne Mogstad og piken i fængslet. Han kunde flygte, men de fulgte med. Og naar han saa ivrig kastet sin reisemat overbord, var det for at opholde dem et øieblik og vinde frist.

Men se der kommer de igjen paa stive, utspændte vinger. Han hadde ikke mere brød, og han lukket øinene og flygtet hen i denne idé, som i det sidste hadde lokket sterkere og sterkere paa ham der hjemme. Herregud, om han nu gav sig moren i vold og føide hende i at overta bruket, saa blev dette en litt anden sak, naar han skjenket bort jord f. eks. til den gamle raadsdreng. Det frelste noget av det, han hittil hadde levd for. Og som han sat her — med lukkede øine — og nu og da hørte de to fugles skrik komme nærmere — var det som han flygtet længer og længer ind i dette gode forsæt, gjorde det større og større for rigtig at finde ly og forsvar i det. Han gav jord til flere end raadsdrengen. Det blev litt efter litt en arbeiderkoloni opover langs elven, en liten verden av lykkelige hjem, som han hadde skapt. Var dette at forraade sin fortid? Ja, Mogstad kunde staa der paa sin stol og spotte, men forstandige folk ....

«Goddag, hr. Evje!» sa det pludselig bak ham, og han for sammen og vendte sig. Det var Inga Rud.

Erik trængte et øieblik for at vaakne. Han reiste sig, men merket, at skibet danset rundt. «Goddag!» stammet han endelig og grep efter stolryggen for at holde sig fast.

«De vil nok ikke kjendes ved Deres sambygdinger,» sa hun kjækt. Men derpaa opstod der en liten pause, da begge saa, at den anden var blit rød, og da de følte et litet støt ved atter at høre hinandens stemme.

Det var hende, som endelig fortsatte: «De skal vel hjem paa sommerbesøk nu?»

«Ja, det vil si ....» han strøk sig over panden. At tilstaa for denne kvinde, hvor elendig det nu var fat med ham! Han saa uvilkaarlig paa sine fingre, som naturligvis var sorte av tobak, tænkte paa sit lurvete haar og skjeg og ønsket sig milelangt bort.

Litt efter litt kom der dog en samtale igang. De blev staaende ved rælingen, og kanske visste ingen av dem, hvad de egentlig snakket om. Damperen lægger til ved en brygge, som kommer paa stolper ut i sjøen, folk gaar iland, andre kommer ombord. Saa sætter den travle fyr skraas over fjorden igjen, med en mørk fure efter sig i vandspeilet, for at lægge til en lignende brygge derover.

Samtalen mellem de to gik bedre og bedre, skjønt Erik begyndte at føle en opdukkende trods. «Selvfølgelig er hun kommet hen til mig av pur medlidenhet!» tænkte han. «Og hun kjender min bankerot i hovedstaden, hun vet, at jeg drikker, og at jeg nu driver hjem som et andet vrak. Kanske morer hun sig over, at det er gaat mig saa rent galt. Hun synes vel ikke hun har plaget mig tilstrækkelig endnu.»

«Deres mor vil nok bli henrykt over at faa Dem hjem nu!» sa hun og smilte.

«Ja,» stammet han. «Mor begynder jo at bli gammel ....» Men nu tilstod han jo næsten, at han skulde forraade sin fortid .... Og et øieblik saa han ganske hjælpeløst utover sjøen efter et forsvar, en opreisning i hendes øine, en hevn over hendes medlidenhet.

Og denne idé med arbeiderbrukene, som nylig viftet gjennem hans tanker, den var fremdeles i nærheten, og

denne kvinde hidset ham nu til at gripe den og benytte den.

«Forresten,» tilføiet han og fik pludselig mot til at se hende i øinene — «jeg skulde ha reist hjem for længe siden. Hittil har jeg jo bare skrevet og præket om, hvad andre bør gjøre i denne verden. Men jeg har egentlig aldrig vist, om jeg kan gjøre noget selv.»

«Naada — dette lyder jo interessant!» Hun saa helt spændt paa ham.

Erik Evje glemte aldrig de øieblikke, som nu fulgte. Hvor det føltes som en brutalitet mot ham selv at blotte denne idé, som hittil for ham kun hadde været en fjern, søt drøm, og som slet ikke var gjennemtænkt og færdig endnu. Det var næsten som holdt han frem for hende en liten fjærløs fuglunge, som hun kunde dræpe ved blot et ironisk smil. Stemmen begyndte næsten bønlig, som bad han hende være skaansom. — Og hvorledes hun kom ham tilhjælp ved smaa bemerkninger, som gav ham mer og mer selvtillid, saa disse paatænkte arbeiderbruk virkelig vokste for ham til en naturlig og betydelig sak. Ja, det blev ham snart en triumf at kunne vise hende, hvor hun tok feil, og at hun kunde spare sin medlidenhet. Han hadde ikke forraadt sine ideer endnu, og kom ikke hjem ganske som vrak heller.

«Men dette er jo storartet, Evje!» utbrøt hun helt begeistret. «Dette ønsker jeg Dem tillykke med.»

Og hvorledes denne bitre triumf litt efter litt forvandledes til en lykkelig glæde over at være steget i hendes øine. — Han saa uvilkaarlig efter de to staalblaa fugler, som var blit langt bakut. — Du gode Gud, hvor vakkert det var av hende at komme og snakke til ham, det føltes som trak hun hans tankegang op av en muggen kjelder. Jasaa, hun syntes dette her var storartet, nuvel, da var det jo bare at gaa igang med den sak. Han blev mer og mer livlig, han overraskedes ved at høre sig selv le, og pludselig aapnet han øinene, saa først paa hende, derpaa utover sjøen og utbrøt: «Nei, men her er jo sommer!»

Hun lo: «Javisst er her sommer. Maa jeg spørre, om De ikke har set det før nu!»

Inga Rud var virkelig fornøiet over, at hun tilsidst hadde dristet sig hen til denne mand. Og som hun stod

her og saa paa ham og hørte paa ham, var han for hende en blanding av et menneske og en erindring om helt andre ting. Hun fandt ham ganske som — dengang, like keitet, like optat av sine egne planer, like skjødesløs med sit ydre. Netop alt dette rykket hende mer og mer hen til disse lyse, uforglemmelige aar.

Og nye bygder glir ustanselig forbi, med graa eller malte gaarder, som hentoner indover paa begge sider under fjeldene, til de svinder i blaa soldis. Granaasene synes saa stille som var der aldrig løsnet et skud i dem. Damperen blir saa ensom og merkelig her ute paa den brede, livløse fjord. Og her har menneskene ryddet og bygget i tusener aar, men her sees ingen ruin, intet monument. Uten at efterlate sig andet end nogen spredte striper av dyrket jord er alle de hundreder av slegter vandret sporløst ut i tidernes avgrund.

«Hun er jo som — dengang!» tænkte Erik og hadde en fornemmelse av, at han var blit ganske ung igjen og møtte hende for første gang. Hendes ansigt hadde bevaret sin friske rødme, det var de samme deilige mørke øienbryn, det samme sorte, silkebløte haar. Men rundt øinene laa der nu lette merker efter megen graat. Jovisst, han kjendte hendes skjæbne og hvad det vilde si ....

Men nu fandt amtsingeniørens det snart kunde være paa tide at forstyrre disse to, som stod der og syntes at befinde sig saa vel sammen. De var forresten saavidt kommen derhen og hadde sagt goddag, da Rein begyndte at fortælle en glædelig nyhet om sig selv. Han hadde faat statsstipendium og skulde snart til utlandet for et aars tid.

«Og tænk jeg skal faa være med!» tilføiet fruen henrykt.

Det var jo meget morsomt for de to. Men Erik og Inga Rud saa hurtig paa hinanden, som var de blit revet ut av en fælles glæde.

Imidlertid kjørte en stasvogn nedover alleen fra Evje gaard. Paa bukken sat den unge Lars Brovold og i vognen fru Asta med et spændt og forvaaket ansigt. Nu og da saa hun utover bugten, hvor damperen stod indover med en skumbølge om baugen. Og da vognen endelig svinget op ute ved handelsstedet, la baaten netop til bryggen. Men Asta Evje orket ikke at stige ut, hun stirret

paa de passagerer, som nu begyndte at vandre over broen og iland. Var han ikke med? Hendes hjerte begyndte at skjælve. Den bleke, skjeggede mand der i ulsteren .... aanei da ....

«Goddag, mor!» sa han imot hende.

*

Inga Rud hadde faat plads i amtsingeniørens trille, da hendes egen skyds ikke var kommet tidsnok. Men senere kom hun mangen en gang til at angre, at hun ikke heller hadde gaat tilfots.

Vognen gik langsomt opover en bakke, da fru Rein spurte: Naa, Inga — hvad godt sa Erik Evje idag?»

Ogsaa hr. Rein saa nysgjerrig paa hende. Den unge kvinde visste, at hun var den eneste, som Erik hittil hadde betrodd sine planer, og hun følte lyst til at bevare det som en hemmelighet. Men overfor amtsingeniørens ironiske smil blev hun irritert. Herregud, Erik Evje var saamæn likesaa god som Rein, og for at vise ham det, fortalte hun nu dette om arbeiderbrukene. Da det var gjort, var hun litt spændt paa virkningen. Hvad vilde han si?

«Hvad sier du til det, Ingvald?» spurte ogsaa fru Rein og vendte sig imot ham.

Amtsingeniøren saa en stund frem for sig og smeldte et par ganger med svepen. «Den udyrkede jorden under Evje,» kom det endelig. «Det maa vel være strækningene opover langs elven det da?»

«Ja!» sa Inga. «Han sa netop det var der.»

«Hm.» Og litt efter: «Det var litt leit.»

«Var det leit?» kom det fra begge kvinder.

«Ja, desværre. For jorden paa de kanter er ganske ubeboelig.»

«Hvad? Hvorfor?»

Amtsingeniøren hadde hittil syntes at spøke, men om en stund fortsatte han alvorlig:

«Det kan vel ikke være synderlig galt av mig at paastaa det. Vi skulde ifjor prøve at lægge den nye jernbanelinje forbi der, men vi maatte opgi det. Der er nemlig kvikler i jorden. Hele trakten staar som paa en vulkan. Rydder du skogen bort, som hittil har holdt bakkerne sammen, og tar du hul paa den tynde jordskorpen

ved grøfter, saa skal der kun en høst eller vaarflom til, forat hele Evjes koloni skal rase ut i fjorden. Det er derfor ganske uforsvarlig at nedsætte beboerne der, selv om det kun er nogen stakkars arbeidere.»

Begge kvinder tidde en stund. De visste, hvad kviklere betød. Denne flytende, lumske lermasse kan ligge paa lur under den smukkeste jord. Den hadde faat mangen en gaard, ofte en hel grænd paa disse kanter, til at rase ut i fjorden, eller til at forsvinde som slugt av en avgrund.

«Men du gode Gud!» sukket endelig Inga.

«Aa, jeg synes du bestandig finder det uforsvarlig at gjøre noget godt, du Ingvald,» kom det litt bittert fra fru Rein.

«Naanaa, det rager jo igrunden ikke mig,» smaalo amtsingeniøren. «Og nu reiser jo vi bort, saa jeg skal saavisst ikke forstyrre hr. Evjes filantropi.»

Men Inga Rud belv sittende taus og stirre til siden. Det var som om dette formørket hendes lyseste erindringer, som idag var blit saa levende. Og det var som Erik Evje nu gik en eller anden stor fare imøte.

Men at varsko ham? Aanei, det vilde ogsaa være for hjerteløst.

IV

At komme hjem blev i sandhet ganske anderledes for Erik end som han hadde frygtet. Dette møte ombord, disse nye planer, som var blit saa levende, det hadde git ham en ny sikkerhet og selvtillid igjen. Det blev saavisst ingen krypen til korset at omfavne sin mor, og han kunde trygt glæde sig ved synet av de første Evjebakker. Den fjerne opsang fra fossen vakte en mængde barndomserindringer, og de syntes idag saa lyse som aldrig før.

Se der ligger ogsaa gaarden og flager imot ham.

Og endelig gik han omkring i de store stuer paa Evje. Dette var noget andet end en kvist med utsigt over sotete tak og piper. Al denne plads, alt dette lys. Disse stuer var som aapne for himmel og fjord. «Hvor længe du har været borte,» sa det gjenkjendende til ham fra alle kanter. «Men alt dette kan nu bli dit. Jorden, sko-

gene, hester og huse, møbler, sølvtøi og alt, alt.» Var det sandt? Og en ny og velbehagelig følelse vældet op i ham: Glæden over at eie. At kunne sætte sig tilrette her som i en befæstet borg, uten at nogen Mogstad kunde agitere eller stemme ham bort.

Han gik fra det ene rum til det andet, da han inde i hjørnestuen braastanste og tok sig over øinene. Hvad var det? Derborte i sofaen ved det runde bord syntes han at se faren lys levende, midt i et drikkelag for bønderne, fordi en gaardhandel skulde ordnes. «Sludder!» tænkte han og skyndte sig ut. Dette var jo ikke noget at tænke paa nu. Desuten hadde jo moren solgt brænderiet til et aktieselskap. Der var andre tider og skikke paa Evje nu.

Han kom ut paa verandaen og heldte sig frem over rækverket. Græs og blomster stod høit om stammen paa epletrærne, hvis lyserøde blomster løftet sig mot den sommerblaa fjord. Her lugtet av sjø, her slog et væld av duft op fra haven. Men dernede mellem frugttrærne gik en liten graaskjegget mand med en trillebør. Erik følte paany et litet stik. Var det — ham?

«Du er nok baade tørst og sulten du!» sa fru Asta og kom ut til ham med et stort glas melk paa et bret. — Hun hadde endnu ikke orket at spørre ham om, hvor længe han blev hjemme.

«Mor, hvem er den mand der?»

«Det er Per Trøen. Kjender du ikke igjen vore husmænd?»

Men fru Asta la ikke merke til, at Erik bet munden sammen som for en pludselig tandpine. Ti Per Trøen var far til Olina, som sat i fængsel, og han hadde Eriks søn til opfostring. Men her gik han og gjorde sin pligt for pladsen som før. «Hvorledes vil du behandle ham nu?» spurte det i Erik, og uvilkaarlig hørte han Mogstads haanlatter.

«Blir du længe hjemme nu?» kom det varsomt fra moren. Hun turde ikke se paa ham.

Det svarte ikke straks, hun maatte sætte sig i en rørstol i nærheten, og hun rystet av spænding. Hun ventet paa svaret som paa et slag i hodet, eller .... aa, nu kom det visst.

«Ja, mor, jeg vet ikke! Jeg hadde tænkt ....» Han begyndte at gaa hurtig frem og tilbake .... «tænkt at bli her, saa længe du vil.»

«Erik!» stønnet hun, men orket ikke at fare op og slaa armene om ham. «Erik,» gjentok hun og rystet av jubel. «Er det sandt?»

«Mor,» — han stod og saa ned for sig — «si mig, — er Bertil Sveen ungkar endnu!»

«Hvad?» Hun aapnet øinene, forundret over, at noget saa ubetydelig som raadsdrengen og hans forlovede kunde eksistere nu — nu!

Erik maatte gjenta spørsmaalet, og han stirret helt spændt paa moren.

«Aa — han! Bertil — jo da — han har det akkurat som før .... Men hvorfor spør du om det? Kom hit, Erik!» Hun smilte med taarer i øinene.

Og idet han gik hen og kysset sin mor paa begge kinder, følte han en særlig glæde over, at raadsdrengen fremdeles ikke hadde hat utkomme til at gifte sig. Saa blev hans plan om at hjælpe ham ikke forgjæves. Selve begyndelsen til hans foretagende var sikret.

I de følgende dage manglet der ikke paa smaa pinlige indtryk herhjemme, og hvorledes skulde han vel ha bevart sit humør som han gjorde, om han ikke hadde hat disse planer med arbeiderbrukene som motvegt. De fulgte ham som en god magt, der likesom holdt ham i haanden og sa: «Vær kun rolig. Naar du blot faar gaa igang med dette her, saa skal det nok bli godt alt sammen.»

Han fik vite, at moren drev en proces om en lakserettighet med nogen fiskere ute ved stranden, og uvilkaarlig saa han for sig de arbeidsslitte mænd i de smaa stuer langs bergene. For dem var laksefisket halve livet. Men det vilde moren virkelig ta fra dem, og loven og samfundet hjalp hende nok. Skulde han ogsaa overta denne proces og fortsætte den? Eller la moren i stikken? Værre endnu føltes det, da hun en dag fortalte, at hun agtet at jage en av tjenestepikerne av gaarden, fordi jenten skulde ha sit andet barn. «Første gang syntes jeg synd i hende!» sa hun, «og lot hende bli. Men nu kommer hun gudhjælpe mig og vil bli med nr. 2 ogsaa. Nei, tjenerskap nu for tiden!»

«Men dette er jo Olinas historie om igjen!» tænkte Erik. Barnefaren var forresten den unge Lars Brovold, som tjente her. «Kanske han har lovet at gifte sig med hende — som du engang. Vil du tillate, at hun jages?»

Men skulde han da straks begynde at reise sig mot denne mor, som han i forveien hadde bragt saa mange sorger, og som nu tyve ganger om dagen rørte ham ved sin omsorg for ham? Det var som hun blot gik omkring og grublet over, hvorledes hun kunde gjøre ham en liten glæde. Det gjorde saa usigelig godt nu, efterat han hadde hat det saa ondt. Og der var kommet en saadan myk varsomhet over hendes maate at tale til ham, saa han uvilkaarlig fik lyst til at skaane hende, at gi hende et kys paa begge kinder og si, at hun hadde ret i alt.

Foreløbig kunde han vel faa hvile — og glemme alt det mørke, han kom fra — bare sove og spise og gaa rolig omkring her og samle sig litt.

«Naar du en vakker dag gaar i gang med — det der — saa blir det nok godt alt sammen.»

At lægge sig om kvelden paa sit værelse, hvor han og broren i gamle dage hadde sovet sammen! At aapne vinduet for den lyse sommernat og la brisen fra fjorden vifte med gardinet, mens han sov. At vaakne ut paa formiddagen, med værelset fuldt av sol og se mor staa der, saa nystrøken og smilende, med kaffe til ham. At gaa omkring dagen lang uten at møte fiender. At ligge i den varme solbakke og stirre paa himmel og fjord og la tiden gaa. Rigtignok ligger der bak disse fjelde en by, og i denne by er der to mennesker, som .... sludder. «Dette lykønsker jeg Dem til, Evje!» Det var bedre at tænke paa, om han skulde til hendes forældre paa visit! «Sæt om ogsaa du engang kunde bli lykkelig i en kjærlighet!» Og græshopperne spiller i den varme bakke, solen varmer hans lukkede øienlaag, og fossen og elven synger sin sang op i dagen.

Var han sammen med moren omkring paa aker og eng, mens hun prøvde at sætte ham ind i forholdene her hjemme, da føltes det som gik hun og lokket og lokket paa hans tanker, saa de alle skulde flytte hjem igjen.

Den som bare ikke hadde nogen erindring.

Men eftersom dagene gik, følte han en større og større

tryghet ved at være sin mor rigtig nær. Hvor hun saa velgjørende sundt paa alt, hvor var hun sterk og uopslitelig, altid paa færde, med tusen ting i hodet, det ene øieblik hos husmænd og arbeidsfolk, det andet paa kontoret, hvor agronom og skogbestyrer fik sine ordrer, men straks efter i kjøkken og matbod, altid livlig, enten hun skjendte eller lo. Hvad hadde hun ikke overvundet av motgang, og hvor hadde hun ikke arbeidet, men endnu var hun som ung. En dag kom hun med en saks og tvang Erik ned i en stol: «Nu vil jeg sandelig ikke gaa længer og se paa dit haar og skjeg,» sa hun. «Imorgen klipper vi sauer, men idag skal du tilpers. En ung mand, som snart skal ut at fri .... foi!»

Og da Erik sat under saksen, kom han til at si: «Tænk, det er vel mindst tyve aar, siden du klippet mig, mor.»

«Man skulde tro, det var tredive,» sa hun.

Han smittedes av hendes humør og arbeidsiver og begyndte at hjælpe hende. Han sat i farens stol paa kontoret og skrev hendes breve, og han var omkring blandt arbeidere og husmænd og gav hendes ordrer. Og efterhvert som han fik sine oplysninger om drifen av hendes mund, gled det umerkelig ind i ham, at saadan var det nok bedst likevel, og saadan maatte man nok fortsætte ogsaa herefter.

Han hadde fornemmelsen av at drive behagelig avsted, med øinene lukket for alt som var pinlig. Og samtidig aner han en underverden av tanker, som han helst vil lægge et laag over. Men en sjelden gang kan dog en stemme trænge op og faa ham til at vaakne: «Hvor bærer dette hen? hvorfor nævner du intet til mor om dine planer?»

Herre Gud — kunde han ikke nu faa fred en stund.

Han fulgte en dag moren paa visitter til herskapsfamilierne i bygden, og da de nærmet sig distriktslægens lange gulmalte bygninger, banket hans hjerte av spænding over at skulle se Inga Rud igjen.

Hun var ikke hjemme. Men da de kjørte ut av gaarden igjen, var Erik viss paa at ha set et glimt av hende oppe i et loftsvindu. «Hun vil altsaa ikke møte mig,» tænkte han. «Vel, det burde jeg forresten ha visst.»

Det blev litt tungt at vende tilbake til Evje gaard.

Det var som denne gyldne idé, der var hans daglige trøst, nu hadde mistet de deilige mørke øienbryn.

«Der er ingen anden, som bryr sig om dig end mor,» tænkte han. «Og hende skulde du gjøre imot ....»

Og den, som var lykkelig om dagen, det var fru Asta. At Erik kunde gaa her saa føielig og fornuftig i alt, det hadde hun aldrig vaaget at drømme om. Men hver gang hun merket, han blev taus og tungsindig, følte hun en hemmelig skræk for, at han pludselig kunde finde paa at reise igjen. «Om jeg lot ham overta det hele!» tænkte hun. «Saa giftet han sig — og saa kom han nok til ro.»

Noget lignende tænkte ogsaa Erik. Og en vakker dag kjørte de hen til sorenskriveren for at faa papirerne ordnet. Da de saa drog hjemover, var Erik eier av Evje gaard med underliggende skoger og bruk. Fru Asta pustet befridd ut. Nu var hendes eneste barn endelig knyttet til hende og gaarden. Og vel var det litt underlig at slippe det hele fra sig, men foreløbig kom alt til at fortsætte som før, og det var jo hovedsaken.

Da Erik den næste dag gik ut over jordene for at se paa avlingen, var han forunderlig tilmode. Nu var han husbond her. Alt dette var hans. Han hørte atter stemmer fra en underverden, som han helst vilde lukke et laag over, det var erindringer om hans egne taler og artikler mot den private jordbesiddelse. «Nei jasaa,» tænkte han og gned sig formelig i øinene — «er den jord, jeg trær paa, virkelig blit min idag? Men den var det ikke igaar. Er det da dig, Erik, som har ryddet og dyrket den, siden den pludselig hører dig til? Og de tolv hester, som staar der i tjor — dem kan du nu slaa ihjel, eller sælge, eller mishandle, eller bruke, alt efter som du er i humør til. Saadan er det altsaa at eie noget.»

Det gik likedan, da han kom til sagbruket, hvor hjulene sang og folk for frem og tilbake mellem tømmer og planker og hadde det travelt. Han maatte spørre sig selv, hvorfor denne fos nu drev hjulene for ham, og hvorfor disse arbeidere slet og svettet for at tjene penger, netop for hans lomme. «Du har selv ikke arbeidet en time her, du har ikke lagt to pinder ikors for at sætte det igang, og dog, og dog — hvad skrev du selv engang ....?

Saaledes begyndte Eriks liv som stor eiendomsbesidder. Der blev mer end gang, da han følte sig skamfuld, men ofte hadde han ogsaa lyst til at gi slike fornemmelser et spark — som var det atter Mogstad, der dukket op og vilde drive ham bort ogsaa fra denne stilling. Herregud, han agtet jo at rette paa meget skjævt herhjemme, og desuten .... arbeiderbrukene ....

Men nu, da han endelig hadde frie hænder til straks at realisere denne skjønne idé, nu var det, at han stadig blev gaaende og utsætte med det. Det hadde været saa let at gi bort jord, dengang han ingen hadde. Men nu? Paa faa uker var det gaat op for ham, at ens jord, skoger og bedrift, det er mer end død eiendom, det er tilsammen ens hjem, og med tiden blir det mer og mer av en selv. Her hadde han selv faat opreisning igjen efter de bitre nederlag ute i verden, her var han herre og kunde jage Mogstad bort med en ridepisk, uten først at sætte det under avstemning. Her skulde han bli resten av sit liv som sine fædre. At gi bort aav gaardens jord, — moren vilde føle det som at skjære stykker av hendes eget kjøt. Og han selv ....?

Saa var det reformene. Og atter gik det op for ham, at det er lettere at skrive om reformer i en avis end selv at gjennemføre dem. Det var hans oprigtige mening at øke arbeidernes dagløn, men da han hadde sittet og drøftet den sak med den tykke, rødhaarede skogbestyrer, da endte det med, at han maatte gi den erfarne mand ret: Tiderne var ikke saadan netop nu. Ja han maatte endog gaa med paa det, som i hans øine hadde været det aller styggeste ved farens forretning — de stadige kjøp av bondegaarder — for at plyndre skogen. Skogbestyreren fik gjort ham begripelig, at det var den eneste maate at sikre tømmer til sagen og høvleriet paa. Og saa fik det vel gaa da — indtil videre.

Denne store bedrift var som en uhyre maskine, der gik sin urokkelige gang. Ikke hadde han mot til at gripe ind og forandre det mindste lille hjul, av frygt for at forstyrre det hele.

Og at begaa letsindigheter — og bli husvild en gang til — aldrig i verden.

«Men — hvor bærer dettte hen, Erik?»

Da hænder det en søndag morgen, mens kirkelokkerne ringte inde i bygden, at han ute paa jorderne vadet sig op i tomteresterne efter en gaard.

Erik braastanste og vendte sig bort som for et spøkelse. Det stod levende for ham, da faren lyste tvangsauktion over denne gaard. Han saa manden, konen og barnene, som maatte gaa tomhændet bort, bragt til betlerstaven av hans far. Men gaarden blev lagt under Evje, og saa rolig var faren i sin samvittighet, at han ikke engang hadde fjernet tomten for at utslette minderne om sin handling. «Nu har du arvet dette her, Erik!» sa en velkjendt stemme, — «det er en fin arv, du har at løfte. Se der godtfolk — var det ikke det jeg sa ....!»

Da Erik kom hjem, stod moren i sort silkekjole foran speilet i stuen, ifærd med at ordne sin hat. «Skal du bort, mor?» Han slængte sig ned i en stol. «Jeg skal vel til kirke, kan du vite,» svarte hun. Og han saa, hun var paa nippet til at be ham følge med, men at hun tidde for at skaane ham. «Hvor du er blek, gutten min!» sa hun og saa helt ængstelig paa ham. «Sover du ikke godt her paa landet?»

Erik prøvde at smile. «Jovisst, med mig er der intet iveien. Men jeg kom til at gaa forbi tomten efter den naboen vor, som .... som solgte gaarden til far. Jeg husker de hadde en liten datter — Kirsten het hun visst — som jeg ofte lekte med som smaagut. Hun var saa net og pen, altid hadde hun et rødt baand i haaret. Vet du noget om, hvor de folk blev av?»

Moren rystet paa hodet.

«Det var synd, det skulde gaa saa rent i grøften med dem!» slap det ut av Erik, og han stirret paa moren efter et beroligende svar.

Moren sukket ind i speilet, idet hun knyttet hattebaandene under haken. «Aaja, Vorherre straffer undertiden haardt,» sa hun. «Det var et syndig hus der, kan du tro!» Og i hendes stemme var der en slik oprigtig forvissning om, at det var Vorherre, som hadde drevet naboen fra gaard og grund, at Erik følte lyst baade til at graate og le.

«Farvel da!» sa hun med et let suk og gik mot døren. Erik blev staaaende ute paa verandaen og se efter

moren, som i den lakerte trille rullet ned gjennem alleen.

«Saaledes er det at tro paa en Gud!» tænkte han. «Da kan man begaa alt .... og sove og være like munter. Men jeg, men jeg — som er alene om det!»

En forunderlig svimmelhet grep ham, saa han maatte sætte sig. Og atter lyder røster op fra en underverden, som han i dagens travelhet ikke vil høre paa: «Hvor bærer dette hen, Erik?»

«Hvorfor undgaar du stadig at møte gamle Per Trøen? Hvorfor er du skamfuld, naar du ser tjenestepiken Petra, som skal jages! Hvorfor sætter du ikke igang dine arbeiderbruk? Var alle dine ungdomsidealer kun tomme ord!

Hvad har du nu igjen? Jo, arbeiderne, som ikke faar paalæg, jorden efter en nabo, som din far drev til betlerstaven, de plyndrede skoge, processen med fiskerne, aktier i et brænderi — det er, hvad du herefter skal leve for!»

Han sænket hodet i hænderne:

«Er du drevet iland her! Og naglet fast til alt dette her — snart er du vel far op av dage — og skal leve hans liv. Og din sjæl — den skal raatne tomme for tomme ....»

Da fru Asta kom hjem fra kirke, fandt hun Erik sittende i en straastol paa verandaen med en flaske foran sig. Den myndige frue blev staaende og stirre. Han sat der med en sluknet cigarstump i mundviken og smilte idiotisk mot hende. Han var døddrukken.

V

En grønmalt jægt, lastet med trælast, døser trægt avsted paa den kveldsrøde fjord, hvor lette blaa vindkast slynger sig hit og dit. Paa de store Hustadgaarder tvers over fjorden begynder det at ringe tilkvelds, og øieblikkelig svarer klokken paa Evje. Men naar de langsomme slag saa længe lyder ut over bygdene, da er det fordi jenten paa Hustad og kokkepiken paa Evje kjender hinandens maate at ringe paa, og nu finder de det morsomt at prate litt sammen paa denne vis tvers over fjorden. Ute

paa jordene, hvor slaataannen allerede er begyndt, stanser arbeidet, heste spændes fra og sættes i tjor, og jenterne slænger riven paa skuldren og begir sig først opover mot gaarden.

Den unge Lars Brovold gav sig god tid til at bli sidst av alle. Han grudde sig for at sitte tilbords med de andre, ti i det sidste vanket der stiklerier for dette med Petra. Men nu blev det heldigvis ikke mange dagene hun fik lov at gaa der paa gaarden, og vel var det.

Det var en svær knekt i tyveaarsalderen med lys lug og brede skuldre. Alle var glade i denne krabat, som var likesaa munter i tungt arbeide, som naar han spilte fele til dans, eller sang viser med en jente paa fanget. Blandt tjenerne paa Evje gik han for en ren helt, fordi han kunde tillate sig at spøke med selveste husfruen, saa de andre fandt det sikrest at ta flugten.

Nu stanste han i bakken, tørket sveden av panden og sukket ut mot fjorden. For det var og blev ufattelig dette, at han i julen skulde drikke sig saa fuld, at han tullet sig ind til den gamle piken. Og var det nu saa sikkert, at han var barnefar? Og oppe i dalbygden var der en anden jente, som het Kristine, og hun hadde den vakreste stemme i kirken og et liv saa mykt som en vidje. Men nu, naar han var utskjæmt for hele bygden — nu fik nok Knut Rabben tak i hende likevel.

Lars Brovold lot sig falde ned i bakken og rykket et straa op, som han begyndte at tygge paa. Hvis han nu gav sig ind paa underofficersskolen i høst — og kom hjem i julen og viste sig ved kirken i uniform — saa kunde muligens det reparere meget. Det var nok bedst han tok sig sammen for at bli til noget, han ogsaa.

Da han endelig traadte ind i baarstuen, var man midt i maaltidet, og skeerne langet flittig til grøtfatene, mens den røde kveldssol faldt indover to lange rader av svedte, veirbitte ansigter. Skomakeren borte ved vinduet hadde endnu ikke reist sig, men hamret og hamret paa en saale. Ingen syntes at lægge merke til Lars — og glad var han — men man smaafniste og snakket dæmpet om en sak, som det ikke var værd at nævne for høit. Da Lars hadde sat sig med sin ske nederst ved bordenden, forstod han, det gjaldt husbondsfolket. Der maatte være hændt no-

get. Den unge hr. Evje var ikke set de sidste par dage, fru Astas ansigt hadde været forgrætt, men pikerne i hovedbygningen var der intet at faa ut av. Hvad kunde der være hændt?

Tøger skomaker reiste sig endelig, vrænget fangskindet av, tok skraaen av munden og kom haltende for at sætte sig tilbords. Men i det samme kom en blond jente med mere melk fra kjøkkenet, og i dørsprækken smat en liten rødhaaret gut ind i stuen. Skomakeren dreide sig paa den korte fot og fik fat i den lille, som endnu gik i kjole. «Hei, kar, kom hit skal du faa graut!» sa han og løftet ham op paa armen. Man begyndte at flire rundt bordet. Gutten, som arbeidet for at komme løs, satte i at skrike, og i næste øieblik kom en stor, rødhaaret jente farende ind fra kjøkkenet, rev gutten til sig og feiet hurtig ut igjen, saa kjøkkendøren for igjen med et skrald. Skomakeren stod igjen med et friskfyrfjæs. «Men du store verden da, Petra,» skrek han — «om vi nu tok den ene gutten din, saa maa du da vite, at du snart faar en til ....»

Lars Brovold var blit sprutrød, og grøten sat fast i halsen. For nu gik det vel snart ut over ham.

Og ganske rigtig — da skomakeren vel var kommen igang med grøten, slængte han hen som ut i luften: «Aaja, hun Petra synes saa godt om ungdommen, hun.»

Man fniste og saa hen til Lars. Men denne vilde da stoppe munden paa den gamle Per Trøen ialfald: «Du maa da bætterdø holde kjæften din du lel, Per!» skrek han og slog i bordet. «Eller kanske dotter din skal gifte sig med han Evje, naar hun kommer fra tugthuset.»

Det var litt for grovt til at alle lo. Men den gamle graaskjeg begyndte at skjælve paa haanden, saa melken skvat av skeen. Han fjernet det spildte med et raskt strøk med haanden og sa: «Aa, dotter min skal du ikke sørge for, Lars — hun faar Amerika-billet hun, saasnart hun behøver den.»

Men nu gik døren op og der blev stilt. Det var raadsdrengen Bertil Sveen, som traadte ind. Den svære mand med den brune skjegdot under haken gik med tunge skridt tvers over gulvet, lukket op et gammelt skatol ved den anden væg og la noget fra sig i en skuffe. Men idet

skraalaaget faldt ned, saa alle et fotografi komme tilsyne. Det var fældt ind i træet paa indsiden av laaget, og alle visste det var den kvinde paa den anden side av fjorden, som han hadde været forlovet med i femten aar. Det var en forlovelse, som alle lo av. Men Bertil hadde mistet alle sine sparepenger ved at kautionere for broren, og endnu maatte han gaa og betale paa den gjæld. Saaledes blev giftermaalet opsat — og opsat, fordi den gamle kar og den gamle pike ikke saa sig raad til at flytte sammen.

«Hvorledes staar det til med kjæresten?» spurte Lars Brovold for at faa samtalen bort fra sig selv. Men alle rundt bordet saa stort paa ham, som vilde de si: «Nu er det bedst du passer dig.»

Bertil lot som om han intet hadde hørt, laaste skatollet igjen og kom langsomt og satte sig i høgsætet ved bordet. Saa tok han over skulderen efter sin ske, der hadde sin plads i en spræk i tømmervæggen, gav den et strøk over bladet med haanden og begyndte at æte.

I den lave stue, hvor vinduene formørkedes av potteplanter, blev der efterhaanden utaalelig hett. Endnu sendte solen en rødspraglet strøm indover gulvet, og over bordet med melken og grøten summet sværmer av fluer, som ustanselig vilde sætte sig paa de svedte ansigter. En efter en av kvinderne la nu skeen bort, reiste sig med et litet suk, og gik fra bordet for at finde sit tørklæ og knytte paa hodet.

Atter gaar døren op, og stuepiken fra hovedbygningen stikker sit blonde hode ind. «Han Evje vil snakke med raadsdrengen!» sa hun paa maafaa ind i stuen og trak saa hodet tilbake og forsvandt igjen. Men alle rundt bordet saa paa hinanden, som betydde dette noget ualmindelig. Nu vilde man vel snart faa vite nyt fra sjølfolket.

Bertil tok et par skeer til, inden han vendte hodet. «Saa — aa,» brummet han endelig. Og da han hadde ætt en stund til, strøk han endelig skeen av med haandflaten og satte den tilbake paa sin plads i væggen.

Men siden han nu skulde ind i selveste hovedbygningen, var det bedst at fli sig litt. Og da han en halv time senere gik over gaardsrummet med tommelfingren hektet i en vestelomme, hadde han vasket baade hænder og ansigt og tat en anden bukse paa.

Men Lars Brovold stod i al stilhet ute i kammerset og barberte sig, skjønt der just ikke var meget at skrape efter. Og da han var færdig, skiftet han helgeklærne paa, stak den nye blanklaagede snadde i vestelommen, satte den blaa skjærmhue over sin blonde lug, og begav sig ut og henover den hvite sandvei mot Viken.

Han var jo likevel fri for ikveld, og han hadde en mistanke om, at en viss jente kunde komme til handelsmanden nu det var postdag .... Dette med underofficersskolen kunde hun gjerne faa vite.

Og han var virkelig heldig. Han hadde ikke sittet længe paa bergene ovenfor handelsstedet før han oppe i veien fik øie paa hende blandt andre gaaende. Hun bar en kurv paa armen og var i mørk kjole med sort tørklæ. Skridtene og den ledige arm hadde det saa travelt. Hun skulde bare visst, hvem som nu sat her.

Men det traf sig da slik, at han stod inde ved disken han ogsaa, da hun kom ind. Hun blev litt rød, da hun saa ham. Han fik det travelt med at kjøpe en pakke bonbons, samt røketobak og fyrstikker, for han vilde ikke være den, som stod her og ventet paa hende. «Du faar vel ikke ondt av det der nu!» sa hun pludselig og saa hen til tobaksposen. Han blev henrykt, fordi hun snakket til ham, men satte op en viktig mine og mente, at det var en god stund, siden han var barn nu. Og saa traf det sig videre slik, at han var færdig og skulde gaa, han ogsaa, da hun gik.

Han fik lov at bære kurven for hende, og de to unge mennesker begav sig sammen opover veien. Han fandt ut, at hun var det eneste væsen i bygden, som ikke var blit solbrændt. Hun hadde et litet ar i mundviken fra et fald paa ski i den tid, de gik paa skolen sammen. Hver gang han sa noget, skjelte hun hen paa ham og smaalo. «Du da!» sa hun og prøvde at være alvorlig. «Det der er naturligvis noget tøv.» — «Det er saa sandt som jeg gaar her!» ivret han, skjønt han igrunden ikke visste hvad han snakket om, men bare gik og glædet sig over, at han fik lov at følge.

Men hvorledes gik det med raadsdrengen, da han kom over i hovedbygningen?

Som han pleide banket han paa kontordøren og traadte

langsomt ind. Der sat fru Asta med hænderne i fanget og stirret frem, men for nu op med et ryk. «Hvad er det, Bertil?» Raadsdrengen fik endelig frem, at hr. Evje hadde sendt bud paa ham. Da syntes fruen at bli meget forbauset: «Nei, jasaa — han har sendt bud efter — dig! Ja, ja du faar gaa op til ham da, og prøve at banke paa.»

Hun blev staaende og lytte spændt efter Bertils tunge trin i trappen. Men nøklen dreiedes virkelig om deroppe, raadsdrengen slap ind. Hvorfor netop han? Hvad betydde vel dette? Hun ventet og ventet, at Bertil skulde komme ned igjen, men væguret slog og slog en gang til. Hvad var det dog, som foregik deroppe.

Da Bertil traadte ind til Erik, slog der ham en kvalm lugt av tobak og drikkevarer imøte. Sengen var uredt, skittent vaskevand stod i servanten, og Erik selv stod midt paa gulvet med bare skjorte og bukse paa. Men som han stirret paa Bertil, og han svarte ikke, da raadsdrengen sa godkveld. Han stirret paa ham som for at undersøke, om han der nu virkelig skulde være hans redningsmand. Ja, for nu maatte det ske. Gaarden fik ramle ned, moren gaa fra vet og samling, faren vende sig i graven, men skulde han selv orke at leve, saa maatte han gjenvinde litt agtelse for sig selv.

Og i dette øieblik var han tilmote som den druknende der griper efter noget at holde sig oppe med. Vilde nu dette her være mer end et halmstraa?

«Sit ned, Bertil!» sa han endelig, og gik hen og la sig paa sofaen. Bertil satte sig paa en stol, som syntes alt for liten til den svære mand.

«Staar det ikke bra til med helsen?» prøvde raadsdrengen for at si noget. Erik svarte ikke, men lukket et øieblik sine øine for at samle sig. Hans lommeur paa natbordet pikket og pikket i stilheten.

Endelig løftet han øienlaagene:

«Hvor længe har du tjent her paa gaarden nu, Bertil?»

«Det blir fem og tyve aar til høsten!» svarte raadsdrengen, men saa samtidig litt forundret ut. Blev han avskediget nu kanske?

«Skulde du ikke snart tænke paa at gifte dig?»

Den gamle ungkar fik et forlegent smil, men svarte

om litt som til fingrene sine: «Aa, en blir vel snart for gammel til det nu.»

Erik maatte ogsaa smile over den andens forlegenhet. Han visste, at er der noget som denslags mennesker ikke liker at drøfte, saa er det sit kjærlighetsforhold.

«Er det sandt det, Bertil, at du for fem aar siden hadde lagt op penger til at sætte hus for, men saa tapte du det hele paa bror din?»

Bertil spændte et ben fra sig hen over gulvet. «Joho, det var desværre saa det.»

«Og før den tid igjen hadde du og din kjæreste gaat i hele ti aar og ventet paa, at hendes mor skulde dø. For den gamle satte sig haardnakket imot, at dere skulde faa hinanden, og jenten din vilde ikke reise fra hende, fordi den gamle laa tilsengs.»

Bertil blev rød i det grove ansigt. Men om litt indrømmet han, at det var nok saa det og.

Erik begyndte at føle et forunderlig velvære ved at sysle med den andens anliggender. Og da han nu endelig skulde rykke ut med sin store trumf, følte han i sit indre en glød som av personlig lykke.

«Hør, Bertil» — hans stemme skalv, og han kom uvilkaarlig til at lukke øinene — «vi skylder dig saa meget her pa Evje. Hvis du bare hadde hat 50 kroner i aarlig tillæg i de femogtyve aar, saa vilde det med renter blit en smuk sum. Men nu vil jeg spørre dig, om du istedet vil ta imot et stykke udyrket jord. Her er jo saa meget av det indover Elvedalen, og det blir aldrig ryddet av mig. Tømmer og ved til husbehov skal du selvfølgelig ha ret til at hugge i Evjeskogen, og vil du indtil videre bli boende her og gaa tilbords som før, men arbeide hos dig selv, saa kan du jo det. D. v. s. i slaataannen kan vi vel vanskelig undvære dig. Og vil jenten din flytte hit nu straks, saa kan I jo holde bryllup her, og naar slaatten er forbi, saa hjælper vi dig vel ogsaa med at faa husene op til vinteren. Hvad sier du nu til det, Bertil?»

Han hadde talt hurtig, som brændte ordene i munden, men nu aapnet han øinene. Det var sagt. Han pustet ut som den, der har gjort et dumdristig sprang — og klart det. Nu var det gjort. Det kunde ikke tages igjen. Det

var ikke længer sandt, at han var feig — nei det var ikke sandt.

Det blev en længere pause, da Bertil sat med et smil som den, der slet intet forstaar. Var Erik syk, eller drukken, eller spøkte han? Han reiste sig, strøk den gule haarlug over til den ene side og saa ut til at ville gaa — eller bli — eller sætte sig igjen — eller si noget. Hans smil i den ene mundvik trak sig længere og længere ut i tvilraadighet. Men det endte med, at han langsomt gik over gulvet hen til vinduet for — som vanlig naar han skulde spekulere — at se tvers over fjorden og hen til den stue, hvor Ingeborg bodde.

Erik begyndte at bli urolig. Hvorfor svarte den anden ikke? Det skulde bare mangle, at han sa nei tak. Det vilde føles som et knivstik. Hans krampagtige tagen sig sammen til denne modige handling vilde i saa fald været forgjæves.

Endelig kremtet Bertil og vendte sig imot ham. «Men» — stammet han .... «hvad er meningen — hvormeget skulde jeg betale ....?»

«Ingen ting, Bertil. Du har vel betalt i de 25 aar, skulde jeg tro. Kanske du ogsaa faar naboer.»

Men Bertil følte sig endnu utryg paa, at der ikke stak noget under.

«Skulde jeg være husmand da?» foreslog han usikkert.

«Nei, nei, nei for fanden.» Erik blev utaalmodig og maatte om og om igjen forklare, at Bertil skulde faa firti maal jord for lang og tro tjeneste. «Men kanske du ikke vil, Bertil?»

Ny pause.

«Om jeg vil?» Bertil maatte endelig le. — Om han vilde!

Og endelig hadde da fru Asta ventet saa længe, til hun hørte Bertils trin true med at knække trappen igjen. Hun aapnet døren og gjorde tegn til ham, og langsomt kom han ind paa kontoret, men du store verden som han saa straalende ut.

«Naa da, Bertil?» sa hun. Og mer behøvde hun ikke at si. Ti raadsdrengen kom imot hende med sin svære næve rakt frem og et smil i den ene mundvik. «Jeg faar

vel si tak her og!» sa han. «Men det er næsten for galt. Gud velsigne dok!»

«Naa, hvad er det, Bertil?»

Og raadsdrengen stammet frem, litt undselig, hvad gave han hadde faat.

«Han har skjænket ham brændevin!» tænkte fru Asta. «Jasaa, Bertil» — sa hun høit og stirret paa ham, «har du faat baade jord og hus, sier du?»

«Førti maal jord indi Elvedalen!» fortsatte Bertil — «og ikke en øre i betaling. Skulde en ha hørt slikt. Ja, frua vet det vel.»

«Javisst vet jeg det!» sa fru Asta og fik en underlig latter. Hun hadde mest lyst til at gi raadsdrengen en ørefik. «Men sit ned, Bertil, fortæl mig litt nærmere om dette her.»

Da raadsdrengen endelig var gaat, maatte hun aapne et vindu for at faa luft. Og saa blev hun sittende igjen som før, med hænderne i fanget og stirre hjælpeløst frem i gulvet.

Det lakket mot midnat, og Erik drev fremdeles omkring deroppe i den samme lette paaklædning, fortumlet over det som var hændt. Ak i de sidste dage hadde han været i en svimlende taakeverden, men nu hadde han maaske faat litt fotfæste igjen. «Er det sandt? gjentok han om og om igjen. «Klarte jeg det virkelig? Har jeg endelig faat redde en smule av mig selv igjen?

Det føltes som naar en forfrossen endelig faar tændt op en liten ild, som han strækker de stive hænder ut over. Og jo mere han kunde tænke sig ind i Bertil Sveens lykke, jo høiere steg denne ild, og jo varmere føltes det. «Nu sitter han vel og maler op et slags brev til hende,» tænkte han. «Og naar den gamle pike har læst det, saa bretter hun kanske op ærmerne og prøver at skrive noget som svar, ha, ha!»

Han aapnet vinduet og heldte sig ut i den friske natteluft. De uslaaede enge hadde lagt sig ned under duggen, og dernede paa den rødlige fjord laa landskapet fra den anden side og speilet sig, med mørke granaaser, grønne bakker og hvitmalte gaarder, som sov. Men længere hit var selve himlen sunket ned i en underverden, med røde, solvarme skyer stigende op fra en fjern, blaanende av-

grund. Og over alt dette søkte en enslig sjøfugl indover mot land.

Men hvad — er det ikke Bertil, som rusler nedover bakkerne mot sjøen nu saa sent. Han vil da vel aldrig — jo saa sandelig sætter han skulderen mot en baat og skyver den paa vandet. Midt i tunge slaataannen vil han spendere natten og hvilen for selv at bringe Ingeborg nyheten. Nu ror han bortover det røde speil, aarene dyppes i gyldne skyer.

«Han skal faa sove like til middag imorgen,» tænkte Erik.

Og nu hændte det, at da han skulde iseng, vaaknet han likesom, just idet han hadde fyldt et vandglas med whisky. Men pludselig var det som nogen tok ham over armen, og uvilkaarlig satte han glasset bort igjen og saa sig omkring. Hvad nu? Nei kanske han vilde faa sove likevel denne gang. Han tænkte paa de to, som inat vilde velsigne ham, og følte lyst til at kyle glasset ut av vinduet. Det endte med, at han satte det paa natbordet og krøp i seng, og nu blev han liggende og vende sig urolig hit og dit, pint av lysten til den forbandede drik. Saalænge han kunde tænke paa Bertil og Ingeborg, gik det endda an, men — hvad vilde ske imorgen? At møte moren — efter dette? Vilde han orke at gaa videre efter sit eget hode .... Eller .... Og inden han rigtig vet av det farer han op og tømmer glasset i et par graadige slurk

Saa ligger han snart i den samme svimlende taake, og nede ved fotenden staar vistnok Bertil og Ingeborg og velsigner ham, men de sier ogsaa, at han er altfor god til at drikke slik.

Er det da ikke for sent at slutte! Kan han endnu reddes! «Hjælp mig, I da!» stønner han og folder hænderne ut imot disse to, mot denne gode handling, han netop øvet. «Hjælp mig I, siden der ikke er nogen Gud.»

Og midnat er vel allerede forbi, og alt er stille paa land og sjø, men oppe i Aasen ligger Lars Brovold under et træ og plystrer mot himlen. Han hadde tat benveien hjem over skogen, ti han var altfor glad til at ville møte nogen.

Han skulde igrunden ha sovet hjemme hos forældrene

inat, i den graa fiskerstue dernede paa nesset. Men saa kom han til at kaste sig ned her under en gran for at synge en vise og spekulere litt, og saa var det saa altfor morsomt at bli liggende.

Barnaalene under ham er saa varme, og alle fugler tier i skogen. Og det var dengang da han var gut og gjætet i fjeldene og spilte paa bukkehorn — da kunde han ofte gaa og samle alt det, som i sindet lekte og laat, til en slags gammel vise uten ord, som han i hornet slynget langt ut imot fjerne vidder.

Aa dudeli du!
aa dudeli du!
aa dudeli, dudeli du!

Og vistnok laa han nu her og plystret, men i tankerne hadde han et bukkehorn for munden. Og han samlet det hele, baade den lyse nat, den solskyede himmel, den røde fjord, og det, at hun Kristine hadde været saa blid imot ham idag — og det at han snart skulde paa underofficersskolen og komme hjem i julen i uniform, ho-ho! — det blev alt tilsammen den gamle vise uten ord, som han nu støtte ut i hornet og fjernt hen imot den store himmel og de fjerne vidder.

Aa dudeli du!
aa dudeli du!
aa dudeli, dudeli du!

Da han endelig reiste sig, stod en blodig flamme over aasene i øst. Det var morgenen. Det var for sent at gaa og lægge sig nu, men han kunde ialfald gaa ned til forældrenes stue og ta en ljaa og slaa en times tid, før han gik op til Evje. Saa vilde nok faren undre sig over, hvem som hadde hjulpet ham med slaatten paa nattens tider.

VI

At vaakne den næste morgen blev for Erik ganske anderledes end før. Han blev ikke liggende og grue for at staa op og begynde en pinlig virksomhet, nei idag var det som noget særlig godt og lyst ventet paa ham, derfor

skyndte han sig ut av sengen og blev gaaende og smaanynne, mens han klædde sig paa. Alting forekom ham meget lettere og lysere end paa længe, og han følte sig viss paa, at der nu begyndte en ny tid for ham. Dette, som han endelig igaar tok sig sammen til, det føltes virkelig som noget trygt at holde sig fast i, og hadde han tat det første skridt, saa kunde han vel ogsaa gaa videre.

Da han traadte ind i spisestuen, sat moren allerede ved frokostbordet. Hun saa op med et forskræmt blik, og svarte neppe hørlig paa hans hilsen. Men saa optat var han nu av at forsvare det, som hændte igaar, og endelig at hævde sin vilje ved siden av hendes, at han rent glemte at skamme sig over sin drukkenskap.

«Bryter det snart løs!» tænkte han, da han sat paa sin plads ved bordet, og hun hadde skjænket ham kaffe. Begge prøvde at si et eller andet, men det vilde ikke lykkes. Det gjorde ham ondt at se, hvor utvaaket hun var, og at maten ikke vilde ned. Og endelig tok han hendes haand, kysset den og sa med et litt brødefuldt smil: «Tilgi da, mor!»

Der skulde ikke mer til nu, før fru Asta brast i graat. Men da hun var kommen litt til ro igjen, fortsatte han modig: «Tænk nu kan Bertil og Ingeborg endelig gifte sig.»

Hun saa atter skræmt paa ham. Hun hadde haabet at han igaar hadde handlet i drukkenskap, og at det kunde gjøres om igjen. Men nu trodde hun neppe sine egne øren, da han fortsatte: «Det kan da ikke være rigtig mor, at jeg skal sitte med al den udyrkede jorden, mens folk som Bertil ikke har saa meget som tomt til at sætte en stue paa.»

Fru Asta rystet kun paa hodet og stirret frem. Dette blev jo værre og værre. Hun turde ikke begynde at tale om det, ti hun følte, at da vilde et helt uveir bryte løs.

Erik tok idag fat paa sine vanlige sysler igjen, og han syntes, han ikke hadde hat en saa god dag, siden han kom hjem. Arbeidsfolkene var flittige og saa saa venlig paa ham, og han grep sig selv i at staa og spøke med de unge piker, som raket. Der blev meget høi paa Evje iaar, og tørken var upaaklagelig, trælastprisene steg, og idag hadde han ret til at glæde sig over alt dette, ja han be-

gyndte at spekulere paa at utvide møllen, saa ogsaa det kunde bli en større bedrift. Du store Gud, han følte sig mand for at bli baade den muntreste og dygtigste av alle, bare han kunde faa helbredet disse hemmelige saar, som aldrig vilde la ham faa ro. Dette, som skedde igaar, føltes virkelig som et kjølig plaster paa, men det var ikke nok.

Erik gjorde sig ikke længer rede for, hvorfor dette med arbeiderbrakene var blit ham saa magtpaaliggende — eller hvorfor tjenstepiken Petras skjæbne gjorde ham saa personlig skamfuld. Han hadde kun en utydelig fornemmelse av, at han stoppet munden paa den forbandede Mogstad, naar han idag tok sig sammen til at gjøre noget ved denne sak.

Det var efter kveldsmaten, at han stod i baarstuen og spurte efter Lars Brovold, og da han fik vite, at gutten sat oppe paa kammersloftet og lappet sko, gik han uten videre op til ham.

Lars sat og smaanynnet, idet han plugget paa en skosaale, og blev helt betuttet, da selveste hr. Evje traadde ind. Erik satte sig paa en kiste ved væggen, tændte en pipe og begyndte at snakke om løst og fast. Han var selv litt genert over sit erend — det var som han nu skulde sitte til doms over sig selv.

«Naa, Lars!» begyndte han endelig. «Jeg hører, du har held med dig hos jenterne.»

Den unge krabat brast i latter. Han tænkte paa Kristine, som han igaar ....

«Hvad har du tænkt paa for fremtiden, Lars?»

Den anden hamret en stund paa skosaalen inden han dristet sig frem med det. «Hvad mener De om underofficersskolen?» spurte han — og turde ikke se paa andet end skoen.

Erik tænkte: «Han vil flygte fra hende og til byen, han er ogsaa, som jeg — dengang.» Og byen! Det var for Erik nu det sted, hvor han selv hadde kastet bort sine ungdomsaar, indtil han en vakker dag drev omkring uten anden trøst end en flaske.

«Du tænker da ikke paa at reise til byen, Lars!» Og saa begyndte Erik at forklare ham, hvad en frisk landsgut gaar imøte i de forbandede byer. Han hadde prø-

vet det selv. Han vilde helst aldrig sætte sin fot i en by mer.

Lars saa helt forskrækket op. Det der hadde han ikke tænkt paa. Men det var ialfald vakkert av en mand som Evje at sitte her og snakke saa kameratslig med ham.

Men snart begyndte Erik at tale om, hvor synd det var i en jente som Petra, og han hadde ikke sagt mange ord, før hans stemme blev helt bevæget. Snart var han saa inde i de pinlige erindringer om sig selv og Olina, saa opfyldt av trang til at gjøre det godt igjen — at Lars, som han nu sat der, formelig blev ham selv lys levende, da han var tyve aar.

Lars var blit blodrød i hodet. Hadde nogen anden kommet her og foreslaat ham at gifte sig med Petra, saa skulde nok den synder kommet paa hodet ut av vinduet. Men — dette her! Det var ingen formaning, ingen bebreidelse, ingen præken. Det var bare godhet, og det var selveste hr. Evje, som nedværdiget sig til at sitte her og snakke i al stilhet med ham — som skulde han været hans egen bror.

«Petra er saamæn en baade dygtig og snild pike,» sa Erik endelig. Det føltes for ham som sat han her og sa et par fattige lovord om — en anden.

Lars slog en plug ind i saalen. Han kunde ikke negte det. — Petra var baade snild og dygtig, særlig nu naar selveste hr. Evje sat her og roste hende saa.

«Jeg har oplevet en saadan historie en gang før, fortsatte Erik næsten som en pinlig bekjendelse. «Og det vet jeg, at han som var barnefar, han fik neppe en glad dag mer.»

Lars saa atter helt skræmt hen paa den anden. Han hadde heller ikke tænkt paa det — at han kanske aldrig skulde faa en glad dag mer.

Saa begyndte Erik at snakke om, hvad han vilde gjøre for at hjælpe ham til at gifte sig med Petra. Lars blev sittende med skoen i den ene haand og sylen i den anden og se frem mot vinduet. — Jord, hus — som Bertil. Han, husmandssønnen, skulde bli gaardmand.

Men jenten med det myke liv og den vakreste stemme i kirken. Han selv i uniform — i julen. Aanei, det var vel bare noget tull det.

Erik talte saa indtrængende, med slik inderlighet i stemmen, at Lars maatte huske, da man engang bønfaldt ham om at reise ut paa sjøen en stormnat og redde folk, som sat paa hvælvet. Skulde han vise sig kjæk — nu ogsaa.

Da Erik endelig kom ned, gik han gjennem kjøkkenet, hvor Petra stod og vasket kopper. Den store rødhaarete pike holdt paa at synke i gulvet over at bli set av hr. Evje — som hun nu var. Men Erik klappet hende paa skulderen og sa: «Gratulerer, Petra!»

«Hvadfornoget!» utbrøt hun og vendte sig. Ti hun forstod, at dette hverken var haan eller spøk.

«Ja, vent nu bare til Lars sier dig det!» smaalo han og gik videre.

Der utenfor var det stille, overskyet kveld, da fjorden laa likesaa graablank som himlen. Erik følte ingen lyst til at gaa og lægge sig endnu, men slentret med hænderne i lommen mot havegrinden.

Imorgen vil det bli endnu lettere at gaa omkring her end idag. Noget av en pinlig gjæld var likesom betalt, det vilde ikke bli saa knugende ondt længer at tænke paa Olina.

Nede i haven blev han staaende og se paa den hvite stue, som trængte at males. Nu vilde han gjøre det vakkert her paa Evje.

Men oppe paa loftet stod Lars Brovold og heldte sig mot væggen og stirret ned i gulvet. Hvad var der hændt? Han var bestemt paa at fare hen og møte Kristine igjen paa næste lørdagskveld, men først nu gik det op for ham, at det kunde han ikke — efter dette. Det var forbi det nu — for alle tider forbi. Og istedet — Petra ....

Ganske fortumlet tok han trøien paa og gik ut og nedover bakkerne. Han maatte hjem til forældrene og raadføre sig om dette her ....

Da han imot midnat kom opover igjen, var han mere rolig. Forældrenes glæde over det, som var hændt, hadde ogsaa smittet ham. Og han, som folk hittil ikke hadde anset for rigtig voksen, han var pludselig blit eier av jord, han var sat paa like fot med raadsdrengen Bertil, som fik slik løn for lang og tro tjeneste. Lars maatte tænke paa Knut Rabben — om nu den fyr virkelig fik

fat paa Kristine likevel — hvad fanden skulde de to ha at gifte sig paa?

Da han kom op i baarstuen, listet han sig stille ind paa kjøkkenloftet, hvor Petra laa alene og sov.

Hun vaaknet og for overende i sengen, og da hun saa det var Lars, som i det sidste hadde været saa grov imot hende, vilde hun jage ham bort. Hvad vilde han her! Skulde hun rope folk til hjælp kanske!

Endelig fik han hende til at tie saapas, at han kunde fortælle. Det faldt litt vanskelig at faa frem et frieri. Men dette, at de hadde jord og hus sammen, det maatte da være tydelig nok.

Petra blev liggende taus og se op i loftet, hvor fluerne sat med ryggen ned. Omsider vendte hun sig mot den lille rødhaarete gut, som laa ved siden av hende, brettede bedre bak ham — som var det et litet kjærtegn — og blev atter liggende og stirre op i loftet. Endelig kom det tørt: «Det der tror jeg ikke, om det saa var presten sjøl, som sa det.»

«Vent til imorgen da, din tosk, saa faar du vel høre.»

Ingen av dem hadde før drømt om, at de skulde bli mand og kone. Men nu? Begge stirret paa denne uventede velstand, som pludselig hadde hensat dem paa den samme plet. Det løftet dem begge op fra den samme fattigdom og sikret fremtiden for dem begge.

Han var litt forlegen og kunde ikke bekvemme sig til saa meget som at klappe hende paa kinden. Men idet han reiste sig, utbrøt hun ængstelig som skulde hun pludselig miste baade ham og jorden: «Gaar du fra mig Lars?» Det kom som var hun allerede hans omsorgsfulde kone, som — der oppe paa deres jord — ropte ham hjem til mat.

Nei, saa fik han vel være litt endnu. Han satte sig paa sengestaven igjen og famlet med haanden hen over felden, til han fandt guttens hode. «Stakkars liten!» sa han. «Jeg farer gjerne, saa jeg vækker ham, jeg.»

Dette var mere end Petra kunde klare. At Lars begyndte at være snild mot den stakkars gutten hendes, det rørte hende slik, at hun begyndte at tute.

Og da syntes Lars, at der var nok ingen anden raad likevel, han fik vel begynde at vise litt godhet mot hende

ogsaa. Han merket, at hun som rent tilfældig flyttet sig nærmere mot væggen, og — da der var meget at snakke sammen om nu, saa kunde han jo likesaa gjerne smyge under felden til hende.

— Men denne kveld utkjæmpet Erik en ny kamp mot det ulykkelige glas. Atter hadde han rent vanemæssig fyldt det, da han skulde i seng, og atter var det som nogen tok ham over armen, saa han vaaknet, just som han skulde føre det til munden.

Han overvandt sig til at sætte det paa natbordet og begyndte saa paa bare føtter at trippe om paa det kjølige gulv. «Hvorfor fanden skal jeg dog tylle i mig det søl!» tænkte han fortvilet. Det var kanske nødvendig dengang han var ræd for natten, og da han pintes over at staa alene overfor de ødelæggelser, han var skyld i. Men nu? Var det da ikke anderledes nu!

Og uvilkaarlig søker tankerne hen til de mennesker, som han har gjort lykkelige, og som nu velsigner ham. De vilde herefter følge ham som en god magt, der tok ham i forsvar. Jovisst. Det var anderledes nu — end før.

Men da han endelig har rullet sig sammen under teppet, kommer atter Mogstad, denne forbandede fikse idé, som han ikke endnu har kunnet faa bugt med, og nu stiger han op paa en stol og peker og sier: «Dette med Petra er jo kun at vike utenom selve saken. Hvorfor gaar du fremdeles avveien for Per Trøen? Har du kanske mod til — aapent for al verden, saa frøken Rud ser det — at vedstaa dig din søn og gi ham og moren hus og jord? Kanske du møter op paa bryggen naar hun, kommer! Ha! ha! Ak nei, jeg kjender dig, min ven, du er og blir en skitt fyr.»

Og det lykkes denne mand paa stolen at tale saa længe, til Erik pludselig farer op, griper glasset, som endnu staar der — og tømmer det graadig ....

Det hjælper ikke — det hjælper ikke, hvad han hittil har gjort.

Men inde i et andet soveværelse laa samtidig fru Asta, med hodet boret ned i puterne, og bad. — Ti hvordan skulde dette gaa? Da hun for faa dage siden takket og priste Vorherre, fordi gaarden endelig var reddet for slegten, ak da ante hun ikke, at Erik neppe skulde faa

haand over eiendommen, før han begyndte at sætte den overstyr. Dette med Lars og Petra var kommet hende for øre ikveld, og hun hadde følt det som et øksehug i hodet. Hvad kunde hun vente — næste gang! Inden et aar .... aanei, hun orket ikke tænke tanken ut. Noget maatte gjøres itide, men hvad? At tale fornuft til Erik, — ak det visste hun litt om av erfaring. Men hvad saa? Hun veide og prøvde alle utveier, indtil hun stirret ind i en ganske frygtelig: At sætte ham under formynderskap!

«Hjælp mig, min Gud for Kristi skyld!» stønnet hun og knuget de foldede hænder.

— Et par dage efter, da hun sat paa kontoret og stræbde med at holde tankerne sammen over en regnskapsbok, rykket hun til, idet Erik traadte ind. Hvad nu?

Han kom med en uvant sikkerhet, paa lette, bestemte skridt, hen og satte sig paa den anden side av skrivebordet. «Mor,» begyndte han og saa først paa hende, derpaa frem mot vinduet, — «forat vi to rigtig skal forstaa hinanden, saa er der et litet regnskap mellem os, som jeg tror, det er bedst vi likesaa godt straks gjør op. Du ser saa forskrækket ut — aanei, det er ikke saa farlig. Men ærlig talt, hvorfor har du ikke fortalt mig, at min søn er død?»

Der blev en pause. Endelig tok fru Asta brillerne av og la dem ovenpaa regnskapsboken. «Jeg var litt ræd for at komme ind paa de ting,» begyndte hun med skjælvende stemme. «Jeg har ikke ment noget ondt med det, Erik!» Begge saa paa hinanden med bedrøvede øine.

«Ja, vi har jo saa forskjellig opfatning av den sak, mor, og du og far handlet nok efter bedste skjøn, dengang I forhindret mig i at gifte mig med Olina. Men nu synes jeg, at tiden er kommet, da ogsaa mit syn paa saken og min samvittighet faar et ord med. Det onde, vi gjør, kan jo ikke helt gjøres om igjen, men idag har jeg prøvd at rette litt paa en feil, som op gjennem aarene har pint mig mer end nogen aner.»

Han sukket og saa paa sine hænder, som var foldet over knæet. Litt efter spurte fru Asta med dirrende stemme: «Hvad har du gjort, Erik?» Hun forberedte sig paa et nyt slag i hodet.

Og Erik fortalte, at han hadde skjænket Per Trøen jord og hus oppe i Elvedalen ved siden av Bertil og Lars. Naar Olina snart kom ut av fængslet, skulde hun flytte sammen med faren og bli eneste arving. Han vilde gjøre sit til, at hun blev en agtet kvinde igjen, og naar hun sat paa en gaard, saa blev hun nok ogsaa gift.

«Jeg vil forresten tilføie, mor, at dette for mig har været at bite i et surt eple. For det første opdaget jeg, at jeg — trods alt — er storkar nok til ikke at ville ydmyge mig for en simpel husmand som Per Trøen. Det var tungt at gaa hen til ham. Det var frygtelig at spørre efter — min søn. Det var værre endnu at spørre efter — Olina. Det føltes som stod jeg der og dukket mig og bad denne mand om naade. Da han fortalte, at Olina tænkte paa Amerika, holdt jeg paa at skrike av lettelse, men grep mig i at det var en ny feighet. Nei hun skal hit. Jeg skal se hende i øinene, jeg skal staa for hende en dag og be hende om forladelse, det sier jeg dig mor. — Og tror du, det er morsomt at gi bort av gaardens jord? Nei du, det føles hver gang som at amputere en finger, men det maa til, for at jeg kan faa lov at være rigtig glad i dig og glad over at sitte her som eier av alt dette. Disse dage har været en tung karakterprøve for mig, og du skulde vite, hvor jeg føler mig glad over at ha bestaat den. Og nu er der kun en eneste ting til: Vil du følge mig op paa mit værelse?»

Han reiste sig, strøk sig over panden og saa næsten straalende paa hende. Hun sat med hænderne for ansigtet, og da hun mekanisk løftet hodet og langsomt reiste sig, saa det ut som alting danste rundt for hende.

«Hvad skulde jeg? stammet hun og grep efter en stolryg for at støtte sig.

Han gjentok: «Det var, om du vilde følge mig et øieblik op paa mit værelse.»

Han gik allerede foran, og hun kom efter. Ved døren maatte hun holde sig fast et øieblik, inden hun orket at gaa videre.

Han var allerede i trappen, og da hun endelig traadte ind paa hans værelse, stod han og aapnet en kuffert.

«Kom hit, mor!»

Fru Asta maatte atter støtte sig mot væggen, da hun paa bunden av kufferten fik se en hel rad av flasker.

«Naar man intet har at leve for, mor — ingen Gud, eller intet ideal har, saa griper man til det der. Men nu behøver jeg det ikke længer. Vil du ta flaskerne i forvaring, mor, laas dem inde, behold nøklen. For jeg behøver dem ikke mer!

Fru Asta stod urørlig og stirret paa flaskerne. Hun var saa fortumlet over, at Erik paany hadde sat en part av gaardens jord overstyr, at dette her ikke rigtig vilde gaa op for hende. Hun stod her og pustet tungt, idet hun holdt den flate haand over panden. «Jeg forstaar intet av det hele, Erik,» hvisket hun endelig: «Du godeste Gud, du godeste Gud! Jeg .... Jeg ....» og pludselig lot hun sig synke ned paa en stol og brast ut i en voldsom hulken.

Det tok tid, inden hun kom saapas til ro, at hun kunde reise sig igjen. Og ganske mekanisk hentet hun ut fra et loft en kurv, samlet flaskerne op i den og begav sig ned trappen.

Erik hadde været forberedt paa, at alt dette vilde gaa hende nær. Det var der intet at gjøre ved, og nu var denne sak endelig bragt i havn. Han blev staaende ved det aapne vindu og puste befridd ut. Nu kunde han løfte hodet og se enhver i øinene. Det føltes som hadde han i de sidste dage møisommelig reddet stykke for stykke av sin sjæl.

ANDEN BOK

I

Inga Rud levde ganske stille hjemme hos forældrene denne sommer. Skjønt hun nu var kommet til ro efter den store krise fra aaret i forveien, saa var hun dog anderledes end i sine bedste aar. Som vanlig var der kommet unge mænd til bygden nu i ferien, og der vanket selskabelighet og dans. Inga sa ogsaa ja tak til indbydelserne, men naar hun hadde hjulpet sine yngre søstre at klæ sig paa, saa endte det altid med, at hun selv fik forfald, og naar de drog bort, sat hun og saa efter dem med et tungsindig smil. Der blev baatfarter ut til øene i de lyse nætter da baal tændtes, og latter og sang lød viden om. Og der blev ture til fjeldvandene og sætrene, med kurve fulde av mat og vin, som Inga hadde sørget for. Men nogen skulde jo ogsaa være hjemme, og altid satte hun igjennem, at det blev hende.

For den, som intet venter av fremtiden længer, blir de lyse erindringer endnu lysere end før. Og det forunderlige var, at naar Inga søkte hen til de uforglemmelige aar i hovedstaden, da al verden syntes en balsal med musik og forelskede øine — da kom hun samtidig til at tænke paa Erik Evje, som hun dengang hadde raad til at drive løier med.

«Gud vet,» tænkte hun, «om jeg ikke har skylden for, at det siden gik ham — som det gik.»

Hun merket ikke selv engang, at mens hun sat her og lot naalen gaa — og saa ind i sin svundne lykke, — samtidig sat hun og fyldtes av en stigende sympati for denne mand, som hun dengang var saa ubarmhjertig imot.

Da amtsingeniøren var reist, blev hun gaaende og

huske hans mørke spaadom over Eriks arbeiderbruk. Hun merket snart, at hun var den eneste, som visste noget om dette. Amtsingeniøren hadde vel før avreisen hat andet at tænke paa. Dette var Inga paa en maate glad over, men samtidig følte hun et forfærdelig ansvar. Skulde hun varsko Erik — eller ei?

Det hjalp ikke, at hun sa sig om og om igjen, at amtsingeniøren kunde ta feil. Hun blev gaaende og kredse om denne mulighet, at Eriks arbeiderbruk kunde ende i en uhyggelig katastrofe.

Og det var sandt — dengang han sammen med sin mor kom der paa visit, da var hun hjemme, men hun orket ikke at træffe ham, av frygt for at høre ham tale om denne skjæbnesvangre idé.

Rygterne om, at han stængte sig inde i dagevis for at drikke, fandt ogsaa vei til distriktslægens hus, og det var just ikke lovord, som hun rundt om sig maatte høre om ham. Men hun bøide hodet og tænkte: «Det er muligens atter min skyld. Jeg har kanske opmuntret ham — for saa at gjemme mig igjen ....»

Det vakte røre i bygden, da det rygtedes, at Erik for alvor var gaat i gang med sine arbeiderbruk. De større eiendomsbesittere paastod, at arbeiderne her i egnen var forvænt nok i forveien, andre gottet sig over, at nu maatte vel den gjerrige fru Asta være søvnløs. Men alle spaadde, at rigdommen paa Evje nu endelig vilde faa føtter at løpe paa.

Inga følte ofte den sterkeste lyst til at ta Erik i forsvar. Var det sandt, at han var drikfældig, saa var dette her ialfald ikke noget galt. Men hun tidde, fordi amtsingeniørens spaadom stadig sang hende i ørene.

Men dette, at Erik, tiltrods for sin gode mening, kanske begik noget uhyggelig — det gjorde, at han i Ingas øine kom til at staa i et tragisk skjær, som vakte hendes trang til at hjælpe.

En kveld folder hun sine hænder under teppet og ber oprigtig til Gud, at det allikevel maa gaa godt med Erik Evje i denne sak, fordi det jo var saa vakkert tænkt fra hans side.

Men — naar amtsingeniøren næste aar kom fra utlandet, hvad saa? Saa vilde Erik kanske ha gjort dette for-

gjæves, og de stakkars arbeidere ha ryddet og bygget til ingen nytte.

Der var ingen anden, som kunde forhindre dette — end hun.

Og en dag sitter hun og skriver et brev til Erik, men da hun skulde sætte sit navn under, føltes det ganske umulig. Ti dette mindet saa altfor meget om et andet brev, som hun engang sendte ham, og som antagelig gjorde ham ulykkelig for mange aar.

Skulde hun — paany ....?

Da var det bedre at gaa hen og tale personlig med ham. Og for at overbevise ham om, at hun saavisst mente det til hans bedste, vilde hun — ja, hvad vilde hun egentlig?

Naa, det behøvde hun jo ikke at gjøre sig rede for nu. Men da hun en søndags kveld vandret henover veien mot Evje, var det næsten som om hun nu skulde hen og by sig selv frem.

Hun stanste ofte og nølte, som vilde hun helst vende om. Hun møtte visst folk, som hilste, men ænset det neppe. Da hun kom saa langt gjennem skogen, at hun hvert øieblik kunde se de første Evjebakker, maatte hun sætte sig paa en stabbesten for at samle mot. Aldrig hadde hun gaat saa tung en gang. Men da hun endelig var kommet saa langt, at hun saa den store gaard deroppe paa bakken, hvor solen fik de lange rader av vinduer til at flamme mot fjorden, da stanste hun paany og begyndte at bore med sin parasolspids i sandet. Deroppe skulde hun nu gaa — og dræpe det, som kanske var det allerdyreste for Erik Evje.

Og pludselig vendte hun om og skyndte sig hjemover. Hun orket det ikke. Aldrig i verden orket hun det.

II

Saa kommer endelig den dag, da Bertil Sveen har faat fri fra tjeneste, og da han som sin egen herre vandret med hakke, spet og øks paa skulderen opover fra Evje gaard.

Det er en stille, varm høstdag, med gulblank himmel

og mørkeblaa fjord. Engene har endnu ikke faat tid til at grønnes efter høiet, som er bjerget ind, akrene staar høie og gule og bølger let for brisen. Løvskogen i aasene har faat de første gule pletter. Bertil er forunderlig tilmote idag. Oppe paa klevene stanser han og ser nedover til gaarden. Der har han tjent i over tyve aar. Fra han var tolv aar og begyndte som gjæter, har han arbeidet for andre. Men idag — idag begynder noget ganske nyt.

Han kommer forbi sagbruket, og gjennem larmen fra fos og hjul skriker en stemme til ham: «Kom hit og hjælp os kar!» Men Bertil smaaflirer og forstaar, det er bare spøk, og at det i virkeligheten betyr: «Tillykke da, Bertil!»

Ovenfor fossen blir elven ganske stille. Bjørk og gran speiler sig i den. Her reiser en brat bjergknaus sig og gjør den rolige strøm mørk av skygge. Der strør solen guld gjennem løvet henover strømhvirvlene, og længer fremme er det den blaa himmel, som stirrer op av vandet. Nu gaar han gjennem grinden til utmarken, og oppe paa den næste bakke ser han indover en dal, bevokset av older og bjørk og med spredte grantrær imellem. Buskapen har traakket stier paa kryds og tvers, det gyldne løv hænger urørlig i vindstillen, tyttebær rødmer fra tuerne, og foran ham reiser granaasen sin krumme ryg i varmen. Dens grantrær langs kammen staar som en rad av kirkespir mot den gyldenblanke himmel.

Bertil stanser i midten av det jordstykke, som er blit ham tilmaalt, lægger verktøiet ned, hænger hat og trøie og vest paa en stubbe, spytter saa i nævene og griper øksen. Den blinker, idet den svinges op i sollyset, og hugg, hugg! synger det pludselig indover den stille skog. Hugg, hugg, hugg! svarer aasen, ærgerlig over at forstyrres i søvnen. Hugg, hugg! skralder det langt inde fra den mørke dal.

Spaanene flyr om ham. Den store gran sukker, svaier litt, som om den er ifærd med at besvime, og puldselig beskriver toppen en lang bue mot jorden. Bertil kvister stammen og slæper den litt avsides. En liten aapen plet staar igjen med en rotstubbe i midten. Det er Bertil og Ingeborgs første plet jord, som er ryddet.

Men snart efter skjelder aasene paany. Hugg, hugg! Saa smaaskjelder de litt, for nu er det older og krat, som slaaes ned i et hugg. Det blir en haug av kvist og smaaskog, som ustanselig taarner sig op. Den ryddede plet vokser, snart er den stor nok til en stue, og en stund efter til et fjøs med, men her skal ogsaa bli aker og eng. Hugg, hugg! skjelder aasene. Kjap, kjap! skjelder aasene. Rishaugen blir et litet bjerg.

Kling, klang! ringer det nede fra Evje til middag. Bertil retter ryggen ut og ser sig omkring. Han skal hjem og faa mat i baarstuen idag som ellers, takket være Erik Evjes tilbud. Men først kunde det være morsomt at prøve, om ikke den sten der kan røres; den ligger jo akkurat der, hvor kjelderen under stuen skal graves.

Bertil lægger øksen bort og tar spettet og kiler ind under stenen. Den rører sig litt, men lægger sig straks tilrette igjen, som vil den si: Her har jeg ligget i adskillige mandsaldre, og her ligger jeg godt nok. «Det var som fanden det da!» svarer Bertil høit og stikker spettet like under ryggen paa den. Uf, da maatte den lette paa sig likevel, men litt efter har den atter overtaket og glir ned i sin seng igjen. Men nu blir Bertil sint, og spettet flyr like ind under buken paa stenen. Og hei! Bertils knær blir krokete, ryggen slaar en bue, ansigtet vrir sig, hænder og armer synger av taket, hei, op — endnu mer — og saa litt til og — der! velter stenen sig over og op paa kanten. I det muldbrune hul kryper mark og biller frem, og en mængde fine røtter sees at ha forvridd sig mot stenen.

Bertil faar mod paa flere stener, som ligger et sted, hvor de maa væk. Og sveden perler. En duft av huggen ener og saftig bjørk slaar op i den varme dag. En bjelde nærmer sig, en hoppe med føl ser frem gjennem løvet, føllet drister sig hen at snuse paa rishaugen, men galoperer bort, idet Bertil retter ryggen ut. En hønsehøk staar stille som en strek høit oppe under himlen, hoppen og føllet er snart forsvundet, og den eneste lyd er fossens fjerne dur, og Bertils spet imot stenen.

Kling, klang! Det er Evjeklokken som ringer til non. Bertil stryker sveden av panden og undres over, at han har glemt middagsmaten netop idag. Ja, nu skal han ogsaa

hjem. Han tar sig en frisk skraa, og ser paa stubbene og den fete jord, og paa rishaugen som er blit som et litet bjerg. Ja kaffeved skal hu Ingeborg faa en god stund, det er visst.

Og hit skal han ogsaa imorgen og rydde som idag, og ingen vil komme og si: «Det og det skal du gjøre da og da. Og der skal havre saaes — og der potet sættes!» Nei det var ham, som var herre her, og om det faldt ham ind at saa noget splinternyt, saa kunde han ogsaa det.

«Hugg, hugg!» sier det pludselig igjen. Og skumringen begynder at gjøre dalen dyp av skygge, mens de høieste aasrygger endnu gløder i solfaldet. «Hugg, hugg!» brøler det stadig ut av mørke aasene.

Sent paa kvelden kom to karer med hver sin lygte i haanden opover klevene langs elven. De var utsendt av Erik Evje og skulde lete efter Bertil.

«Han kan let ha gaat sig ut i elven i mørket,» mente den ene. «Aanei, det er mere trolig, at han har fældt et træ over sig eller hugget sig fordærvet,» mente den anden. Men oppe ved grinden stanste de og lydde. «Hugg, hugg!» sang det ut av mørket derinde i tykke skogen.

* * *

Nogen dage senere kom Bertil roende tvers over fjorden med sin kjæreste i bakskotten. Hun fik ikke lov at hjælpe til med det ledige aarepar, idag skulde hun sitte paa stas, som naar lensmanden skysses. Rundt om sig hadde den gamle pike sin medgift, som hun selv hadde spart op: en komode, en gammel kiste, fuld av kjoler og lintøi og en stor hank av skotøi. For en ordentlig pike bør lægge sig op mindst et par støvler og to par strømper om aaret, og Ingeborg hadde tjent i mange, mange aar. Men desuten hadde hun ogsaa opredt seng, som der ikke var plads til idag, og inde paa barmen en sparebankbok med et par hundrede paa. Selv var hun en bred, fregnet kvinde omkring de førti. Kinderne var blit indfaldne og hænderne grove efter de lange aars tjeneste i andres kjøkken og fjøs.

«Koles staar det til?» spurte Bertil og smilte imot hende — hun hadde ikke sagt noget paa en lang stund.

«Aa, det hele er saa underlig,» sa hun og saa sig tilbake.

«Det er det!» svarte han og knep munden sammen.

For hende var det underlig at nærme sig den anden strand. Ti i de femten aar hadde hun aldrig besøkt ham. Hver sommer pleide de at møtes ved kirken i hendes bygd, og om vinteren hadde de vekslet et slags brev for at si hinanden, at alt skulde være mellem dem, som før. Men mangen en gang hadde hun staat i kjøkkenvinduet og stirret derover og været sikker paa, at det var Bertil som gik ute paa Evjebakkerne og pløiet. Og i aarenes løp var stranden derover blit et slags drømmeland, som hun vendte øinene imot, naar hun var særlig træt eller tung tilsinds.

«Jeg trodde ikke, Evje gaard var saa stor!» sa hun, da de nærmet sig stranden. Ti paa den lange avstand hadde alt derover været saa smaat.

«Du trodde vel ikke, at jeg var saa stor heller,» smilte han.

I fjæren stod en hest fra Evje, og da lasset nærmet sig gaarden, kom Erik selv og bød hende velkommen.

Nogen dage efter stod der et dobbeltbryllup paa Evje. De to brudepar kjørte i hver sin trille til kirke, og efterpaa var der stor fest paa gaarden, da alle arbeidere, husmænd og naboerne var indbudt. Ved det festlige bord, som var dækket ute paa gaardspladsen under den varme septembersol, holdt Erik selv en tale, og alle, som hørte paa, var enige om, at saa vakkert kunde presten selv aldrig ha talt. Fru Asta hadde maattet gjøre en tur til byen netop da, men ingen sørget over det, og om kvelden fik ungdommen lov til at styrte sig løs i dansen. Det eneste sørgelige, som hændte, var, at den ene brudgom, nemlig Lars Brovold, drak sig saa fuld, at hans kamerater formelig maatte slæpe ham ind i sengen til bruden.

Efter bryllupet flyttet Petra og Lars hjem til hans forældre, og Bertils kone overtok kokketjenesten paa Evje, indtil de kunde flytte ind i sin egen stue.

Og utover høsten kan det hænde, at aasene fik meget at skjelde over inde i dalen. Det hugg hos Bertil, det hugg, hugg hos Lars, som hadde sin far med til hjælp, og det hugg hos gamle Per Trøen, som hadde en søn med sig.

Og senere, da pløiningen begyndte, maatte de tre naboer deroppe hjælpe hinanden hver sin dag.

Men et par uker efter bryllupet fik Lars høre noget, som gjorde ham ganske fortumlet. Det var, at Kristine deroppe i Dalsbygden likevel hadde forlovet sig med Knut Rabben.

Dog — hvad angik dette Lars, nu da han var gift mand og hadde andet end jenter at tænke paa! Neivisst, men skjønt han ofte bet tænderne sammen, og svor og bandte for at faa det skitt ut av hodet, saa kom det igjen og igjen, saa øks eller spet kunde falde ham ut av hænderne, og han maatte sætte sig en stund for at sture.

«Ke som feile dig, gut!» sa faren, som hugg og slet røtter op ved siden av ham.

«Aa, det er vel ingen ting at snakke om,» mente Lars og tok fat igjen.

Da hørte han en dag, at Knut og Kristine tænkte sig til Amerika, og denne nat blev Lars liggende vaaken. Ti hvis Kristine nu ogsaa skulde reise saa langt bort, at han aldrig fik se hende igjen mere — saa visste han ikke sin arme raad.

Han kunde ha lyst til at slaa Knut Rabben helseløs, men det var neppe den fornuftigste utvei. Og da Lars hadde fundert frem og tilbake i flere dage, endte det med, at han overvandt sig til at gaa til Erik Evje og be om et stykke jord til Knut ogsaa.

Knut var søn av en av sagbruksarbeiderne paa Evje, og da der var god plads for flere smaabruk deroppe, saa kunde Erik ikke andet end gi efter, saa tyndt og vakkert som den anden bad.

Lars var sjæleglad. For nu vilde Kristine ialfald bli hans nabo.

Og en vakker dag, da Lars gik og puslet om paa sin jord deroppe, hørte han det pludselig hugge straks inde i skogen. Det var Knut, som nu begyndte at rydde for sig og Kristine.

Lars blev med ett forunderlig tilmote, og han blev staaende og lye efter disse hugg. Dette, at en anden skulde rydde tomt for den stue, som Kristine skulde bli kone i! Og at det aldrig, aldrig skulde bli ham! Disse

hugg, hugg — det føltes som økseslag mot noget inde i ham selv.

«Hugg, hugg!» sang det i aasene.

* * *

En maaneds tid hadde Bertil og Ingeborg været gift, og i den tid var hun blit blek og sykelig og han endnu ordknappere end før.

I førstningen fulgte hun ofte med ham op til Nylandet for at samraades med ham om hvordan alt skulde tages. Men da hun merket, at de hadde saa forskjellige meninger, begyndte hun at si, at han kunde gjøre alt efter sit bedste skjøn.

Ingen kunde merke, at de skjændtes og var uforligte, men de var heller ikke saadan som nygifte pleier. De hadde kanske ventet for længe paa dette giftermaal, og var kommet til at vente for meget av hinanden.

Det tyngste for Ingeborg var, at hver gang hun syntes Bertil ikke var som han skulde, kom hun til at huske sin mors onde varsler. «Tar du ham, saa vender jeg mig i graven!» hadde hun sagt. For den gamle vilde, hun skulde ta en gaardkar, som var velstaaende. Men Ingeborg vilde vente og være tro mot ham, som hendes hu stod til, og endelig hadde hun da faat ham.

Men nu begyndte hun at drømme om natten, at hendes mor laa og snudde paa sig i graven, og jo oftere hun skuffedes over Bertil, jo oftere kom denne onde drøm igjen.

En kveld, det var slikt lyst et maaneskin, ruslet Bertil efter kveldsmaten atter opover til sin jord. Nu var tømmeret kjørt frem her og ventet kun paa at bli lagt op, og kjelderen gravet under stuen. Det hadde nylig regnet, saa løvet lyste som en mængde stjerner henover skogen, og op fra den sorte dalskygge lød elvens rolige sus.

Bertil gik rundt tømmeret med en pekefinger i vestelommen og spekulerte. Stuen laa lunt nok her, og i midten av jorden laa den ogsaa. Men der var likevel noget iveien, som han ikke hadde merket før i de sidste dage — man saa ikke fjorden herfra.

Litt efter vader han gjennem det tætte olderkrat opover en bakke. Vanddraaper fra løvet hænger igjen i

hans klær, saa maanen snart begynder at spille paa ham. Men kommet derop stikker han hænderne i bukselommerne og vender sig mot den brede maanelyse fjord, og nu ser han ogsaa landet derover, hvor Ingeborg bodde i de mange aar. Sørlandet heter det, og mangen en gang har han vendt ansigtet imot det, naar han hadde noget at tænke paa.

Men den Ingeborg, som var kommet hit, det var likesom en anden end hende derborte.

«Hvis husene hadde staat her!» tænkte han, «saa kunde jeg sitte ved vinduet i stuen og se derover. Det er synd, at en ikke hadde tænkt paa det før.»

Han sukket og satte sig paa en sten. — Hadde endda ikke kjelderen været gravet dernede. Det var mange dages tungt arbeide.

Men da han endelig gik nedover igjen, saa han utsigten bli mindre og mindre. Og da Sørlandet var helt borte og fjorden med, blev han helt tungsindig over, at han hernede skulde faa det saa mørkt.

Det blev tyngre at faa avlingen derop paa haugen, det var nok saa, og han hadde tænkt paa Ingeborg, som skulde hjælpe ham at bære høiet ind, dengang han valgte pladsen hernede.

Men langt indi ham var der som et stille krav paa, at den Ingeborg, som fremdeles var paa den anden side av fjorden, hun skulde ikke gaa rent tapt, hun heller.

«Hadde jeg været ung!» tænkte han og tok i en tømmerstok, — saa hadde det været raad for det likevel.»

At grave en ny kjelder — javel. Men at plage hr. Evje om heste til at flytte husene — nei, det var der ingen mening i.

«Hadde jeg været ung ....»

Og bare som for moro tok han stokken og prøvde at veie den op paa skulderen. Det gik, skjønt han sank stygt sammen under den. Og før han rigtig visste, hvad han gjorde, begyndte han at bevæge sig opover bakken med denne stok, gjennem det vaate løv, som lyste i den klare maane. Bakken tok næsten pusten fra ham, men endelig stod han deroppe og slap stokken ned. Saa tørket han panden og rettet ryggen, og mens han samlet pusten igjen, stod han hele tiden og saa over mot Sørlandet.

Dette tunge tak føltes nætsen som hadde han berget noget av det, som hadde været hans trøst og haap i saa mange aar.

I de følgende dage merket alle i baarstuen paa Evje, at Bertil var usedvanlig træt, naar han kom hjem. Men tømmerhaugen deroppe blev mindre og mindre, og opover bakken blev der en sort vei med dype merker efter føtter, som hadde spændt ordentlig i. Endelig laa kun det gapende kjelderhul igjen dernede — husene var flyttet.

«Det løp for meget vand i kjelderen paa den gamle tomten,» sa Bertil til dem, som undret sig. Men han selv syntes baade skjæv og kroket efter den dag, og han gik som oftest med en haand over ryggen.

III

En søndag eftermiddag var det folksomt ute ved dampskibsbryggen, for idag ventedes Olina Trøen hjem fra fængslet. Men da damperen pløide ind bugten og pep, begyndte man dog at trække sig opover volden, og da nysgjerrigheten drev nogen unger helt frem til landgangsbroen, kom en forstandig mand og jaget dem bort. I mands minde var der paa disse kanter ikke hændt noget saa uhyggelig som Olinas barnemord, saa hun var ikke noget for barn at komme nær.

Snart laa damperen ved bryggen, og folk begyndte at gaa iland. «Hvor er hun?» hviskedes der i klyngerne paa volden. «Det er hende der med kurven!» — «Aa, du store verden!»

«Hun reiste i tørklæ, men nu har hun faat hat paa!» lød en fordægtig stemme inde i mængden. «Slik er det at ha været i byen.»

Den lille graaskjeggede Per Trøen kom med en trillebør. Idag svarte ingen goddag, da han hilste, men desto flere fulgte ham med øinene. En kvinde var blit staaende igjen nede ved broen, og skjønt hun saa gjenkjendende paa flere, skyndte alle sig forbi hende. Endelig fik hun øie paa faren, og nu saa man hende smile, men straks efter at holde lommetørklæet for øinene. «Stak-

kars han, som far er!» sa en kone oppe paa volden. «Det er godt, at mor hendes ligger under jorden.» Men selv efterat faren hadde tat hendes kurv og løp, blev Olina staaende igjen og føre lommetørklæet op til øinene — som saa hun sig ingen raad for at gaa nærmere mot disse mennesker, som glante saa.

Pludselig svinger en skyss fra Evje ind foran nøstene, og det er Erik selv som stiger ut og begir sig nedover fjæren. «Goddag, goddag, Olina!» roper han paa lang avstand, saa alle maa høre det tydelig. Det var heller ikke frit for, at man stirret og maapet, da hr. Evje tok hende i haanden og var høflig som til en fin dame. Værre endnu blev det, da hendes tøi blev bragt op i Evje-vognen, og da hun satte sig op ved siden av Erik. Selv saa hun ogsaa ganske fortumlet ut. Men da de kjørte gjennem flokken, løftet Erik paa hatten med et underlig smil, og nu kunde man jo ikke andet end hilse igjen. Per Trøen ruslet efter med den tomme trillebør, og nu kom flere hen og sa et par ord til ham ogsaa.

Veien snor sig som en traad utover langs den høstgraa fjord. Hist og her laa hele dynger av falmet løv, tildels nedtrampet i høstsølen. Da vognen var kommet ut av syne, fik hesten lov at gaa i skridt.

Erik var forunderlig tilmote. Han hadde grudd for dette gjensyn, men saa hændte det, at han i Olina møtte en næsten fremmed kvinde. Aarene, fængselsluften, sorgene — det skjære, jomfruelige væsen, som han i sin samvittighet hadde gjort hende til, — det var hun saavisst ikke, her hun nu sat.

Men netop dette føltes som en lettelse. «Du elsker hende ikke mer!» tænkte han befridd. «Og hun har kanske aldrig bebreidet dig noget. Du har gaat og fantasert op en skyld i denne sak, som er overdreven.» Kanske hadde hun heller ikke hat det saa slemt i fængslet.

«Det er længe siden vi møttes nu, Olina?»

Den grove, gamle pike vendte eig mot ham og prøvde at le: «Jaha — det er længe siden.»

Hun hadde lagt sig til et sørgelig bysprog, og saa var det denne ynkelige hat og det klodsete forsøk paa at være fin. Og saa knep hun munden sammen, naar hun smilte, saa næsen kom helt ned til munden. Hun begyndte for-

resten at snakke løs om, hvor morsomt det var at komme hjem til far igjen. Og uten at takke Erik begyndte hun ganske praktisk at fundere over, hvor længe det kunde vare, før de kunde fø hest paa den lille gaard, som han hadde skjænket hende.

Men da de kom ind i skogen og ingen saaes i nærheten, vendte Erik sig imot hende og spurte med et tungsindig smil: «Er du sint paa mig, Olina?»

Først saa hun forbauset paa ham, derpaa gav hun ham dette sideblik, som altid hadde virket saa fortryllende paa ham. Det kom idag som en sidste hilsen fra noget, som han aldrig skulde gjense mer.

«Aanei da!» svarte hun endelig frem for sig. Saa rødmet hun pludselig over noget som hun tænkte paa. Men Erik svelget en opdukkende sindsbevægelse. Det var dette spørsmaal og dette svar, som saa ofte hadde gjort ham søvnløs.

Men litt efter fortsatte hun, ganske stille som til sig selv: «Det er jo saa længe siden nu.»

Længe siden! Han kunde ha lyst til at fortælle .... men nei, nei. Hun kunde jo svare, at hun var ugift endnu, og han med. Og det? Aldrig. Han saa for sig en kvinde med bløte hænder og et par deilige mørke øienbryn. Det, han nu hadde gjort for Olina, fik være nok.

Da Erik hadde sat hende av ved farens lille stue, følte han, at nu var hans forhold til denne husmandsdatter op- og avgjort. Men paa hjemveien sat han med bøid hode. Det var vel og bra nok, at disse pinlige ungdomserindringer herefter neppe vilde plage ham mer. Men idet denne kvinde nu gled ut av hans regnskap, var det samtidig som han begravet et stort avsnit av sin egen ungdom.

«Hvad har saa det hele tjent til?» tænkte han tungsindig, idet han rullet opover alleen mot Evje. Det føltes næsten som hans egen samvittighet hadde holdt ham for nar.

IV

Det var efter den dag, at fru Asta begyndte at faa igjen sit gamle gode humør. Der skedde nemlig noget, som hun hadde tapt elthvert haap om. Erik begyndte at

ta sine husbondspligter for alvor, og det hele gik lettere paa Evje end paa mange aar, fordi det atter var en mand, som holdt tømmerne.

Det vanskelige var at vænne sig til, at ikke alt hvilte paa hende længer, og mangen en gang, naar hun kom farende med en ordre, fik hun til svar: «Det har hr. Evje sagt os allerede igaar.»

Saa maatte hun le med sig selv og gaa ind igjen.

Der begyndte at komme over fru Asta noget av den mildhet, som følger av et høiere syn paa sin egen motgang. Hun forstod, at de onde dage i sommer kun hadde været en Guds prøvelse, derfor søkte hun at vinde igjen i kristelig ydmyghet, hvad hun hadde tapt i jord.

Erik var virkelig blit driftig. Det var som han først nu, da dette med Olina og arbeiderbrukene var bragt i havn, følte ret til at ta sin egen eiendom helt i besiddelse. Han var ung, han var blit sterk igjen, og hans energi maatte ha luft. Han indsaa snart, at tiltrods for morens dygtighet var meget paa Evje gaat tilbake i de senere aar. Det store jordbruk var ikke som før, høvleri og sagbruk var blit avlægs, møllen var kun en bygdekvern. Der kunde gjøres noget ganske andet ut av alt dette, og han begyndte allerede at sætte utvidelser igang.

Det varte ikke længe, før han var saa inde i alle enkeltheter, at han kunde knipe den gamle skogbestyrer i smaa falsknerier. Fru Asta hørte fra stuen, der var spektakler paa kontoret, og snart kom Erik farende ind, blodrød i hodet. «Nu skal han paa dør den forbandede kjeltring!» svor han. «Erik, Erik, gjør nu ikke noget, du vil angre.» «Angre! han har hittil været almægtig, den der ræven, men nu skal det bli slut.» «Ja, Erik, der er nu heller ingen, som forstaar sine ting som han, og du er ikke mand for at avløse ham endnu.» Erik lot sig tilslut snakke til ro, men hans mistænksomhet var nu vakt. Han opdaget siden, at de arbeidere, som hadde været sysselsat utenfor morens opsyn, pleide at drive tiden hen med bare snak, og nu fik han det med at komme uforvarende over dem. Den store bedrift tok ikke blot alle hans tanker, den begyndte at forvandle ham til sit bruk.

Men naar den travle uke var tilende, og fru Asta søndag morgen tok yttertøi paa til kirkefærden, da gik sam-

tidig Erik en tur opover klevene til arbeiderbrukene, som alle nu kaldte Nylandet.

Det blev en begivenhet første gang han saa røk stige op fra en av stuerne der. Næste søndag var der én til — og senere endnu én. Den sidste var et bud fra Olinas grue, og den blev han staaende længe og se paa.

Dette, som engang hadde været en fjern drøm — det laa endelig der lys levende.

«Man kan si, hvad man vil om mig,» tænkte Erik, — «men det der har ingen anden gjort endnu.» Der kunde være saa meget at tænke om den sak, saa han maatte sætte sig paa en sten og tænde snadden. Og som han sat her og saa ut over denne lille verden, som han hadde skapt, da var det i grunden slet ikke stuerne, jorden eller beboerne selv, som han tænkte paa.

Enhver større sak, det har kostet os at arbeide frem, faar efterhaanden sit aandelige ansigt, som ser anderledes ut for os end for nogen anden. For Erik blev Nylandet en samling dyre erindringer om ham selv. Det mindet ham om det onde, han hadde gjennemgaat, baade i hovedstaden og her, men ogsaa om det, han møisommelig hadde arbeidet op igjen. Ideen var kommet til ham som en baat til en skibbrudden. Og som Nylandet nu laa der, mindet det om sorger, som var overvundet, om saare erindringer, som var lægt, om samvittighetsgjæld, som endelig var betalt. Menneskene, som bodde der, var en levendegjørelse av noget vakkert i ham selv. Hans ungdomsideer, som en tid syntes at skulle gaa tilgrunde, var ogsaa frelst lykkelig i land der, og bevisstheten herom fulgte ham til daglig som en stor og god samvittighet.

Naar man saa i de seks dage har været den praktiske mand, der regner nøie ut, hvad som lønner sig, kom søndagens tur op til Nylandet som en slags kirkegang for ham, da han deroppe var viss paa at finde en renere og skjønnere utgave av sig selv.

Men Erik Evje var blit en dytig mand, som der begyndte at staa respekt av?

Naar han nu først skulde være her, saa kunde han ha lyst til at vise folk, at Evjebruket ikke netop skulde gaa tilbake under ham.

En dag ind under jul kom han hjem til middagsbordet,

helt ophidset over ledelsen av det brænderi, som han og moren hadde en mængde aktier i. Der gik rygter om en skandaløs urenslighet der, og blandt funktionærer og arbeidere hersket det rene anarki. Og nu vilde man Gud hjælpe os vælge en skolelærer ind i direktionen; det skulde være manden til at rydde op.

«Ja, det er vel din egen skyld det!» kom det litt bittert fra moren.

«Men hvad sier du for noget tøv?»

«Ja, for du ser jo helst, at hele brænderiet gaar i hundene du,» fortsatte hun. «Og det gjør det nu ogsaa snart, saa de tusener, som far din satte ind der, de kan vi nok skyte en hvit pind efter.»

«Men er du rent paa styr da, mor. Vil jeg, det skal gaa i hundene ....?»

«Ja — det vil du vel.»

«Naar har jeg sagt det? ....»

«Har man ikke bedt dig træ ind i direktionen — ikke en, men ti gange?»

Erik bøide hodet og svarte ikke paa en stund. Men senere paa dagen, da hun hadde hørt ham drive hidsig frem og tilbake paa kontoret, kom han ind og sa, at han hadde bestemt sig paa at motta valg allikevel. Han saa anderledes paa dette nu end før. Saa begyndte han at gaa omkring paa gulvet og utvikle for hende, hvordan han hadde tænkt, at mislighetene kunde rettes paa. — «Hvorfor smiler du?» stanste han pludselig.

«Du skulde ha set, hvor du nu lignet din far,» svarte moren.

Erik følte et litet stik. Nei jasaa, begyndte han virkelig at .... Og et øieblik hørte han en velkjendt stemme, som haanlo: «Javisst, du er jo allerede skogplyndrer — og nu er du snart ogsaa brændevinsbrænder. Det næste blir St. Olavs orden.»

«Sludder,» tænkte Erik. Og det var virkelig en trøst at kunne tænke: «Far hadde aldrig i verden anlagt Nylandet.»

En uke senere sat han i spidsslæden en maaneskinskveld og kjørte hjemover i knitrende kulde. Fjorden gik sort langs de hvite strande, og sølvbjelderne klang lydt gjennem den snetunge skog. Nu var Erik direktør, og

han sat her i farens pels. Men han syntes, at bjelderne ustanselig skrek: «Brændevinsbrænder, brændevinsbrænder ....» Og han fik ikke fred, før han hadde lovet sig selv, at ogsaa mølleren skulde faa hus og jord i Nylandet.

Der kom søndage, da han ikke længer hadde tid til at gaa derop, men sat over sine papirer paa kontoret. Han risikerte store summer paa sine utvidelser, og det gjaldt at faa det til at gaa. Han følte sig uerfaren i meget endnu, og tit syntes det at vokse ham over hodet, men han bet tænderne sammen og tok fat igjen, det skulde nok gaa, ved Gud i himlen skulde det gaa. Den ene forretning fulgte den anden, han fik avindsmænd, som det gjaldt at gjøre de rigtige træk imot, og i sin iver var han vel ofte haardhændt nok. Men jo længer han følte sig drive bort fra de rene, uegennyttige ideer, som hørte Nylandet til, jo mere kjær og ophøiet blev denne plet i hans bevissthet, det blev en trøst at ty hen til, naar han hadde øvet en daarlig handling, det fortonte sig snart som en fjern uskyldighetstilstand, som han endnu haabet at naa tilbake til engang, det blev et litet drømmeland, beliggende paa en høide, hvor solen aldrig gaar ned.

Vinterdagene følger hinanden med snestorme eller knitrende kulde. Han hadde glædet sig til litt selskabelighet i julen, men dagen før juleaften hændte noget, som forandret den sak.

Han stod ute ved dampskibsbryggen og ventet paa sin mor, som skulde komme med skibet inde fra bygdene, da doktorskyssen ogsaa svinget op foran nøstene, og en ung dame i lysegraat pelsverk arbeidet sig ut av slæden. Det var Inga Rud.

Erik la tømmerne fra sig og gik i sin tunge pels imot hende og hilste. «Skal De ut i denne sibiriske kulden!» sa han og følte sig helt spændt.

Hun saa bort, idet hun svarte: «Ja, jeg skal til min søster i hovedtsaden ....»

«Nei virkelig. Og saa vil De la os sitte alene her i julen. Blir De længe borte?»

«Antagelig til vaaren,» svarte hun.

Det var der intet at si til. Frostrøken drev ind fra den jerngraa fjord og hvirvlet om hendes indpakkede skikkelse,

men ansigtet var rødt og friskt under pelshuen, og øienbrynene var saa vidunderlige som aldrig før.

«Farvel da!» sa hun, da damperen nærmet sig og hun skulde ombord.

«Farvel. Og glædelig jul!»

Der fløi et litet tungsindig smil over hendes ansigt — hvad kunde vel det betyde?

Da han sat ved morens side i slæden og kjørte langs fjorden, saa han utover efter skibet, som førte hende bort, til den graa frosttaake lukket sig over det. Det hadde ialfald været en glæde at vite denne unge kvinde saa nær, men nu vilde vinteren føles mørkere og koldere end før.

Julen kom, og der blev selskabelighet i bygden, men Erik sat hjemme.

Det var længe siden han hadde været paa landet om vinteren, og han begyndte at savne en meningsfælle at snakke med. Som han gik her fra vindu til vindu, kunde han ha fornemmelsen av at være snedd inde langt, langt ute fra verden. Disse vinduer som i ukevis staar blinde av is. Denne frost, som evig slaar ind som en hvit røk, naar døren aapnes. Der blir noget knugende over dette stivnede landskap, der hver dag brer sig like trøstesløst som under et liksvøp. Efter et par timers dagslys kommer atter den haapløse skumring, og naar Erik saa de gule lys tændes paa gaardene paa den anden side av fjorden, føltes det som livstegn fra mennesker i nød, som han ikke kunde hjælpe.

Det blev en avveksling at følge skogbestyreren paa ski op til tømmerhugsten. Og det blev at fare indover heier og gjennem hvit skog og over frosne sjøer, hvor kun spor efter en enslig hare saaes. Det blev at sitte i sneen og æte niste, at se tømmerhaugene forvandlet til snebjerge, karernes skjeg til is, hestene til hvite rimbørster. Og mot kvelden fyker man igjen paa de myke ski nedover aasene, saa sne fra buske og grener staar i røk efter en, og snoen biter i næsen, saa det kjendes som ild.

Endelig sees solen at være kommet tilbake, og ukerne gaar fortere, efter som dagene vokser mot vaaren. Fjorden faar en lysere farve, og i solsteken begynder det at lugte av sjø og tang.

Da mai endelig laa der med grøn skog og gjøkespil og travle aannefolk i Evjebakkerne, var der ogsaa skedd stor forandring inde ved fossen. Sagbruket og høvleriet var nu nye, moderne fabrikbygninger, og møllen var revet ned for at gi plads for en større.

Men oppe i Nylandet, hvor sneen holdt sig længer end nede ved sjøen, hadde man endelig ogsaa faat gjøre litt vaaraann — paa sin vis. Knut Rabben og Kristine var flyttet derop, men mølleren holdt paa at bygge, og snart vilde her ligge fem smaa gaarder, hvor der aaret i forveien kun hadde været utmark.

Saa var det en søndag, at Erik endelig fandt tid til at se derop igjen. Og han blev forunderlig tilmote, da han saa de smaa akerlapper ligge der i bakkerne og spire. Herregud, hvor det var rørende smaat og uskyldig. Men det, som var saadd, det var likesom ikke korn, det var ideer. Spirene mindet litt om smaa barn, som strækker armene op imot solen.

«Gud gi, det maa bli et godt aar nu da!» tænkte Erik. Og det var næsten saart at skulle reise sig og gaa herfra igjen.

Men da han ute paa klevene stod og saa nedover sine egne vide marker, hvor akrene bredde sig, og spirerne var kommet saa meget længer, da stanste han atter i en underlig sindsbevægelse. Det føltes næsten som disse akerlapper i Nylandet frivillig hadde gjort sig saa smaa, paa det at hans egne kunde være saa meget større. De laa der inde i skyggen, saa hans kunde bre sig i solen. Ja, det var ikke langt fra, at menneskene i Nylandet gik og levde sit liv netop der, saa han selv kunde føle sig glad her paa solsiden.

«Og nu kommer hun vel snart hjem fra hovedstaden. Og saa?

Men da han kom hjem, stod der en fremmed karjol i gaarden. En pike kom ut kjøkkendøren, og han spurte hende, om her var besøk.

«Jeg tror, det er amtsingeniøren,» svarte hun.

«Jasaa, er han kommet hjem,» tænkte Erik og stampet mulden av sine støvler paa granbaret foran trappen.

V

Amtsingeniøren sat og talte med fru Asta i den store hjørnestue, men da Erik traadte ind, reiste han sig brat og satte lorgnetten bedre tilrette. «Du gode Gud,» tænkte han — «er dette Erik Evje!» Denne solbrendte kraftkar, som nu kom der — det var saamæn noget andet end hin bleke stakkar paa skibet ifjor.

«Goddag, kjære ven, og velkommen hjem!» sa Erik og skyndte sig imot ham. «Har du hat det hyggelig paa reisen? Men din haand er jo rent visnet bort, har du ikke faat mat der du fór?»

«Du har til gjengjæld faat en ren bondenæve!» sa amtsingeniøren og rystet sine tynde fingre efter den andens haandtryk. Erik smilte. «Ja saadan er det at være landmand.»

«Men nu blir nok jeg overflødig,» kom det fra fru Asta, idet hun gjorde mine til at gaa ut.

«Nei, bevares frue,» ivret amtsingeniøren og vendte sig mot hende. «Jeg haaber, at Evje og jeg kan snakke sammen paa kontoret.»

«Er det saa høitidelig?» spurte Erik. «Hvorledes staar det forresten til med din frue? Er hun træt efter reisen?»

«Tak!» kom det litt forvirret fra den anden, Eriks elskværdighet syntes ham næsten ubeleilig. — «Kan vi altsaa gaa ind paa kontoret?»

«Ja, bevares — la os endelig det!» smaalo Erik og gik allerede i forveien.

Herrerne traadte ind i et stort rum med skindbetrukne sofaer, og stoler, og skrivebord midt paa gulvet. De høie vinduer var her som i stuerne næsten skjult av potteplanter.

Erik anviste den anden plads i en lænestol, satte sig selv foran skrivebordet og vendte sig mot ham. «Nu — da?» sa han og smilte forventningsfuldt.

Amtsingeniøren slængte det ene av sine lange ben over det andet, tok sin lorgnet av og begyndte at fingre ved den. «Ja, det er igrunden et ubehagelig erend for mig dette her, min kjære Evje?»

«Da er det kanske bedst, vi forsyner os med en cigar!» foreslog Erik og rakte ham en kasse.

Men amtsingeniøren avslog. Han fik nervøse rynker i panden og fingret og fingret paa sin lorgnet. «Det var da pokker til negler, den mand er utstyrt med,» tænkte Erik og husket i det samme, at netop saadanne negler hadde ogsaa Mogstad.

«Jeg har kviet mig meget for at reise i dette erend,» fortsatte Rein fremdeles til lorgnetten. «Men paa den anden side vil vel netop du forstaa, at jeg føler det som en pligt at tale, mens der er tid.»

«Værsgod, tal væk!» sa Erik utaalmodig.

«Din idé med arbeiderbrukene er jo baade smuk og god. Og derfor er det saa sørgelig at du .... blir nødt til at opgi den ....»

Erik grep fat om stolarmene og aapnet forbauset munden. Derpaa myste han litt med øinene mot vinduet og brast i latter. «Opgi den?»

«Ja.» Rein saa endelig op paa ham.

«Men herregud — vet du da ikke, at der allerede bor flere familier deroppe?»

«Det er netop det sørgelige. For du blir nødt til at be dem flytte derfra igjen.»

Der blev en liten pause, men Erik maatte fremdeles le. — «Hvad blir jeg nødt til, sier du ....?» I dette øieblik lignet han atter sin far, naar han bredde sig i sin egen stol.

Amtsingeniøren satte lorgnetten for øinene og saa mot vinduet, som efter det, han talte om.

«Der er kvikler deroppe, og det kan naarsomhelst rase ut. En høst- eller vaarflom er nok til at rive hele skraaningen ned i elven. Faren er dobbelt, siden nybyggerne har ryddet bort skogen, som hittil har holdt skraaningen sammen. Men det er absolut uforsvarlig at la menneskene bli boende der.»

Der blev en ny pause, da Erik saa vedholdende paa den anden. Endelig kom det tonløst: «Men hvad er det dog du sier, mand?»

«Ja du — det sørgelige er, at jeg ikke var hjemme, da du gik igang med dette her.»

Erik reiste sig og gik hen til vinduet, hvor han syntes at se ut. Begge tidde en stund, og i stilheten hørtes et vægur at pikke, pikke. Men Erik stod og tænkte sig ind

i, hvad den anden sa. Jordras var ikke sjeldne her tillands. Og nu forestilte han sig de smaa hus i Nylandet gli ut, rives bort av sand og ler, opslukes av en avgrund, saa det nakne berg blev liggende igjen, gapende som et aapent saar.

Endelig vendte han sig: «Hvorledes kan du være sikker paa dette her?»

Rein fortalte om sin befatning med utstikningen av den nye jernbanelinje. Det var kvikleret deroppe som gjorde, at linjen maatte lægges paa den anden side av aasen.

«Er der fler, som vet dette? For jeg har da ikke hørt nævne det med et eneste ord.»

«Den officer, som hjalp mig, vil kunne bevidne det, og likesaa vore haandlangere. Jeg kan gi dig adressen paa dem, om du vil.»

Erik begyndte at gaa langsomt frem og tilbake paa gulvet. Hans blonde haar og spidse helskjeg fik nu og da et streif av solen, som drysset ind gjennem planterne i vinduet.

«Tja,» sa han endelig og bøide hodet. «Det er jo slemt for mig — dette her.»

«Og endnu værre for de stakkars mennesker deroppe, som har hat alt strævet til ingen nytte.»

«Men kjære dig — fuldt saa galt som du sier, kan det da ikke være, Rein.»

«Det er snarere værre du. Der har allerede vist sig mistænkelige tegn i elveleiet længer oppe. Jeg tok en tur ditop igaar. Jeg vilde være sikker, inden jeg snakket til dig.»

Erik følte en kulde nedover ryggen, og hans skridt begyndte at bli litt hidsige. Han braastanste nu og da, men gik igjen, tok sig over panden, saa hen mot vinduet, og endelig hen til Rein.

«Men der maa da for fanden gives et eller andet middel til at forebygge en katastrofe?»

Rein rystet paa hodet.

«Et bolverk av pæler f. eks.?» Erik saa spændt paa ham.

Men amtsingeniøren maatte smile. «Av pæler eller av fyrstikker vil i dette tilfælde være like værdiløst.»

Hans urokkelige sikkerhet begyndte at irritere herren paa Evje. Rein syntes saa ubønhørlig. Det var formelig som han var kommet hit for at sætte ham kniven paa strupen.

Men nu reiste amtsingeniøren sig, øiensynlig lettet over, at det tunge erend endelig var besørget.

«Ja, ja,» sa Evje og rakte haanden til avsked, «jeg faar tænke nærmere over dette her.»

«Det vil ikke forandre saken om du tænker noksaa meget, Erik Evje. Og jeg haaber oprigtig, at du ikke utsætter med at gjøre, hvad som bør gjøres. Det gjælder mange menneskeliv.»

Erik begyndte at drive igjen. «Men jeg maa da for fanden faa summe mig litt, inden jeg gaar hen og jager de mennesker ned fra den jord, som de netop har faat av mig. For jeg har saamæn ingen anden at la dem faa. Men det er altsaa det du vil? De skal flytte derfra? Rive husene ned, forlate de akerlapper, de har brutt op, og som nu ligger der og gror. Sætte sig og sine paa bar bakke igjen, mand, kone og de smaa. Det er det du vil?»

Amtsingeniøren sukket: «Det er sørgelig, men ....»

«Men?» Erik stanset og saa paa ham.

«Naaja — det er da ialfald ikke min skyld, at der er kvikler i Evjebakkerne.»

Erik fik et litet støt og drev igjen. «Nei, det er Gud straffe mig heller ikke min skyld. Jeg har sandelig ment det vel. Skjønt der blev jo formelig et ramaskrik blandt kakserne her — de paastod, at jeg forpestet hele distriktet med socialisme. Og den dag idag er naturligvis disse stakkars arbeiderbruk en torn i øiet paa dem alle sammen.»

Dette vilde amtsingeniøren ikke indlate sig paa, men saa til at komme avsted. «Ja, ja!» sa han. «Det var altsaa dette her. Nu har jeg gjort mit, Erik Evje. Godmorgen.» Erik fulgte ham ikke ut, men vedblev at drive.

Fru Asta hadde imidlertid været optat paa sin kant, men en god stund efter, at hun hørte amtsingeniøren kjøre bort, kom hun gjennem stuerne og gik ind paa kontoret. Erik sat da med albuerne mot skrivebordet og hodet i hænderne.

«Naada?» spurte hun og blev staaende og se paa ham.

Han svarte ikke straks. Men da hun endelig hadde faat lirket det hele ut av ham, slog hun op en høi latter. «Nei, det er for morsomt!» sa hun. «Nei den var virkelig god.»

Erik reiste sig forventningsfuld: «Vet du noget om dette da, mor?»

«Javisst vet jeg ....» sa hun og maatte sætte sig.

«Har du hørt tale om, at der er kvikler deroppe?»

«Ikke før vi strandsitterne skulde faa jernbanen paa vor side, du. Men da blev der pludselig saa fuldt av kvikler, at det var rent umulig, vi kunde faa banen. Aa, den amtsingeniøren, han lar sig bruke til noget av hvert han!»

Erik tænkte en stund:

«Er du sikker paa det der, mor?»

«Aaja, du, jeg er ikke født igaar.»

Erik gik en stund langsomt fra det ene vindu til det andet, men kom pludselig hen og la sine hænder paa hendes skuldre: «Er du aldeles sikker, mor? Det er altsaa bare digt og løgn, at nybyggerne er i livsfare ....?»

Fru Asta begyndte at snakke i det vide og brede om alle de intriger, som dølene hadde anvendt for at faa banen over paa sin side. Aa, Erik visste endnu ikke, hvordan folk var.

Da hun endelig var gaat, blev han staaende midt paa gulvet og se ned. Naturligvis hadde moren ret. Naturligvis.

Han drev endnu en stund omkring, baade ute og inde, og satte sig endelig til at arbeide for at ryste dette uhyggelige av. Men hele tiden pikket en liten stemme i hans indre: «Set om .... allikevel ....»

Det gik daarlig for Erik Evje i de følgende dage. Hans mors forsikringer hadde beroliget ham, men ikke nok.

Der er mennesker, som ikke kan tænke klart uten med en cigar i munden. Naar den lille tingest ikke ryker længer, gaar ogsaa tanken istaa. Paa samme vis blev det nu med Erik Evje. Dette med arbeiderbrukene hadde været en fornødenhet i hans bevissthet. Han hadde i det sidste arbeidet sikkert og godt, uten at skjænke den lille tingest nogen synderlig opmerksomhet, men nu, da den truet med at gaa istaa — nu blev det anderledes. Midt i en skrivelse til formandskapet stanset pennen. «Sæt om — allikevel .... Hvad da?» Senere var det nødvendig

at skrive noget om et nyt kjøp av en gaard for skogens skyld. Pennen stanset paany foran den samme katastrofe.

Naar han var blandt arbeiderne paa sagen, kom det paany. «Sæt om .... allikevel.» Men om natten blev han liggende og se nybyggerne flytte bort. Nylandet ligger igjen som et mislykket forsøk, og tilbake sitter han selv med sine forretninger, sine beregninger og processer og skogplyndring og brænderi ....

Aa, den, som kunde være ganske sikker paa, at moren hadde ret. Han hadde lyst til at gaa og spørre nogen tilraads, men hvem? Nybyggerne maatte heller ikke skræmmes.

Saa er det en dag, da han atter sat paa kontoret, at det banket paa døren, og den lille Tøger skomaker svinget sig ind, strøk huen av og hilste straalende godmorgen. Erik bad ham sitte ned, og han svinget sig paa den korte fot hen paa kanten av en stol og begyndte at dreie huen mellem hænderne.

«Naada?» spurte Erik og vendte sig imot ham.

Det var ikke saa let for den lille skomaker at faa det frem, og han smilte forlegent til huen. Erik selv kom formelig i humør ved at se paa ham. Som hos saa mange skomakere hadde hans ansigt en blaa og fugtig glans. Hodet var rundt og litet, haaret sort og tæt, de magre skomakerhænder farvet av lær og sværte og smørelse. Det var en lystig fyr, som kun blev rasende naar pikerne drev løier med hans vanførhet.

«Det var nu det,» begyndte han endelig — «at jeg vilde spørre hr. Evje, om det for hans del er noget iveien med, at .... at jeg flytter op til ham Per Trøen .... hm!»

«Nei jasaa Tøger. Det er vel snarere til Olina du skal flytte da?»

«Det kunde hænde det ogsaa ja, he, he!» Og skomakeren blev rød og saa ned paa sin hue.

Erik maatte op og gaa paa gulvet. Han hadde jo haabet, at Olina skulde bli gift — men saa skulde det altsaa bli med ham der.

Erik hadde jo intet at si i den sak, det var kun for at vise ham en høflighet, at man kom og spurte ham.

«Men sæt nu — om de maa flytte bort?» skar det i ham. «Vil han ogsaa da ha hende? Nu burde du si ham, hvad han risikerer!»

Men sa han det først til ham der, saa kunde han jo likesaa godt gaa op og si det til dem alle. Og saa?

Erik gik og gik paa gulvet. Og det endte med, at han stanste foran skomakeren og tok hans haand. «Tillykke da!» sa han.

«Aa, tak — tak!»

«Men nu skal du love mig én ting. Du har været litt for glad i det sterke. Nu skal du bli avholdsmand.»

Det lovte skomakeren og takket til. Og da den lille henrykte mand var gaat, blev Erik staaende og støtte sig med den ene haand mot skrivebordet.

Nu hadde han ansvaret for et menneskeliv til deroppe.

VI

Amtsingeniør Rein var ikke populær i bygden. Somme fandt ham for stivsindet, andre for brutal, og mer end én rivning hadde han ogsaa hat, baade med autoritetene og med privatfolk. Vittige hoder sa ofte, at de heller vilde ha med en kjeltring at bestille end med en monoman udi retskaffenhet som den Rein.

Det var ogsaa sandt, at han tok sine meninger saa altfor tungt. I politik kunde endog smaating gaa ham saa nær, at han blev liggende og ærge sig den halve nat. Naar han saa hadde git sin harme luft i en avisartikel, hændte det ofte, at han fik den tilbakesendt igjen, fordi den var saa altfor ensidig, altfor hidsig. Og jo mere hellig indignation han paa den vis maatte svælge, jo mere mørk og ensom begyndte han at føle sig, og selv overfor hans hustru begyndte det at merkes.

Fru Sara Rein levde som saa mange paa en stor, lys erindring om sin far. Det hadde været en sjelden mand, prest, folkehøiskolemand og salmedigter, en idealist og en stridsmand. Som prest maatte han pludselig søke sin avsked, og man hvisket om kvindehistorier. Hans skole døde straks efter av mangel paa søkning. Men fru Rein var

ikke i tvil om, at faren var martyr for en ond forfølgelse, og hans minde kom til at staa i et desto gyldnere lys. Dette minde blev hendes rettesnor, hver gang hun skulde gjøre sig op en mening, og mer end én gang, naar hun forsvarte en sak imot sin mand, følte hun halvt ubevisst, at det igrunden var sin far, som hun tok i forsvar.

Saaledes kom det ofte til scener i amtsingeniørens hus. Hun fandt ham altfor skeptisk, og han hende altfor naiv, og skjønt de i længere tid kunde ha det rigtig godt sammen, saa fik dog hvert nyt sammenstøt kløften mellem dem til at bli endnu litt bredere end før. Fru Rein sat ofte og stirret ind i den sak, men det blev kun en ny grund til at leve om igjen de lyse ungdomsaar i prestegaarden, hvor hun saa den hvithaarede far gaa omkring i haven og stelle med sine blomster.

Fra første dag, at amtsingeniøren hadde nævnt dette med kvikleret i Evjebakkerne, hadde fru Rein instinktmæssig fraraadd ham at gjøre noget ved den sak. Eriks idé forekom hende saa vakker, at det lys levende mindet om hendes far. Da de kom hjem fra utlandet, og Rein for alvor begyndte at tale om at skride ind, endte det med, at hun haardnakket satte sig imot. Rein foragtet sig selv litt, fordi han virkelig tok hensyn til dette. Men en dag hadde de et litet sammenstøt om religionsundervisningen for deres barn, og da brast det tilslut ut av hende: «Undres paa, hvad du igrunden tror paa, du Ingvald!»

«Hvad jeg tror paa?»

«Ja, det kan ikke være ret meget. For om det saa er nogen stakkars arbeiderbruk paa Evje, saa vil du absolut forpurre det ogsaa.»

Og med den hidsighet, som kun egteskabelige scener kan bringe en mand op i, svarte han: «For at faa en ende paa den ting, Sara, saa reiser jeg til Evje nu straks.»

Og det gjorde han. Overfor Erik kom han derfor til at bli mere kold end nødvendig, fordi han samtidig sat og tænkte paa sin kone.

Amtsingeniørens hvitmalte villa laa i ly av et nes, bevokset med granskog. Bugten smøg sig kjælent ind til

hans havestakit, og bortenfor uthusene plasket ænder og gjæs i en stor dam. Fru Rein var glad i alle slags dyr, men især i fugler.

Det føltes litt lummert i huset de første dage efter hans besøk paa Evje. Det var kun de nødvendigste ord ved bordet som blev vekslet. Amtsingeniøren tænkte mer end én gang i denne tid: «Du gode Gud, hvorfor blander hun sig dog op i ting, som hun umulig kan ha nogen forstand paa?»

Men saa en kveld, da han var gaat op efter bordet, og sat paa sit arbeidsværelse med en pipe og en avis, hører han pludselig hendes lette trin i trappen, og hun trær ind til ham. Det var en trediveaarig kvinde, høi og smuk, med et lyst barneansigt under det rike blonde haar. Øinene var blaa og blikket varmt. Ikveld var hun i lys sommerkjole, som gjorde hende ganske ung. Let og hurtig gled hun over gulvet og satte sig i en stol paa den anden side av hans skrivebord.

«Ak, Ingvald,» begyndte hun frem for sig — dette her er virkelig saa sørgelig.»

Han kremtet og trykket med fingeren asken ned i pipehodet. — «Tja ....» han visste ikke rigtig hvad han skulde si.

«Undertiden synes jeg det er saa utrolig langt mellem dig og mig.»

«Aanei da vel ....»

«At du kan foreta ting, som .... som du vet vil gjøre mig saa forfærdelig ondt.»

«Hm ....»

«Hvorledes tok han det?» spurte hun pludselig og vendte sig imot ham.

Rein stod op fra den skindsofa, hvori han hadde ligget tilbake, og gik langsomt over gulvet. «Skal vi ha mer av det der endnu,» tænkte han og gav sig til at se ut av vinduet.

«Vil du ikke svare mig heller nu?»

«Hør nu, Sara — Erik Evje er da en voksen mand. Det blir værst for arbeiderne, men selv de tror jeg vil takke mig.»

«Og hvis du nu tar feil, Ingvald? Vet du, hvor meget du saa river istykker?»

«Tror du jeg blander mig op i slikt uten at føle mig sikker?»

Fru Rein heldte sig mot skrivebordet og sukket og saa mot vinduet.

«Jeg synes det er saa sørgelig, Ingvald, at det bestandig skal være dig, som lægger dig paa tvers, naar noget nyt og godt vil frem. Og du har jo sagt, at denne gang hørte det heller ikke til dine embedspligter.»

Ingvald Rein brast i en underlig latter. «Sier du det — Sara — du som er saa ideelt anlagt. Synes du man skal la verden seile sin egen sjø, naar det saasandt ligger utenfor ens embedspligter.»

Fruen reiste sig brat, krænket over, at den anden nu fik et overtak. «Jeg mener,» kom det med dirrende stemme, «at det skulde være morsomt en eneste gang at se dig reise i et godt erend.»

«Er det ikke et godt erend at fare hen og redde sine medmennesker?»

Hun støttet sig baklængs mot bordet og stirret frem. «Jeg har tænkt og tænkt over den sak, Ingvald, men jeg frygter at det igrunden er Erik Evjes idé du vil tillivs.»

«Nei — jasaa ....» Rein dukket uvilkaarlig hodet for bedre at se hende.

«Og du skulde føle, hvor det er saart. Hver eneste dag ser vi egoisme, bedrag, løgn, hykleri og stygt og atter stygt omkring os. Og saa hænder det, at en mand viser litt idealitet for en eneste gangs skyld. Han præker ikke blot om de fattige, han gir virkelig noget, som forslaar. Han løfter en sak op for alles øine og gaar selv i spidsen. I mands minde er der ikke gjort noget saa stort og vakkert her i egnen. Men saa er det, at du, Ingvald, træder frem og sparker det hele overende. Aa, jeg orker næsten ikke at tænke paa det ....» Hun holdt pludselig hænderne op for ansigtet og stønnet.

«Hør, Sara, skal vi ikke holde op med dette hysteri nu?»

«Jo, jo — jeg skal ikke nævne det mer....»

Hun bøide hodet og knep munden sammen. Amtsingeniøren gik hen i sofaen igjen og begyndte at fingre med sit skjeg. Han var ilde tilmode. Nu som altid blev han anset som en anden mørkets aand, fordi han hævdet noget, som han var sikker og viss paa.

«Det er ikke godt for os andre, Ingvald, at skulle leve paa bare matematik og metermaal. Kristendom og menneskekjærlighet — det er jo bare humbug for dig det.»

«Naar har jeg sagt det, Sara?»

«Det røbet du saa ofte, dengang du pleide at drive gjøn med far ....»

«Men Sara, dette er simpelthen ikke sandt.» Amtsingeniøren slap sit skjeg og reiste sig.

Hun vendte sig imot ham og kastet hodet tilbake for at se paa ham. «Negter du det ogsaa nu, Ingvald!»

«Din far — han var saamæen vel og bra nok, men naar det gjælder at bedømme kvikleret i Evjebakkerne, saa stoler jeg mere paa mig selv.»

«Du stoler paa dig selv i alt, du. Er der noget, som du ikke forstaar dig paa? Du forstaar jo bedre at opdra børn ogsaa — end moren selv.»

«Jeg har ikke sagt, at jeg forstaar saa meget. Men mine børn vil jeg ikke skal oplæres i løgn, selv om deres morfar var prest.»

«Ja, der har vi det, Ingvald. Men kan du ikke la far i fred, der han nu ligger?»

Og dermed var kvikleret fra Evjebakkerne flyttet over i deres egen verden, saa de kunde fortsætte at saare hinanden, samtidig som de trodde, at det fremdeles var arbeiderbrukene de talte om.

De hørte ikke, at der ute paa gaarden rullet en karjol frem. De stod paa hver sin side av skrivebordet og snakket saa hidsig som kun egtefolk, der elsker hinanden, kan det, og fru Sara skulde entop til at briste i graat, da det banket paa døren. Rein trodde det var piken, og skrek ærgerlig: «Kom ind!» Døren gik op. Det var Erik Evje.

«Godkveld,» sa han og kom og gav begge haanden. «Undskyld at jeg er ute saa sent.»

Saa holdt han pludselig inde og saa paa dem begge.

Men fru Rein kunde ikke mer. Hun tok sig et øieblik over panden, gjorde et forsøk paa at si noget, men kunde ikke, og skyndte sig derpaa henover gulvet og ut. De to mænd blev staaende et øieblik og se paa døren, som lukket sig efter hende, derpaa saa de paa hinanden.

«Sit ned!» sa amtsingeniøren og pekte paa en lænestol. Selv satte han sig ved skrivebordet.

VII

Erik Evje hadde sat sig med den lyse vaarfrak paa, og han støttet hatten mot knæet og sat et øieblik og saa paa den. Han forstod han kom ubeleilig, men gaa straks igjen kunde han heller ikke. Rein, som paa forhaand var ophidset, maatte nu gjøre vold paa sig for at synes rolig. Han ante, hvorfor den anden kom, men nu fik det være nok.

Til hans forundring begyndte Erik ganske stilfærdig at tale om andre ting. De to hadde været skolekamerater engang, men som tiden kunde gaa. Erik syntes det var saa uendelig længe siden.

Amtsingeniøren saa litt usikkert paa ham, men nævnte noget om, at det antagelig var en tyve aar siden den tid.

«Og dengang ante nok ingen av os, at vore veie skulde bli saa vidt forskjellige!» fortsatte Erik og prøvde at smile imot ham.

Rein saa mot vinduet, hvor toppen av en bjørk derutenfor saaes at svaie i vinden.

Det var saa det. Veiene skiltes og synsmaaterne med dem, sa han.

«Men jeg skulde gladelig ha byttet med dig, Rein. For du valgte klokt. Du blev lykkelig.»

Rein saa fremdeles mot vinduet. «Aa, la os nu ikke tale om lykken, Erik Evje. Hvis jeg sat paa landsdelens skjønneste eiendom — saa tror jeg ikke, jeg vilde beklage mig.»

«Nei jasaa. Og jeg, som spekulerer paa ikke at bli sittende der længer.»

Rein holdt paa at reise sig av forbauselse: «Hvad?»

Erik nikket ned til sin hat. Joho, han mente, hvad han sa.

«Det er da ikke dit alvor at — sælge?»

Erik kastet hatten i gulvet og støttet albuene mot knærne: «Aa maaten at skille sig med det paa har jeg jo ikke klargjort for mig endnu. Hovedsaken er at jeg antagelig maa bort fra det hele. Naar man bare hadde et sted at reise hen.»

Amtsingeniøren syntes alt dette lød saa urimelig, at han ikke visste, hvad han skulde si.

Men nu reiste Erik sig og saa paa den anden. «Det vil da si,» vedblev han — «det hele beror igrunden paa dig.»

Pause. Amtsingeniøren gjorde store øine: «Paa mig?»

«Ja.»

«Det lyder forunderlig.»

«Det er derfor jeg er kommet hit. Ærlig talt, jeg har ikke hat det godt, siden du var hos mig forleden.» — Erik strøk sig over panden og fik et smertefuldt uttryk. «Der er vistnok dem, som sier jeg trygt kan le av din advarsel, men allikevel — den har ligget som en orm og gnavet og gnavet i mig, saa jeg ikke engang har faat sove ordentlig. Og nu maatte jeg hit for at si dig, at hvis jeg blir nødt til at gaa op i Nylandet og be de mennesker flytte bort, saa vil jeg selv føle det umulig at bli boende paa Evje længer.»

«Se, se — jeg tok altsaa ikke feil,» tænkte Rein, og ophidselsen fra hans sammenstøt med hustruen blusset atter op. Eriks ord virket desuten saa forlorent paa ham, trods den stille inderlighet i stemmen, at han ikke visste, enten han skulde graate eller le.

«Men kjære dig!» sa han og heldte sig tilbake i stolen. «Kvikleret truer aldeles ikke din gaard.»

«Du misforstaar mig, Rein. Jeg har ikke et øieblik tænkt paa min egen gaard. Men du maa undskylde, at jeg kommer for at spørre dig en gang til: «Er det absolut nødvendig, at nybyggerne flytter?»

Rein tok en blyant og begyndte mekanisk at tegne et eller andet paa sit trækpapir. «Ja, Erik, jeg har intet nyt at si om den sak.»

Erik bøide hodet. «Neivel.» Han sukket og saa ut til at ville gaa, men nølte. Saa vender han sig mot Rein igjen. «Du har kanske ikke tænkt synderlig over, Rein, hvad denne sak betyr for mig?»

«Nei,» sa Rein og saa op fra sin blyant. «Jeg har særlig tænkt over, hvad det betyr for menneskene, som bor deroppe.»

Erik la hænderne paa ryggen og gik langsomt henover gulvet. Der blev en pause. Da han kom tilbake, stanste han og tok sig over panden. «Vi talte om lykken, Rein. Der kommer et øieblik, da selve haabet i en er utslit. Skuffelserne og nederlagene har været saa mange, at saafremt det gaar galt ogsaa denne gang, saa vil det ikke

mer. Det minder litt om den sidste fyrstikke, den maa helst ikke slukne.»

Rein tegnet paa sit papir, men saa nu op som den der intet forstaar.

Erik smilte. «Naa, dette synes du vel er en gaadefuld tale. Det er heller ikke morsomt at la andre se ind i sit lønkammer. Men jeg vilde gjerne du skulde forstaa, hvad det dreier sig om. Naar jeg gaar herfra, saa blir det enten eller for mig.»

Rein tegnet igjen. Han fik en mistanke om, at hans kone opholdt sig i det næste værelse og kunde høre alt. Og naar han der nu hadde skjeldt ham ut for at være en ulykkesfugl, saa vilde han faa hende .... Blyanten begyndte at skjælve.

Evje kom et skridt nærmere og saa mot vinduet med halvlukkede øine. «Det var smukt av dig, at du kom til mig, Rein — og ikke til nybyggerne selv. For naturligvis er det mig, som har ansvaret.»

«Det tænkte jeg ogsaa,» kom det som til blyanten.

«Men at skulle gaa derop du og si: Jeg har narret dere ut i noget, som ikke var to skilling værdt. I har strævet her ganske forgjæves. Hvad I har haabet paa for fremtiden, har kun været blændverk. Det, I har takket mig for, har kun været humbug. Forstaar du, hvad det vil si ....?»

«Jeg forstaar, det kan være ubehagelig. Men naar det nu dreier sig om deres liv ....?»

Erik saa ned, og det kom som talte han til sig selv: «Ja — naturligvis.» Saa gik han langsomt over gulvet igjen, tok sig paany over panden og vendte sig mot den anden.

«Hør, Rein — det er underlig du, hvor let enkelte kommer til sin livsanskuelse. Og naar de endelig har faat den, saa slaar de sig til ro dermed og seiler med den som medbør hele livet ut. Det er anderledes med mig. Du vet naturligvis, at jeg har prøvd mig, snart paa det ene og snart paa det andet. Hver gang jeg møisommelig hadde rullet stenen op paa høiden — saa rullet den ned igjen. Og saa tok jeg fat paany, — og saa atter paany. Men det blir tyngre for hver gang og tilslut blir det den sidste. Ærlig talt, jeg orker ikke at begynde nedenfra endnu engang. Men saa skulde det altsaa bli dig, som .... som sparket det nedover for mig denne gang.»

Men Rein behersket sig endnu. Han svarte som til blyanten: «Det var jo sørgelig, at det skulde bli mig.»

«Aa, naturligvis mener du det godt, du ogsaa — tror jeg da. Skjønt mange sier jo — men la os ikke tale om det. Jeg tror du mener det vel, men ....» Og han gik nogen skridt igjen, hit og dit. Han syntes rent at glemme, at han ikke befandt sig i sin egen stue. Nu og da fik han et smertefuldt drag over panden, men strøk sig med haanden over den, som for at lindre. Endelig stanste han igjen.

«Du maa tilgi mig, Rein — jeg er litt fortumlet idag, og naar jeg kom hit, var det blot som naar man prøver at holde sig oppe med et halmstraa. Du skulde vite, hvor det er daarlig fat med mig. Jeg vet ikke længer min arme raad. Du er den enetse, som kunde frelse mig med et eneste litet ord, men det ord rækker du mig naturligvis ikke. Du vil ikke, du kan ikke det?»

Det blev værre og værre for amtsingeniøren at holde sig rolig, ti alt, hvad den anden sa, forekom ham at være bebreidelser mot ham personlig. «Hør, Erik Evje,» — sa han op fra blyanten — «jeg begriper svært litet av dette her?»

Erik hadde gaat litt igjen, men stanste nu, strøk haaret op fra panden og saa mot vinduet: «Siden jeg har sagt saa meget, Rein, kan jeg gjerne si resten. Vet du hvad det vil si at føle sig aandelig husvild? Det er som om du selv klædes naken ute i sneen, eller det er som om du og alle mennesker og hele universet spiller en falsk melodi, du synes at kvæles av det. Saadan var det ofte for mig, saadan var det ogsaa, da jeg kom hjem. Alt laa i ruiner omkring mig. Som trøst hadde jeg grepet til den mest banale av al trøst — drikken. Alt dette vet du. Men saa var det, at en liten solstraale kom til mig igjen. Det var ideen til — disse arbeiderbruk. Hvorfor det blev mig en samvittighetssak at gjøre litt godt mot andre netop i den form, det er noget for sig. Men ingen vet, hvad det siden er kommet til at bety for mig. Derhjemme er der saa mange magter som strides om én. Jeg har pligter mot mor, mot familietraditioner og bedriften og alt det, og sandt at si — det er blit mig mer og mer kjært. Men penger og forretninger og beregninger og atter beregninger om og om

igjen, det er én ting. Om man samtidig beholder noget av sin sjæl, det er en anden ting. Jeg hører til de ulykkelige, Rein, som ved siden av hverdagene maa ha en søndag. Jeg gaar ikke i kirke som du, det er sandt, jeg tror ikke paa, hvad presten sier, det er ogsaa sandt. Men allikevel du, man har sine drømme, og selv en fritænkers hjerte har bruk for litt solskin — paa sin vis. Hvad vet vi til syvende og sidst? Somme har et krucifiks paa væggen, det er nu deres tegn paa sjælefred, jeg har f. eks. Nylandet. — Forstaar du saa, at .... at det betyr en del?»

Amtsingeniøren løftet hodet. «Ja,» sa han — «jeg forstaar det, Men ....»

«Men?» Erik saa spændt hen paa ham.

«Der gives naturlove, Erik Evje, som ikke spør vore drømme tilraads.»

«Hvilke naturlove ....?»

«Jeg tænker hele tiden paa kvikleret i Evjebakkerne. Tror du det vil ta hensyn til, at du har bruk for et krucifiks?»

Dette ubønhørlige svar føltes som en koldtvandsstraale. Erik vendte sig mot døren og tok atter nogen skridt mot den som for at gaa. Han var tilmode som om han var drevet til at skrifte sit inderste liv for en aagerkar, der stadig svarte med en ny ydmygelse. Men bak denne dør stod der noget endnu værre og ventet paa ham — herinde var der endnu et slags haap.

Han vendte sig ved døren og tok atter et skridt ind i værelset. «Du er ubønhørlig, du Rein. Jeg tror ikke, jeg orket at være som du.»

«Men herre Gud, Erik — om jeg nu sa, at dette med kvikleret ikke var saa farlig, tror du saa, at det blev mindre farlig av den grund?»

«Aanei, nei, nei.» Erik sukket og saa ned. Saa gik han hen og hentet sin hat, som var blit liggende paa gulvet, gav den et strøk med haanden og gik atter nølende mot døren. Tilslut vendte han om igjen, og stemmen lød forunderlig saar:

«Jeg har aldrig forstaat som nu, Rein, at et menneske kan gaa til grunde, naar det mister sit sidste ideal.»

Der blev en ny pause. Amtsingeniøren satte lorgnetten bedre tilrette og tænkte litt. — «Hvis man nu har valget

mellem selv at gaa tilgrunde eller at stive sig op paa et ideal, som fører andre i ulykke .... saa synes du altsaa, at man først og fremst skal sørge for sig selv?»

«Aa du store verden, Rein, hvor litet du forstaar mig. Tror du, jeg har ment at føre nybyggerne i ulykke?» Han maatte smile og ryste paa hodet.

«Det kommer saken svært litet ved, hvad du har ment.»

«Nei jasaa ..... det var noget nyt.»

«Jeg tror ikke, at kvikleret vil ta synderlig hensyn til din gode mening.»

«Godnat, Rein!»

«Godnat!» svarte amtsingeniøren som en der puster befridd ut. Skulde dette her endelig faa en ende.

Men skjønt Erik hadde aapnet døren, saa vek han endnu en gang tilbake for at gaa ut. Han lukket døren igjen, prøvde endnu at komme med en indvending, som kunde virke paa den anden. Men baade hans stemme og blik syntes ganske utslitt, idet han sa: «Jeg hadde ikke trodd, du var saa stor en tviler, Rein?»

«Det er mulig det.» Amtsingeniøren stanste midt paa gulvet og flyttet paa sin lorgnet. Men haanden skalv. Skulde han ha endnu mere traktering, — inden det blev fruens tur.

«Ja for du mener altsaa, at selv om et ideal hjælper os til at bli bedre, løfter os op fra elendigheten og gjør os til sterke og nogenlunde dydige mennesker igjen — saa kan det likefuldt være humbug for det?»

«Jeg kan ikke huske, at jeg har uttalt mig derom.»

«Og naturen bryr sig pokker om, at vi sætter alt ind paa at gjøre godt igjen det onde vi har øvet. At sorger slukkes, taarer tørres av, at fattige faar hus og brød, at en stor idé reises, som peker ut over aarhundreder og millioner av mennesker. Alt dette bryr naturlovene sig døden og djævelen om?»

«Hør du — jeg har ikke uttalt mig om andet end kvikleret.»

«Jaha — kvikleret. Saa meningsløst skulde det hele være. Og likevel gaar vi og spræller og indbilder os, at der er noget ophøiet, som styrer.» Han vendte hodet mot døren, aapnet den og satte en fot utenfor. Saa sa han tilbake for sidste gang, det lød næsten som et litet haap-

løst skrik: «Jeg skulde ønske, du ialfald kunde la mig beholde en liten tvil.»

«Hvad skulde du med den — i dette her?»

Erik rystet paa hodet, men prøvde at smile. Amtsingeniøren trak paa skuldrene: «Aa jeg forstaar. Den tvil skulde du bruke til at la det hele skure?»

Erik syntes at indrømme det.

«Du misforstaar situationen, Erik Evje. Du har nemlig hele tiden talt om dig selv. Men er du opmerksom paa, at dette her jo igrunden ikke angaar dig?»

Erik saa forbauset ut, saa slog han op en haanlatter. «Neivisst — det angaar ikke mig!»

«Det angaar først og fremst nybyggerne. Det er jo deres liv, som risikerer at stryke med. Men ....» og amtsingeniøren fik pludselig et spydig smil — «men nu foreslaar jeg, at du gaar op til de mennesker og sier som sandt er: Vil dere bli boende her og daglig sætte livet paa spil, saa jeg kan ha et ideal at leve for?»

«Godnat!» sa Erik og formelig tumlet ut. Døren smaldt i, og amtsingeniøren fulgte ham ikke.

Men i næste øieblik aapnedes en dør til en anden kant, og fru Rein stod paa terskelen, blek og støttende sig til dørstolpen.

Amtsingeniøren vendte sig imot hende: «Aha — jeg tok altsaa ikke feil. Men nu, Sara, vil jeg fan gale mig ha fred!»

«Ja, ja!» sa hun forskrækket og stirret et øieblik paa ham. «Bare du kunde faa fred, Ingvald.»

Og hun formelig vaklet henover gulvet og ut av den anden dør.

VIII

Det var godt at hesten selv visste veien til Evje, for tømmerne hang slappe, og manden i karjolen syntes ikke at lægge merke til nogetsomhelst. Hodet hang ned paa brystet, og øinene lukkedes nu og da, som hadde han kun lyst til at sovne.

Men hesten vilde hjem og smaaluntet utover langs den kveldsgule fjord. Gaarder dukket frem i skumringen, og man møtte kanske en eller anden som hilste.

Naar man har skriftet om sit intimeste liv, føler man sig tom efterpaa, og fordi amtsingeniøren hadde været saa ubønhørlig, følte Erik sig ogsaa flau og skamfuld. Da han reiste dit, var han spændt, nu var han desto slappere.

«Tænk solen er oppe paa Sørlandet endnu?» Han løftet hodet og saa mot gaardene paa den anden side av fjorden, hvor vinduerne flammet i det sidste solfald. «Solen? Den bryr sig altsaa heller ikke det mindste om os mennesker — det er kun et tilfælde, at den skinner paa os.»

Han kjørte nu forbi doktorgaarden og husket, at frøken Inga nu var kommet hjem. Og han saa for sig en sommerdag paa dampskibet ifjor — da hun kom hen til ham, og da hun tændte ideen til Nylandet saa lys levende. — Og nu?

Karjolen rullet og rullet, og hans hode sank ned paa brystet igjen. Nu orket han ikke at tænke mer. Den, som kunde sove.

«Skal De ikke stige av?» vakte en stemme ham. Han var hjemme, og staldkaren stod allerede og holdt hesten i bitslet.

Erik hoppet ut av karjolen og gik langsomt med svepen i haanden opover trappen. I gangen kom moren imot ham: «Du gode Gud, hvor blir du dog av?» Og da hun saa hans ansigt, vilde hun opmuntre ham litt: «Her er forresten fremmede,» tilføiet hun og fik et eget smil.

«Mor,» sa han, da vaarfrakken var hængt bort. «Det kan hænde, du maa hjælpe mig at .... at pakke en kuffert ikveld.»

«Hvad for noget? Hvor skal du hen?»

«Aa — jeg vet ikke rigtig.» Han aapnet døren mot stuen og traadte ind. En egen luft slog ham imøte, saa han blev staaende et øieblik. Saa aapnedes fløielsportiéren til den næste stue, — en lys kjole kom tilsyne. Det var Inga Rud.

«Godkveld!» hilste hun litt forvirret og kom ham imøte med fremrakt haand. «De er nok forundret over at træffe mig her. Men jeg hadde et erend hit, og saa var Deres mor saa elskværdig at invitere mig til aftens.»

«Vi ventet i timevis paa dig!» tilføiet fru Asta, som ogsaa var kommet ind. «Men tilslut blev vi for sultne.»

Erik holdt endnu den lille haand i sin — som om han ikke visste, hvad han skulde med den. En underlig frysning for ham nedover rygraden. Saa langt nedfor som han var, da han kom ind, virket tilsynekomsten av denne kvinde som en aabenbaring.

Men han tok sig sammen, klarte situationen saa nogenlunde og fik sagt omtrent det, som skulde sies. Han hørte sig selv spørre, hvordan det stod til i doktorgaarden, og han hørte hende tale noget om en syk hest. «Lady» hadde faat ondt i foten. Frøken Inga var kommet hit for at spørre fra far, om Erik kunde laane ham en hest saa længe.

Det svarte Erik velvillig paa. Men saa opdaget han, at moren var gaat ut igjen, og at de to stod midt paa gulvet endnu.

«Skal vi ikke slaa os ned?» Han gik selv allerede mot den næste stue, trak portiéren tilside og gav plads for hende. «Vil De, vi skal faa tændt en lampe kanske?»

«Nei, nei, ikke for min skyld. Jeg liker saa godt skumringen, særlig om vaaren.»

Da de begge var derinde, sa han paany: «Men her er ikke rart bevendt med sommervarmen endnu. Jeg skal ringe og faa litt i ovnen.»

«Aanei, nei, lægge i ovnen kan da ogsaa vi, kassen er jo fuld av ved.» Og i næste øieblik laa hun paa knæ foran ovnsdøren og stræver med vedskierne. Han maatte hjælpe hende med at kaare spaan, og da det endelig flammet op derinde, laa de begge paa knæ, tæt sammen, og saa et øieblik paa flammerne.

Litt senere sat de i hver sin lænestol og fæstet blikket mot ovnsskjæret som flakket urolig frem over gulvet.

«Kanske De vil spille litt for mig?» prøvde han. «Her er sa sjelden musik paa Evje. Det er det jeg har savnet mest, siden jeg kom paa landet.»

«Nei — nu skulde vi heller prate litt sammen. Jeg maa forresten snart hjem.»

«Nuvel.» — Men litt efter sukket han. «Bare jeg visste, hvad jeg skulde si. Jeg kan saa daarlig snakke med kvinder, frøken Rud?» Og han prøvde at smile imot hende.

Hun bøide sig fremover, saa skjæret fra ovnen blaffet over hendes mørke haar.

«De har ikke hat det godt i de sidste dage, Evje?»

«Aajo — saa temmelig ....»

«Jeg vet, hvad som er hændt. Og hvad det betyr for Dem. Men det sørgelige er, at det hele igrunden er min skyld. Jeg har visst det hele tiden, like siden i fjor ....»

Erik saa spørgende paa hende, og hans ansigt fik i ovnsskjæret et smertefuldt uttryk. Han likte ikke, at denne kvinde skulde sitter her og synes synd paa ham.

«Og jeg har mangen en gang følt lyst til at gaa hit og varsko Dem.» Hendes stemme blev skjælvende, næsten øm. «Men jeg hadde ikke mot. Jeg .... jeg visste, det vilde gjøre Dem saa ondt.»

Det var en intim tilstaaelse, men nu var det sagt, og uvilkaarlig flyttet hun sin stol litt længer bort.

«Det var smukt av Dem det da,» sa han og sænket hodet. Atter følte han en frysning nedover ryggen. Ak, der var hændt saa meget idag, skulde der hænde noget mer endnu.

«Det var kanske stygt av mig — paa en vis. Men det var ikke saa godt for mig heller. Det har været et langt aar, kan De tro.»

Erik vilde spurt, hvordan hun kunde vite det, hun alene, like siden ifjor. Men dette, at hun hadde gaat et helt aar og hat det ondt for hans skyld, det gjorde, at han glemte det andet.

Hun tilføiet imot ovnsskjæret: «Der var saa mange, som hadde imot Dem dengang. Men nogen maatte jo ogsaa staa paa Deres side.»

Han trodde ikke sine øren. Det var som hun sat der og strøk ham om kinden med sine ord, og han følte sig vidunderlig hjælpeløs.

«Det var smukt av Dem det. Tak skal De ha!»

Saa spurte han hende, om hun trodde, at det var saa farlig som amtsingeniøren sa. Og siden hun nu hadde sluppet sig saa langt, saa kunde hun ikke andet end si, at Rein altid pleide at overdrive. Han saa utrolig mørkt paa alt, den mand.

Saa talte de litt nærmere om amtsingeniøren, om kvikleret, om Nylandet. Men samtidig følte begge, at de igrunden sat her og talte om kjærlighet.

«Jasaa,» brøt han av — for at faa hende til at si det en

gang til. — «De har gaat et helt aar og visst dette, — men ....»

Og hun løftet hodet og saa bønlig paa ham. «Ja, men De maa ikke være sint paa mig, Evje. Jeg vet, det var galt av mig at tie. Men ideen var saa vakker. Husker De, da vi møttes ombord paa dampskibet ifjor? Da fortalte De mig om Deres planer, jeg var den første, De nævnte det til. Jeg syntes De blev et andet menneske, da De stod der ved rælingen og beskrev det hele for mig. Og siden .... nei siden orket jeg ikke at gaa hit og ødelægge det for Dem.»

Der blev saa stille omkring dem. Ilden spraket og spraket. Hun bøide sig frem og la hænderne i skjødet. Han hadde et ben slængt over knæet og heldte sig tilbake i stolen.

«Ja — jeg husker ogsaa da vi møttes ifjor. Det var en forunderlig dag for mig.»

Og atter flyttet hun sig litt længer fra ham som ræd for det næste, han vilde si. Saa talte de litt om kvikleret igjen og om faren for nybyggerne, men atter vendte han tilbake til det samme spørsmaal.

«Tænk — at De har gaat der og visst det ....»

«Bare De kunde tro mig — at jeg tidde for .... for ikke at ødelægge det for Dem.»

Og for hver gang hun gjentok dette, blev hendes stemme mere stille og varm. Og for ham blev det at snakke om kvikleret, om faren for nybyggerne, om en mulig katastrofe — det blev næsten noget lyst og vidunderlig, fordi det jo var aarsaken til, at hun hadde gaat der saa længe og tænkt og tænkt paa ham.

«Stakkars Dem da!» sa han og dristet sig nu til at ta hendes haand.

«Stakkars mig —? End Dem da ....?»

«Aa jeg .... jeg er jo saa vant til motgang.»

Og litt efter sa hun, idet hun stilfærdig trak sin haand tilbake: «Jeg har ofte tænkt paa dette ogsaa, kan De tro.»

Hun vendte ansigtet fra ovnsskjæret og imot ham, og hun vedblev at se paa ham med et tungsindig smil.

«Sitter dere her i mørke?» Det var fru Asta, som endelig traadte ind.

Inga Rud for op og sa, at det var sent, hun maatte

straks avsted, om de ikke skulde bli ængstelige for hende derhjemme. Erik tilbød at kjøre hende, men hun avslog, hun syntes det var saa prægtig veir at gaa i.

«Ja, saa faar du ialfald følge hende tilfots da!» sa fru Asta.

Og det hadde jo Erik intet imot.

Litt efter kom de to unge mennesker ut paa trappen i let overtøi. Alting var stille paa gaarden, dørene lukket, tjenerskapet var gaat tilro. Og alene begav de to sig nedover alleen i den graalyse vaarnat.

Nogen timer senere hang Erik Evje i vinduet paa sit værelse og saa paa solen, som steg over aasene i øst. Den stille fjord farvedes av den, landskapet vaaknet, men intet menneske var ute endnu, klokken var kun tre, og bare sjøfuglene snakket nede ved fjæren.

Erik var avklædd, men kunde ikke gaa tilsengs. Han saa mot den blodrøde sol og smilte, derpaa mot fjorden og aasene og smilte end mer. Ak du gode Gud, nylig var han nede i mørke og fortvilelse, og nu oppe mellem gyldne skyer. Han følte lyst til at briste i graat eller skoggerle. Han kunde takke skjæbnen for kvikleret i Nylandet, for uten det vilde hun aldrig ha fundet vei til ham. Hvor vidunderlig alt hang sammen. «Naar vi blot holder av hinanden, saa skal du nok se, alt gaar godt,» hadde hun sagt. Hendes kys føltes endnu varme og levende paa hans mund.

Og han blev staaende her i vinduet, fortumlet som en febersyk, indtil klokken ringte arbeiderne op av søvne.

TREDJE BOK

I

Forat nybyggerne kunde tjene sin daglige skilling, hadde Erik skaffet dem fast arbeide paa sagen. Men han bestemte ogsaa, at de hver uke skulde ha sin fridag, saa de hjemme kunde stelle paa sin jord. Og indover den lille bortgjemte dal, hvor elvesusen sang op fra bunden, begyndte skogen mer og mer at vike for aker og rydninger. Ved hjælp av den daglige fortjenetse blev ogsaa husene fortere helt færdig end vanlig er hos nybyggere. Nu laa de der paa rad i bakken, hver paa sin jord, og intet vindu manglet ruter, de fleste vægge var bordklædde, og hos den gamle Per Trøen strævet man med at male stuen rød til Olina skulde holde bryllup.

Den, som det syntes gaa bedst for, var Bertil. Den lille hvitmalte stue laa der som et polert skrin, blomster saaes i vinduerne, gaardspladsen var stadig sandstrødd, og friskt granbar laa altid foran dørtrappen. Det sidste kunde nu trænges, ti Ingeborg holdt alt saa blankt og rent indendørs, at folk længe maatte pudse sine føtter, inden de turde gaa ind.

Men selv over Bertils akre var der noget finpudset, og det kom vel av, at han ikke før vendte hjem fra sagen og hadde faat mat, før han tok en spade og ruslet ut igjen. Kveldene var saa lyse, og herute paa sin egen jord befandt han sig saa vel. Ingen kunde si med bestemhet, hvad han bestilte med spaden, men fint og pudset blev det efter ham, som om hver jordklump omhyggelig var knust.

Det var herute at Bertil følte sig helt hjemme. Ti sandt at si — deroppe i stuen var det ham litt for fint. Han husket ikke altid at ta de muldete sko av, inden han gik ind paa gulvet, og var han tankeløs nok til at lægge sig paa

sengen og sove middagslur, saa gjorde Ingeborg det lummert i stuen i dagevis efter.

Men i sit stille indre gik Ingeborg og vantrivdes her. Ti det var slet ikke saadan, hun hadde tænkt sig det skulde bli, dengang hun gik aar efter aar paa den anden side av fjorden og saa hitover. Nu var hun her. Nu hadde hun intet langt borte at se efter mer. Og naar hun stræv̈et for at holde alt saa rent og blankt, da var det av en ubestemmelig trang til at gjøre sin skuffelse saa liten som mulig.

Og saa var det noget hun aldrig kunde faa ut av hodet, nemlig moren — som kanske laa der og snudde sig i graven ....

Ingeborg begyndte at bli svært religiøs. Hver kveld sang hun en lang, lang salme, og Bertil prøvde at følge med i salmeboken, skjønt han ikke kunde melodien. Og mens hun saa læste en lang, lang betragtning av en huspostille, sat han ved vinduet og hadde sin utsigt over fjorden, mot den strand, hvor den rigtige Ingeborg endnu gik omkring. Det var jo for den utsigt han hadde slæpt stuen paa sin ryg herop.

Det var saa vakkert derover om kveldene nu. Gaardene kunde gløde med vinduene længe efterat solen var gaat ned. Og saa længe sat han her og saa derover, til han glemte sig rent hen i sine ungkarsdage, og fik lyst til at sende et bud over til Ingeborg igjen — og si, at alt skulde være mellem dem som før.

Den eneste, som ikke arbeidet paa sagen, var Lars Brovold. Han foretrak at ligge milelangt tilskogs paa tømmerhugst, og ofte var han borte i flere uker ad gangen. Han begyndte at faa et daarlig ord paa sig. — Det, han ikke drak op av fortjenesten, det satte han overstyr i kort, og naar han for en gangs skyld var hjemme, saa kunde han mishandle baade konen og de smaa.

Ingen kunde forstaa, hvor Petra tok sit gode humør fra. Hun var alene om at skjøtte den lille gaard, hun hadde to barn, hun maatte spinde og væve for at tjene den skilling, som de andre nybyggerkoner fik av sine mænd. Og allikevel — naar den grove, rødhaarete pike gik ute paa aker og eng — mens de to smaa sat hen i græsset, da kunde man høre hende gaa der og synge, saa glad og fornøiet som

ingen anden. Hun kunde ikke glemme, hvor forunderlig hun var blit reddet fra at jages fra Evje med to uegte barn. Og selv om Lars var litt ustyrlig nu og da, saa kunde han nok forbedre sig, han som saa mange andre.

Men naar Lars saa daarlig trivdes hjemme, da var det ikke bare for Petras skyld. Det var mest for den nabo, som han hadde stræevet saa for at faa. At vite Kristine saa nær — som en andens kone — at se hende gaa ut og ind i dørene og stelle, at se røk stige op fra hendes grue og vite, det var til en anden, hun nu laget mat, — og at det aldrig, aldrig kunde gjøres om igjen — se det blev efterhaanden saa tungt, at han grudde og grudde sig, hver gang han nødvendigvis maatte hjem og se paa det endnu en gang.

Naar han hadde ligget en ukes tid sammen med kameraterne langt til skogs, kunde han formelig begynde at glemme, at han var gift. Da steg hans humør litt, han begyndte at snakke om piker som en anden ungkar, ja de gamle drømme kunde komme igjen. Han saa sig selv i uniform ved kirken igjen, jenterne stak hoderne sammen og skjelte hen til ham. Men se, der manglet jo én — det var Kristine — det kunde ikke nytte nu at komme til kirken i uniform for hendes skyld.

«Men du er jo en gift mand!» kunde en kamerat si, naar han slap sig løs om jenter. Da fik han som et slag i ansigtet og blev taus, og saa snek han sig avsides, til han blev saa ganske alene, at han kunde sætte sig til at sture.

Og naar han laa for sig selv under et træ og følte sig saa klein og daarlig tilsinds, kunde atter en egen og underlig laat vaakne langt, langt inde i hugen, det var som en gammel vise uten ord, det var minder om, da han gik paa heierne og gjætet. Og det blev ogsaa nu som at samle sorg og glæde i et bukkehorn og støte tonen langt, langt ut over fjerne vidder.

Og han laa her og samlet det hele — baade giftermaalet med den gamle piken og det at han aldrig kunde bli til noget i verden, at Kristine tilhørte en anden, og at han selv drak og tapte pengene sine paa kort — ho ho — det blev en lang, ordløs vise at støte ut i hornet — langt utover mot den store himmel derute bak alle skoger.

Aa dudeli du,
aa dudeli du,
aa dudeli, dudeli du!

Men naar tiden nærmet sig, da han maatte hjem en tur igjen, da maatte han ogsaa ha mere brændevin.

II

Erik og Ingas bryllup var bestemt til ut paa eftersommeren, og næsten daglig kom hun spaserende til Evje gaard for at være sin svigermor til hjælp med ett eller andet. Men desuten hadde hun en mistanke om, at Erik, trods alt, hadde sine triste øieblikke, som han prøvde at skjule, saa hun følte sig ikke rolig, uten at hun daglig fik snakke med ham.

Hun tok forresten ikke feil. Naar den fattige arver en formue, vænner han sig hurtig til sin rigdom, hvorpaa han snarest anskaffer sig nye sorger. I de første dage efter forlovelsen hadde Erik gaat omkring som en smilende søvngjænger, og naar han vaaknet om morgenen, var hans første tanke: «Det er ingen drøm, det er sandt ....» Men tilslut kom den morgen, da han ikke sa det længer, fordi han visste det saa altfor godt. Litt efter maatte han indrømme for sig selv, at denne pinlige historie med amtsingeniøren slet ikke var ordnet, fordi om han nu skulde gifte sig med denne vidunderlige kvinde. Han blev gaaende og fundere over, hvad Rein vilde foreta imot ham. Og naar han møtte nogen av nybyggerne, følte han en underlig angst for, at de allerede kunde vite, hvad som truet dem, og at de kom for at si, at de flyttet.

Men saa dyrebart som nu hadde Nylandet aldrig været for Erik Evje. Det var paa en intim maate knyttet sammen med hans kjærlighetslykke. Inga hadde jo tilstaat, at han i hendes øine var blit en helt anden, hin sommerdag ombord paa skibet, da han fortalte hende om denne idé.

Hvorledes kunde han samtidig hensætte sig paa nybyggernes plads og se saken fra den kant! Han tænkte stadig paa denne fare med en utrasning, men han var kun optat av, hvad han selv vilde tape, og denne gang var det ikke

penger, gods, ære eller anseelse, det var en moralsk egenskap, som han møisommelig hadde vundet.

«Jasaa,» tænkte han om og om igjen, «jeg blev en anden da.» Og han blev gaaende og formelig kjæle for denne moralske værdi hos sig selv, som hun altsaa var blit glad i, men som amtsingeniøren nu vilde berøve ham.

Han hadde meget at gjøre med sine nye foretagender, og nu arbeidet han for to — og tænkte fremover for to — mindst. Men midt i en skrivelse kunde han pludselig løfte hodet og helde sig tilbake for et øieblik at sole sig litt i tanken paa hende, og altid fulgte da denne idé med, som hadde forenet dem. Han saa sig selv ombord paa skibet hin lyse sommerdag, blek og slap, med alle sine tanker nede i et klamt mørke. Men se da kommer hun. «Goddag, hr. Evje.» Og han reiser sig fortumlet, han blendes av at være hende saa nær, og hendes ansigt med de deilige mørke øienbryn smiler imot ham, saa det varmer ham ind i det frosne hjerte. Styg og motbydelig føler han sig, men se da griper han til denne idé at pynte sig litt med — som en liten rød sløife paa sin arme sjæl. — «Men dette er jo udmerket, Evje. Dette lykønsker jeg Dem med!» Og hendes blik tændes, naar hun ser paa ham. Ja var det ikke en forunderlig stund. Samtidig som hans klamme forestillinger blev trukket frem i den lyse dag, bestraaler denne idé ham selv og gjør ham vakker i hendes øine. For ham hadde den hittil kun været som en lerfugl, laget av hans klodsede hænder, men hun aandet paa den og sa: Flyv! Og se — den fik liv og fløi. Den gav ham marg og rygrad og vilje og humør igjen. Men amtsingeniøren kom og sa til Inga: «Det, du har elsket hos Erik Evje — det er kun humbug.»

Saaledes kunde han sitte og la tankerne løpe, indtil han blev saa tungsindig, at han ikke visste sin arme raad.

Inga fik ham en dag med paa et besøk hos hendes onkel, en berømt maler, som var professor ved et kunstakademi i Tyskland, og som nu hadde leiet sig en villa heroppe for sommeren.

Villaen laa oppe i skogaasen, ikke saa langt utenfor Evje gaard.

Da de var kommet op av skogen og traadte ind gjennem havegrinden, lød der musik inde fra huset, men nede mellem blomsterbedene stod en liten mand i hvit jakke og

luket ugræs. «Der er han!» sa Inga. Den lille mand rettet sig op, flyttet paa brillerne, og det lile skjegløse ansigt skar grimaser over at bli forstyrret. Men pludselig kom han farende. «Men Gott im Himmel — det er jo dig, Inga!»

Musikken holdt op inde i huset, og snart kom en liten graahaaret dame ut paa verandaen med et hvitt sjal over skuldrene. Det var fruen.

«Nei, det var da morsomt!» sa hun.

Erik hadde sjelden truffet saa hyggelige mennesker. Det var ikke snak om andet, de to unge maatte bli tilkvelds. Professoren fik det indfald, at han skulde lage kveldsmaten denne gang, og fruen smilte og oplyste om, at det hadde han gjort en gang før ogsaa, men da blandet han sennep i teen og kokte eggene i halvanden time. Professoren lo, fruen lo, og de unge moret sig over disse to gamle, der hele tiden smaaertet hinanden.

Da de efter kveldsmaten sat ute paa verandaen, drev den lille professor omkring og utbredte sig henrykt over, hvor herlig det var at være hjemme igjen. Han hadde fulgt godt med derutefra, og alt herhjemme saa han i en slags glorie av hjemlængsel. Nei ingen steder var der som i Norge. — «Og se der! Er det nu ikke vidunderlig!» utbrøt han og bredte pludselig armene ut mot fjeldene og den aapne fjord, hvor den synkende sol i vest la en stor brændende søile. «Se der — findes der maken i hele den vide verden!»

Saa maatte han hen og klappe sin kone litt paa kinden, men pludselig vendte han sig mot Erik. «Men De da?» sa han og flyttet paa brillerne. «Det er jo et helt idealsamfund, De har skapt der oppe hos Dem. Var det ikke dig, Inga, som skrev til mig om det ivinter?»

«Jeg nævnte det kanske i et brev,» sa hun. Men samtidig sendte hun Erik et straalende blik, som sa: «Der kan du se, hvor jeg tænkte paa dig da ogsaa.»

Professoren var straks færdig til at trippe frem og tilbake og fantasere over den tid, da hver eneste familie skulde ha eget hus og egen have. Men skjønt Erik var smigret over den berømte mands interesse, kunde han tilslut ikke andet end indvende:

«Der er desværre enkelte, som spaar ilde om den sak.»

«Spaar?» utbrøt den lille herre og stanste og rettet brillerne ind paa Erik. «Ja, gaar De i spidsen for noget godt, saa faar De s'gu være forberedt paa spaadomme.»

«Hvad spaar man?» spurte den lille frue op fra sit haandarbeide.

Og Erik fik neppe fortalt den ting, før professoren skar en grimase og slog ut med haanden. «For noget tøv!» sa han. «Den norske jord skulde ikke orke at bære nogen fyrstikæsker av huse — ha, ha! Det maa være en natugle, som harker og spaar slikt.» Og han blev sint og trippet ivrigere frem og tilbake og strævet med at faa tændt sin sluknede cigar. Det var klart, at han ikke vilde vite av nogen feil hos den kjære norske jord, som han endelig hadde sat foten paa igjen, det forstyrret det idealbillede av landet, som nylig la ham saa begeistrede ord paa tungen. «For noget tøv!» gjentok han. «Evjebakkerne skulde rase ut, fordi om jorden blev til velsignelse for en hel del fattige stakkarer! Nei vær De tryg, min ven. Den jorden deroppe, den har ligget rolig der en vinterdag før.»

Det var første gang, Erik talte med én, som saa avgjørende sa ham et trøstens ord. Vistnok kunde jo professoren ingen sakkyndig mening ha, men i dette her kunde amtsingeniøren heller ikke være absolut sikker. Det hele var et spørsmaal om at vaage — eller ikke vaage.

«Hvad vilde professoren ha gjort i mit sted?» spurte han. «Vilde De paa en andens ord ha gaat derop og bedt dem flytte bort?»

Professoren rettet paa brillerne og saa paa sin kone. «Hvad tror du, Lisa?»

Fruen saa paa ham med et blik fuldt av erindringer. «Aa vi to,» sa hun — «vi har nu altid latt det staa til.»

«Ja, ikke sandt du!» Og han trippet igjen og begyndte at fortælle noget om sig selv, — om dengang han brøt med Düsseldorferskolen. Da spaadde man ogsaa død og dommedag over hodet paa ham. Men se, hvordan det gik! Nei, man skulde s'gu gaa bent frem, ellers blir der aldrig noget av én. «Hvis jeg hadde lyttet til profeterne da — saa hadde jeg aldrig fundet mig selv, aldrig!» Og baade professoren og de andre som hørte paa, hadde det bestemte indtryk, at han nu gav Erik Evje et godt raad, skjønt

han hele tiden trippet omkring og talte om Düsseldorfer-skolen og sig selv.

Da de to unge gik hjemover i den lyse junikveld, følte begge sig saa vel tilmote, at de nu og da la armen bak hinandens ryg og spøkte og lo.

Ingas lyse sommerkjole blev næsten hvit mot den grønne barskog, og bremmen paa hendes store straahat svaiet for hvert skridt. Nede ved sjøen blev de staaende og se utover fjorden, som nu laa ganske blank og speilte blaa himmel og tykke, graarøde skyer. En ederfugl med sine smaa unger gled forbi, moren saa brysk av omsorg, de smaa lik fjærdotter, som benet travelt avsted for at følge med. Ringene efter dem i vandet blev saa rørende smaa.

«Har du lagt merke til,» sa Erik — «at der iaar er noget nyt mellem ederfuglene. Der følger altid en selskapsdame med mutter og ungerne, eller kanske det er barnepiken.» Og han pekte paa en anden ederfugl som fulgte efter.

Hun la sin arm bak hans ryg og smilte en stund mot fuglene. «Og jeg,» sa hun endelig, «jeg skal vel ogsaa faa en selskapsdame eller ....» hun holdt pludselig inde og tok en liten sten op i haanden.

«Ja, eller en barnepike,» tilføide han.

«Ti stille med dig!» sa hun og blev litt rød. Men begges øine hvilte dog med fornyet interesse paa de smaa fugleunger, som de lette bølger vugget op og ned paa vandet.

«Tror du amtsingeniøren er lykkelig med sin kone?» spurte Erik pludselig.

Hun gav ham et hastig blik. Hun hadde trodd, at hans tanker nu var henne i deres fremtid, som disse fugleunger hadde mindet dem om. Men atter hadde altsaa den samme evige bekymring revet ham bort derfra, og hun stod her og var ganske overflødig.

Hun svarte litt koldt. «Nei du, kjærlighet tror jeg i det hele ikke, at den mand plages av.»

«Tja,» sa Erik — «folk som Rein lider kanske allermest selv. Han har nu engang faat en splint i øiet, saa han ser hele verden i et trollspeil.»

Men Inga forstod altfor godt, at det igrunden slet ikke var amtsingeniøren, som Erik stod her og talte om. Han

hadde været et øieblik med hende i en idyl, mens de saa paa ederfuglen og de smaa, men pludselig hadde han merket rovfuglen over dem, de daglige skrupler og ængstelsen over evig den samme ting, som nu begyndte at bli en sygdom hos ham.

Det maatte ha en ende, og pludselig fik hun en modig tanke: «Hør,» sa hun, «nu synes jeg, vi skulde gaa op i Nylandet ikveld.»

Han saa hurtig paa hende. «Hvad? — Hvad skal vi derop ....?»

Hendes ansigt fik pludselig et energisk uttryk. «Jo, vi kan da likesaa godt gaa derop nu. For engang maa det jo ske likevel.»

«Nei jasaa?»

Hun stak sin haand ind i hans arm: «Jeg synes, vi skulde fortælle dem sandheten, Erik. For i længden kan den jo ikke skjules.»

Han blev hidsig: «Sandheten, sandheten! Begynder du ogsaa at holde med Rein.»

«Du store Gud, Erik — det er da bedre, at du forbereder dem paa, hvad Rein sier, end at det kommer fra andre. Saa fik nybyggerne selv avgjøre, om de vil bli boende deroppe eller ei. Og da har jo du ikke noget ansvar længer.»

Erik skjøv straahatten op fra panden og saa et øieblik ned. «Ja,» indrømmet han — «det var kanske ikke saa galt.»

«Nei, ikke sandt, Erik! Kom da vel!» Og hun trak ham allerede med.

Men han stred endnu imot. Sæt om de ganske unødig skræmte nybyggerne, saa de ikke turde bo der en dag længer.

«Aa, pyt — de folk har da ogsaa sund fornuft. Men selv om saa galt skulde være, saa var det da bedre at faa en ende paa det. For som det nu er, gaar du jo om dagene og tænker langt mere paa amtsingeniøren end paa mig.»

«Ja,» sa han atter og tok sig over panden. «Jeg vilde ogsaa gjerne komme ut av dette her.»

Saa gik de et stykke hjemover langs fjorden, og han prøvde at tale om andre ting. Men da de nærmet sig elven, hvor veien tok av opover klevene mot Nylandet, fik

han atter indvendinger. Det var ialfald for sent at gaa derop nu ikveld. De hadde kanske lagt sig.

Men Inga tok ham atter i armen og trak ham med. «Kom bare nu!» sa hun saa muntert hun kunde. «Nu kan det ikke nytte med flere utflugter!»

De passerte elven, som larmet under den røde træbro, og Erik stanste et øieblik ved rækverket og saa ned i det gulblaa vand. «Er det dig, som en vakker dag skal rive Nylandet bort!» tænkte han. Og et øieblik stirret han ind i spørsmaalet om de vældige blinde naturlove, som intet hensyn tar til ondt eller godt i verden. Var det saa? Denne elv skulde være sterkere end en stor, skjøn idé. Mennesket kan, drevet av guddommelig trang til det gode, bygge og bygge op til gavn og lykke for tusen maaske, men en liten elv er nok til at rive det hele i avgrunden. Var det saa? Og uvilkaarlig saa han amtsingeniørens ansigt for sig, skepticismen, Mefisto, hatet til alt lyst og godt i verden. Han hadde naturlovene paa sin side — han.

«Kom nu!» sa Inga og trak ham med.

Et stykke oppe i klevene stanste han. «Din onkel, Inga, er en stor optimist. Det er en ren forfriskelse at være sammen med en mand, som ser saa lykkelig lyst paa alt.»

«Aa, saa lyst skal nok ogsaa du komme til at se paa tingene, Erik.»

Men aldrig hadde klevene været saa tunge at gaa. Det var som han nu frivillig skulde op til sin lille menighet og ødelægge sig selv i deres øine. Og sæt om de nu flyttet der fra i denne kveld.

Erik maatte ofte stanse for at puste ut. Og der gled forbi ham en række billeder fra fortiden, som paa en eller anden maate stod i forbindelse med Nylandet. Han saa sig selv ganske alene overfor den festende by hin syttende-mai-kveld. Da var denne idé født, og den kom som en god ven og rakte ham haanden. «Jeg skal bli hos dig, du skal ikke længer være alene.» Saa husket han de lange, pinlige nætter med samvittighetsnag og onde erindringer, da han forgjæves speidet efter en trøst, en lindring, noget utenfor sig selv at glemme sig hen i. Se da kom atter denne idé som en lys magt, der likesom betalte hans syndegjæld og gav ham lov til at være ung og glad igjen. Og endelig var det herhjemme, da han, langt nede i drik og

fortvilelse, grep efter denne idé som efter en redningsbøie. Raadsdrengen kom. Nu eller aldrig. Og nætterne blev fra da av lysere end før, han følte ingen angst for at sovne ind, han var atter kommet i forbindelse med noget, som peker ut over ens eget korte liv, ja han var formelig begyndt at øine en himmel, som ikke var fuldt saa likegyldig og tom længer.

Men nu — om nogen minutter kanske skulde han staa og rive det hele istykker.

Da de var kommet op til grinden mot utmarken, stanste han igjen og saa sig tilbake. «Nei,» sa han og strøk sig over panden — «nu gaar jeg ikke længer, Inga. Du kan da begripe, det er for sent nu ikveld.»

«Kom nu, kom nu!» Hun lukket allerede grinden op og blev staaende og holde den aapen for ham.

«Nei, du hører, jeg gaar ikke længer.» Og han satte sig paa en sten og rykket et straa op, som han begyndte at tvinde mellem fingrene.

«Hør, Erik, du vil da vel ikke gjøre mig ganske fortvilet. Hvis vi skal vende om nu, saa vet jeg virkelig ikke min arme raad.»

Der blev en pause, og han saa ned paa sit straa, som mekanisk gik rundt mellem hans fingre. Endelig sukket han uten at se paa hende. — «Hvis jeg ikke hadde fortalt dig om arbeiderbrukene ifjor, dengang paa skibet, Inga — saa hadde vi neppe været forlovet nu.»

«Men hvad er nu dette for noget tøv. Kom nu, Erik, jeg ber dig saa tyndt.»

Endelig saa han op paa hende og prøvde at smile: «Og hvis de nu straks begynder at flytte ned igjen — hvad blir der saa igjen av mig — i dine øine.»

«Hør, Erik, hvordan i al verden kan du snakke slik. — Det er virkelig stygt av dig.» Hun kom hen og gav ham et kys, men tok atter fat i ham: «Kom nu, vennen min.»

Men Erik følte sig litt flau over at ha rykket ut med sin sidste bemerkning, og for at slaa det hen i spøk reiste han sig nu og fulgte hende, skjønt føtterne neppe vilde bære ham.

De gik forbi sagbruket, hvor fossen forgjæves sendte sine sprøit mot hjulene, nu arbeidet var stanset om kvel-

den. Og snart nærmet de sig den næste bakke, hvorfra de kunde se den første stue i Nylandet.

Men ogsaa Inga var spændt. Ti hun visste, hvad denne sak betydde for hendes forlovede. Og som de ustanselig nærmet sig det avgjørende øieblik, var hun tilmode som naar man vaager en farlig medicin paa én, man har kjær. Det kunde gjøre vedkommende frisk, men der var ogsaa en anden mulighet.

Og jo nærmere de kom Nylandet, jo mere skjæbnesvangert syntes dette erend dit — nybyggerne maatte vælge at bli boende deroppe, de maatte, de maatte det.

«Herre Gud, gid de maa bestemme sig for det,» tænkte hun.

Og enelig lukket de op den sidste grind og traadte ind i Bertils lille eiendom.

«De har visst lagt sig,» sa Erik og stanste.

«Nei, hører du ikke det hugger? Kom nu!»

III

Da Inga fik øie paa den svære mand, som stod utenfor fjøsvæggen og hug ved, saa haaret føk ham om hodet, maatte hun et øieblik stanse. Og i dette øieblik var det hende umulig at tænke over, om denne mand nu virkelig var i fare ved at bo her, nei han blev et mystisk væsen, som skulde avgjøre deres lykke ved et ja eller et nei. Erik følte visst noget lignende, og idet de nærmet sig husene, søkte de uvilkaarlig hinandens hænder.

De hilste godkveld. Bertil tørket sig over panden og blev litt forlegen staaende og støtte sig mot økseskaftet. Dette besøk var litt underlig saa sent.

Inde fra det lille fjøs hørtes nogen som melket. Bertil var den førtse av nybyggerne, som hadde lagt sig til ko.

De snakket litt om løst og fast. Erik kunde se, at akeren her stod bedre end hos naboen Lars Brovold. Det kom av, sa Bertil, at Lars hadde været saa sen med vaaronnen. Men det kunde jo komme sig, der ogsaa endnu, om vi fik regn.

Endelig kom Ingeborg ut av fjøset med melkestaven foran sig og skjørtene opheftet. Hun var fyldig, men blek,

det var et av disse ansigter, som forlængst har ophørt at le, og som stivner i et alvor, der minder om salmesang og graaveir.

Inga kunde ikke staa stille for utaalmodighet. Hun hørte sit hjerte hamre, men endelig, endelig kom Erik til deres erend. Han stod nervøst og stak i sanden med sin stok, mens han gjorde sig umake med at fortælle sandt og nøkternt, hvad amtsingeniøren paastod. Men tilslut kunde han dog ikke bare sig for at tilføie professorens ord om, at jorden heroppe har ligget en vinterdag før.

Der blev en pause. Ingeborg var blit staaende med melkestaven foran sig og saa til siden, som om hun var paa opbyggelse. Bertil saa først paa hende, men derpaa hurtig til en anden kant, til blikket endelig fandt, hvad han søkte, langt derute paa den anden side av fjorden, hvor solen ennu flammet i vinduene paa en gaard.

Inga saa fra den ene til den anden av de to. Og saa spændt var hun nu, at hun tænkte: «Sier de at de flytter, saa sandelig skal de faa vite, at de er utaknemmelige.»

Men det lignet ikke Bertil at svare straks paa dette her. Han tok blikket tilbake fra den fjerne plet derute bak fjorden, saa nedover den jord, som han hadde dyrket, husket den første dag, han var fri og begyndte at rydde — saa paa stuen, som han hadde baaret paa sin ryg herop for at faa en bestemt utsigt. Det var hele hans lille verden, som tankerne sjelden vaaget sig utenfor. At opgi den? Alle de tunge tak skulde altsaa ha været forgjæves.

Han begyndte at rusle litt omkring for at spekulere, men endte med at stille sig op overfor sin fjerne utsigt. Inga syntes, det tok en utrolig tid.

«Hvad sier De saa?» spurte Erik tilslut.

Bertil spekulerte endnu en god stund, inden han svarte: «Aa jeg mener som De jeg, Evje — at jorden heroppe den har nu ligget en vinterdag før.»

Ingeborg sukket og tilføide: «Og hvis Vorherre vil straffe os, saa nytter det jo ikke, hvor vi flytter hen. Men vil han bevare os, saa er vi jo like trygge her som andre steder.»

Erik og Inga vandret snart videre, men da de var kommet bak husene, maatte hun sætte sig et øieblik for at tørre sine øine. Hun hadde lyst til at puste befridd ut, at

juble og hænge sig om Eriks hals. Men det var jo ikke forbi endnu, de andre opsittere her kunde svare anderledes end Bertil.

Hun sa dog: «Der kan du se, Erik! Og folk, som hele sit liv har arbeidet paa jorden, de maa da faa lov at ha en mening om slikt de ogsaa.»

Erik var blek, men smilte nu. «Hørte du, hvad Ingeborg sa. Vil Gud bevare os .... sa hun. Lykkelige mennesker, som har bevaret sin barnetro slik»

De fandt Petra staaende ute paa dørstenen og skrubbe en gryte. Lars var hjemme fra tømmerhugsten, men for øieblikket henne hos naboen Knut Rabben. Petra satte de vaate hænder i siden og hørte nysgjerrig efter, hvad Erik fortalte om amtsingeniøren.

Hun kastet et blik paa denne jord, som hun hadde gaat her alene og slitt paa saa mangen en dag allerede — paa denne eiendom, som saa pludselig hadde løftet hende op fra skammen og vanæren. At gaa bort herfra? Hvordan vilde Lars saa bli mot hende, naar han ikke engang hadde dette som vederlag?

Og hun sukket og svarte som Erik saa fornuftig hadde bemerket, nemlig at jorden her — den hadde nok ligget stille en vinterdag før.

Da de to gik videre, hørte de den samme energiske skrapen i gryten. Historien syntes ikke at ha skræmt hende synderlig.

De vandret gjennem ulænde og kløv over gjærdet til Knut Rabbens eiendom. Inga sa: «Jeg kan godt forstaa, Erik, hvorfor du er blit saa glad i disse mennesker. La du merke til, hvor Petras øine er smukke?»

Et par kraaker fløi op over deres hode og slog sig ned i granskogen længer borte. Her var ingen at se utenfor hos Knut, men snart hørte de flere stemmer indenfor. De traadte ind i en liten hvitskuret stue med granstrø paa gulvet. Her sat Lars paa bænken ved døren og røkte tobak, Knut og Kristine var ifærd med kveldsmaten. Om sommeren slutter landsfolk dagen sent. Kristine for op og prøvde at finde et eller andet at rette paa i stuen, et plag at rydde tilside, en stol at sætte frem. Den unge slanke kvinde med det askeblonde haar og arret i kinden saa ut til at skulle ha et barn.

Inga og Erik satte sig, og han gik straks i gang med at fortælle sit erend. Han vilde de skulde vite det — sa han — saa fik de dømme selv.

Kristine saa ængstelig paa sin mand og la skeen bort. Knut strøk sin røde lugg op fra panden og saa paa Lars. Men Lars saa paa Erik med næsten hatefulde øine. Det var han der, som hadde narret ham til at gifte sig med Petra. «Nu vil han kanske lure fra mig det stakkars vederlaget ogsaa,» tænkte han. «Jagu, sa jeg smør.»

«Aanei!» sa han høit med en mine som holdt ham igjen paa noget, en anden vilde trække fra ham. «Jeg sier nu ogsaa, at jorden her den har ligget stille en vinterdag før.»

Erik saa paa ham og læste i hans øine, hvad han hadde frygtet: Disse mennesker, som hittil hadde dyrket ham, de vilde spørre, hvorfor fanden han hadde narret dem hit — hvis jorden var værdiløs.

Knut la endelig skeen bort og kom frem for at tænde sin snadde. Erik og Inga saa litt spændt paa ham, for han saa tvilraadig ut.

«Tja,» sa han — «det hænder jo, at det raser ut ....» Atter saa Kristine helt ængstelig paa ham.

Men Lars frygtet nu, at de to der kunde bestemme sig for at flytte. Og galt var det at se Kristine gaa her som den andens kone, men skulde de kanske reise saa langt bort, at han ikke fik se hende mer, saa blev det jo tusen ganger værre.

«Det er jo noget sludder!» sa han. «Den der amtsingeniøren farer bestandig med kjærringsnak. Jeg var paa dagarbeide hos ham engang, men vi svalt mest ihjel. Det er en net fyr!»

Dette syntes at være et godt argument for Knut. «Nei jasaa, er han av den sort!» sa han og fik nu tændt pipen. Og litt efter sa han til Erik, at naar Bertil og Lars kunde bli her, saa kunde nok han og.

Og atter gaar de to videre i den lyse sommerkveld. Men nu følte Erik, at det værste var igjen. Ti at skulle staa foran Olina og likesom si: «Det vederlag, du fik, det var ikke to skilling værdt ....!»

«Nu orker jeg ikke mer ikveld!» sa han pludselig. «Vi kan gaa herop imorgen!»

«Nei, nei — nu sover du bedst, naar det hele er over. Kom nu!»

Den gamle Per Trøen sat paa græsvolden utenfor stuen og laget en sopelime. Tøger gik med en trillebør og strødde sand utenfor dørene. For om et par dage skulde brylluppet staa. Snart kom ogsaa Olina ut paa kjøkkentrappen, og da hun saa Erik, gjorde hun en uvilkaarlig bevægelse med haanden for at rette paa sit haar.

Dette la Inga merke til og følte et litet stik. Og mens de to mænd hørte paa Eriks erend, stod de to kvinder og saa paa hinanden. Inga tænkte: «Hun der har altsaa eiet Erik før mig. Og hvis hun bestemmer sig paa at flytte bort, saa skal du se han blir gaaende og fundere paa noget nyt at forære hende.»

«Er det hende der, som misunder mig jorden her,» tænkte Olina. «Vil hun nu, han skal ta det tilbake?»

Den gamle gubbe stod med hænderne paa ryggen og saa ned. Han hadde tat mangt et tungt tak heroppe for Olinas skyld. Tøger stak hænderne i lommen og saa paa Olina. Det var efter hans ophøielse til gaardeier heroppe, at folk ikke længer flirte av hans vanførhet.

Olina saa paa Erik og brettet uvilkaarlig sine ærmer ned. «Det skal ikke lykkes hende!» tænkte hun — «at faa mig til at bli alene med skammen igjen.» Og saa sa hun til Tøger, at hun mente som Erik: Jorden heroppe har ligget en vinterdag før.

For hver gang denne bemerkning som et ekko sang tilbake fra en av opsitterne her, lød det for Erik som en forsikring om tillid og hengivenhet. Og for hver gang føltes det som om en byrde blev lettet av hans egne skuldre, saa han befridd kunde gaa videre.

Men da de atter skulde over et gjærde, kunde Inga ikke bare sig for at bli staaende litt paa den øverste garski, og hun hauket pludselig indover aasene, saa det sang og svarte, ti nu maatte hendes glæde ha luft.

Mølleren var en liten tyksak, som nu gik omkring i sin lille have med en snadde i munden. Da han fik se de to oppe i veien, grøsset det litt i ham, og han ropte ind gjennem det aapne vindu til konen: «Gi svinene nogen mat — fort — saa de holder kjæft — for nu kommer her fremmedfolk!»

Mølleren hadde litt ond samvittighet og prøvde stadig at skjule, hvor mange svin han holdt. Ti der begyndte allerede at gaa snak om, hvor han vel fik melet fra.

Og da de to endelig stod foran ham — og han hørte deres erend, da føltes det som en lettelse, at det ikke var svinene, det gjaldt.

Herregud, naar de andre opsittere her syntes, det gik an at bli, saa var det vel ikke værre for ham. Han var enig med Erik i, at jorden her, den hadde ligget rolig en vinterdag før.

Og endelig gik Inga og Erik hjemover. Nede i dalen lyste den rolige elv op som en bugtet stripe av blaa himmel, og inde fra granaasen, som reiste sig mørk og tæt paa den anden side, hørtes en enslig bjelde.

De to gik haand i haand, men ute paa klevene, hvor ingen kunde se dem, hængte Inga sig om hans hals. «Er du tilfreds nu da, Erik?»

«Du store Gud, Inga, dette har været en forunderlig tur.» Han strøk og strøk hende om kinden.

«Er du tilfreds nu, spør jeg? Vil du herefter tænke litt ogsaa paa mig.»

Han saa hende et øieblik smilende ind i ansigtet. En forunderlig blanding av billeder svævet gjennem hans tanker, bl. a. hin kveld, da arbeidersamfundet i Kristiania svigtet ham, og Mogstad vandt. Men nu! Det var gaat anderledes ikveld.

«Erik, hvad tænker du paa?»

Han trykket sin mund mot hendes og lot den hvile der, og bevisstheten om, at de i fællesskap hadde bragt noget i havn, fik begge de unge legemer til at skjælve i hengivelse for hinanden.

«Inga, Inga .... hvor du er deilig!»

«La nu være — du tar rent pusten fra mig.» Og hun slet sig lempelig løs.

Men ute paa den næste bakke, hvor bygden og den sølvgraa fjord aapnedes for dem, satte de sig litt paa hver sin tue og saa nedover. Langt ute i vest løftet himlen sig ren og lysgylden og over den blaa fjeldrand. Det var midnat nu, og dog var der ingen skumring, men en klar, lydløs dag.

«Hvad tænker du paa, Erik?»

Han la sig tilbake, stak hænderne under nakken og saa nogen øieblikke op mot himlen, som deroppe dypet sig saa euendelig blaa: «Det er underlig hvor forskjellige værdierne er, som vi gaar omkring og dyrker,» sa han. «Gud vet, om disse simple mennesker i Nylandet ikke forstaar mer end vi, som indbilder os at ha læst og tænkt.»

«Tja.»

Men det var noget andet, Erik tænkte paa. Det var denne bemerkning om, at jorden har ligget stille en vinterdag før, — som den gamle kunstner hadde strødd ut i sin patriotiske begeistring. Den hadde Erik grepet og brukt saa flittig deroppe, den var saa indlysende folkelig og sa saa meget, og den virket overalt som et tryllebaand, der hjalp ham til at binde menneskene til sine hjem deroppe.

Han laa her og ønsket, at denne bemerkning ikke hadde virket som nogen overtalelse, men at det kun var nybyggernes sunde fornuft, som bestemte dem.

«Du sier jo ingen ting, Erik.»

«Jeg glemmer ikke, hvad Bertils kone sa. Vil Vorherre bevare os, sa hun, — saa er vi like saa trygge her .... Det er rørende at høre en saa barnslig tro. Og kanske den igrunden er tilstede hos dem alle — siden de nu bestemte sig paa at bli.»

Saa blev der stille igjen en stund, da de kun hørte elvens sus op fra dalbunden. Endelig vendte han hodet og smilte mot hende: «Du tror jo paa Gud du, Inga?»

Hun sukket litt og svarte: «Hvorfor gjør ikke du det?»

Han smilte og saa op igjen mot dette uendelige blaa. «Hvad vet vi, Inga. Jeg vet ikke mere end du. Men hvis jeg herefter faar fred og faar leve mange aar sammen med dig — saa skulde jeg gladelig gi avkald paa alle herligheter efter døden.»

Hun la sin haand hen i hans haar, og litt efter spurte hun: «Fred? Hvorfor skulde du ikke faa det — nu? Det vil jeg da oprigtig haabe du faar, Erik?»

«Javisst, javisst.» Han grep hendes haand, trykket den næsten krampagtig og sa: «Tak, Inga, fordi du fulgte mig derop nu ikveld!»

IV

Naar et menneske viker tilbake for en handling, som føles magtpaaliggende, men som samtidig vilde kræve for store ofre, da pleier det som trøst at lægge sig til en filosofi. Dette var tilfældet med amtsingeniøren. Naar han fløi henover landeveiene paa sin cykkel for at inspicere veie og broer, eller sat paa kontoret mellem papirer og tegninger, da kunde tankerne ofte ta sig en liten hvil fra forretningene, og der dukket frem et spørsmaal, som han i denne tid aldrig kunde bli kvit: «Hvad vil du gjøre med Erik Evje? Hvorfor utsætter du stadig med at foreta noget?»

Ofte kom han hjem med den beslutning: «Imorgen sker det!» Men morgenen kom, og det skedde ikke. Han undgik omhyggelig at nævne mer om denne sak til sin hustru. Forholdet mellem dem var atter blit godt, og hendes omsorg for ham og den lune hygge, hvormed hun fyldte stuerne, det virket paa ham som en bøn om, at han intet mer skulde foreta i denne sak.

Det hændte, at han sat tilbake i sofaen og hørte hende spille, og at han netop under musikken fik et klarere syn paa sig selv og holdt sig en straffepræken. «Det er muligens sandt allikevel,» tænkte han — «jeg er en ulykkesfugl. Hvad tjeneste gjør vi verden — vi, som gaar omkring og tar os nær av det onde, som sker her eller der? Vi er som en telefonstation, altid ringer det fra en eller anden kant: Her er der en blodig uret skedd, der er en farlig løgn tat for sandhet av mængden, derborte er en kjeltring ophøiet til helgen, og dernede en bra mand miskjendt og forurettet. Altid ringer det, og altid føles det som et stik i ens eget hjerte. «Au!» sier vi og springer op og farer avsted for at bringe orden i tingene. Og saa optat blir vi av at føle og rette paa det, som rangt er, at vi ikke faar et øieblik tilovers for vor egen lykke. Der er f. eks. noget, som heter skjønhet. Der gives kvinder. Der gives poesi og musik. Det blomstrer i haverne hver vaar og sommer. Hvor meget har du lagt merke til alt dette? Nu har du et hjem, en skjøn kvinde, og du kunde være lykkelig. Men du vil sætte det hele paa spil for en saa likegyldig ting, som at nogen arbeidere anta-

gelig faar gratis skyss ned i underverdenen en vakker dag. Dø skal de jo likevel engang, og forretsen har du jo varskodd dem. Hvad kan du mere gjøre? Hvad fanden gaar du saa og ynker dig mer over den sak?»

Han bestemte, at det nu skulde være slut ogsaa med de hidsige avisartikler. Han vilde ikke længer ta sig nær av ting, som ikke diretke angik ham selv. Hver gang han hittil hadde blandet sig op i uvedkommende saker, hadde han kun opnaadd at skaffe sig selv ærgrelser og en mængde fiender. Nu kunde det være paatide, at han kom til fornuft.

Alt dette sa han sig selv om og om igjen, og dog kunde han ikke ganske bli kvit tanken paa disse fem nybyggerfamilier, som en uavvendelig katastrofe daglig svævet over hodet paa.

Og det endte med, at han en dag sat og skrev et brev til Erik Evje. Hans hustru behøvde jo intet at vite derom. Men som om hun hadde gjettet, hvad han nu var ifærd med, kom hun pludselig ind til ham. Rein følte sig som en skolegut der gripes i fusk, og la hurtig et trækpapir over brevet.

«Hvad gjør du nu, min ven?» spurte hun og kom hen og satte sig paa hans fang.

«Aa, jeg skriver, som du ser. La mig nu litt i fred. Saa skal vi kanske ro en tur, naar jeg er færdig.»

Hun rykket smilende trækpapiret tilside, og saa med et blik Erik Evjes navn der. Saa reiste hun sig braat og gik hen til vinduet og saa ut. «Jasaa,» sa hun endelig. «Synes du, det var en passende tid at gjøre dette nu, — naar Erik og Inga saavidt har holdt bryllup.»

Amtsingeniøren sat og fingret i sit skjeg, men svarte ikke.

«Forresten,» tilføide hun — «Erik Evje har jo forklaret nybyggerne, hvad du har sagt ham. Men de valgte at bli boende der likevel.»

«Hvad?» amtsingeniøren reiste sig. «De valgte likevel at bli boende der ....?»

«Ja,» sa den anden næsten triumferende.

«Da maa han ha forklaret dem tingene paa en egen maate.»

«Det har du ingen ret til at paastaa, Ingvald. Inga har selv fortalt mig det, og hun fulgte ham derop.»

Rein saa paa sit paabegyndte brev en stund og sa endelig: «Ja, ja.» Saa tok han papiret og rev det istykker.

Fruen gik en stund omkring og ryddet litt op, og Rein blev staaende og se ut av vinduet, hvor fjorden gik blaa i nordenvinden.

De hadde valgt at bli boende her. Det kunde ikke være av likegyldighet for sit liv — aa nei, tvertimot. Men Erik maatte likevel ha syltet sin advarsel ind i talemaater, som stillet saken i et falskt lys. For naar mennesker som disse nybyggere skulde vælge i et saadant livsspørsmaal, saa kunde de da ikke være hinsides al fornuft.

«Var det saa, vi skulde ro litt?» spurte fruen borte fra det andet vindu.

Rein sukket. «Ja, bevares!» svarte han om litt. «La os endelig det.»

Men selv efter den dag syntes amtsingeniøren, at han ikke var ganske færdig med dette her. De hadde valgt selv, de folk — men naar de nu valgte saa bort i væggene? Han kunde gaa derop og forklare dem sammenhængen, men det vilde naturligvis bli utlagt som politik, og det vilde ingen gavne, men kun skaffe ham selv nye ærgrelser. Der var intet at gjøre. Rein hadde atter fornemmelsen av at ha faat tilbakesendt en avisartikel, og atter maatte han gaa her og svelge en hellig indignation, som ingen i verden ellers tok den fjerneste notis av.

«Saadan er det!» tænkte han og blev nu gaaende og lage filosofi. «Hvis jeg nu var klok, saa gav jeg sandheten en god dag, men slog mig paa blomster og vin og skjønhet og en lys tro paa det gode i mennesket, saa kanske man vilde kalde mig en idealist ogsaa.»

Det gode? Det lyse? Erik Evjes argumenter under deres sidste sammenstøt begyndte at dukke op i Reins erindring, og de gav stof til megen eftertanke. Et krucifix var Nylandet for Evje — og et ideal, og en samvittighetssak? — Amtsingeniøren kunde bli staaende midt paa landeveien og gruble over, hvordan det kunde hænge sammen med idealerne og samvittigheten.

Høtsen satte ind med regn og taake, saa fjorden stod i tung, hvitlig røk, og hver morgen naar amtsingeniøren

vaaknet, ventet han at høre om en ulykke i Nylandet. Men mot slutten av september blev der atter klare solskinsdage, da de falmende løvtrær stod som blodrøde roser op av granaasene.

En saadan dag kom amtsingeniøren med en børse over skulderen vandrende gjennem skogen. Han var træt etter at ha jaget like fra den tidlige morgen, og han stanste gang paa gang og blaaste i pipen til sin hund, som endnu hørtes at halse henne i aasen. Han indsaa, at den korteste vei ned til bygden vilde være at følge elven nedover forbi nybyggerne, og han bestemte sig herpaa. Elven gjorde nu og da en sving utenom et berg, og da amtsingeniøren nærmet sig Nylandet, blev han pludselig staaende og stirre over til den anden bred. Elven gik temmelig strid her, men støtte atter mot selve aasen og maatte svinge sig utenom. Men derover i svingen hadde den i de sidste dage revet en hel bakke ut. Og hvad værre var, den syntes at forsvinde under bakken — for saa at komme tilbake igjen i stille hvirvler. Den hadde ætt sig under jorden der — og vilde nok æte sig længer frem utover høsten. Straks nedenfor laa Nylandet, og et ras kunde nu ventes naarsomhelst.

«Nu er det alvor,» tænkte amtsingeniøren. «Nu faar du gaa derop og snakke med de folk.»

Men han gjorde det ikke. Han hadde nu en gang sat sig i hodet, at han ikke vilde gaa bak Evjes ryg. Da var det bedre at snakke til ham selv endnu engang.

Da han kom længer nedover, stod han pludselig midt overfor Nylandet. Derover i skraaningen, paa den anden side av elven, laa de fem smaa gaarder og sendte røk op i den stille høstdag. En forunderlig følelse grep ham. Skulde disse smilende hjem og menneskene med — være dødsdømt?

Han blaaste atter i pipen til sin hund og kastet sig ned i bakken for at vente den her. Solen hadde gjort lyngen varm, himlen var ganske blaa, og høit deroppe over granaasen stod en enslig fuglehøk som en strek og speidet.

Amtsingeniøren stak hænderne under nakken og saa over til nybyggerne, hvor jorderne tilsammen dannet en lang stripe, klippet ut av granskogen. Hos hver beboer

saaes folk ute paa arbeide. Hos den ene brøt man ny jord, hos den anden skar man i den gule aker, hos en tredje stræevet en kvinde med at sætte en ko fast i bakken. Et sted saa han en mand komme ned fra marken med en svær vedbyrde paa skuldren, som han slængte av utenfor fjøset. Og som Rein laa her og mekanisk stirret derover, begyndte atter funderinger at komme og gaa.

«Nu tror disse mennesker,» tænkte han, «at det er for sig selv de stræver. Men i virkeligheten er det altsaa for, at Erik Evje skal ha et ideal. Saadan er det. Han har plantet dem der som vi andre planter furu til ly mot nordenvinden. Hans far brukte menneskene hensynsløst til bedste for sin pengepung. Erik Evje for sin samvittighet. Den enes egoisme er like saa brutal som den andens.»

Krucifix — idealer — samvittighet?

Han kom til at tænke paa en teolog, som var blit fanatisk maalagitator, fordi han i sin tid hadde haanet dialekten hos sin fattige mor. Nu var hun død. Men nu vilde han sone, og til det skulde alle nordmænd værsgod laane sig ut.

Krucifixet, samvittigheten.

Og han husket en ven, som mistet sin hustru ved en ildebrand, og i fortvilelsen blev han religiøs emissær og drog tilslut langs landeveiene med en syngende og graatende skare efter sig. Det blev ham en trøst at bre sin egen likkistestemning utover gammel og ung, og naar det lyktes ham at forvandle nygifte menneskers lykke til den samme fortvilelse, som han selv følte, se da løftet han øinene mot himlen og følte sig i pakt med Gud.

Hvormange menneskesjæle har profeter og folkeledere korsfæstet av lignende grunde?

«Han derover,» tænkte amtsingeniøren og løftet øienlaagene — «han er nu likevel beskeden. Han nøier sig med at hænge fem familier paa korset. Dermed er nu hans samvittighet tilfreds.»

Elven randt og suste, solen stekte, og saa optat var han av sine funderinger, at han ikke merket sin hund, før denne stak snuten hen i hans ansigt.

Men endelig vandret han videre avsted med geværet over skulderen og den tunge rypesæk paa ryggen. Han

kastet et sidste blik derover mot Nylandet og tænkte: «Nei — de har jo selv valgt at bli boende der. Og om jeg nu kommer og sier dem sandheten, saa vil de bare tro, jeg er en bakstræver og en hater av smaafolk. Dette vedkommer jo ikke mig. Jeg har jo bestemt mig paa at være en idealist herefter — og ingen ulykkesfugl.» Og han trasket videre med et underlig smil.

V

Petra og Lars gik og bar kornstaurer ind fra akeren nede i bakken. Østenvinden fik de mørke skogaaser til at svaie og suse, og nu og da hvirvlet der gult løv og halmstraa hen over hodet paa de to. Petra hadde et stort torklæde over nakke og ryg for ikke at bli stukket av aksene, og av samme grund hadde Lars en sydvest paa.

Der stod kun fire kornstaurer igjen, da Lars paa nedfarten satte sig paa en sten og tok sin snadde frem. Petra stanste og saa hen til ham. «Skal vi ikke faa ind de der staurene nu, før det blir mørkt?» spurte hun. «Det er vel ikke mer end at du klarer det,» svarte han og begyndte at karve i pipen.

Petra indvendte, at hun hadde meget at gjøre ikveld endnu, ungerne skulde i seng, gulvet vaskes og kveldsmat lages. Men da Lars ikke lot som han hørte hende, sukket hun og gik alene nedover til akeren. Saa grep hun en ny staur, rugget den frem og tilbake for at løsne den, fik den endelig slitt op av jorden og derpaa balansert over paa sine skuldre. Hun sank sammen under den tunge byrde, og begyndte saa at arbeide sig opover bakken. Kornstaurens brede flate skjulte hendes hode og ryg, saa kun benene saaes at spænde i opover mot husene.

«Ja, nu kan hun klemme paa,» tænkte Lars og tændte pipen og blev sittende. Han for sin del hadde utrettet nok idag.

Men da Petra hadde kastet kornet av paa laaven, hørte hun ungerne skrike gudsjammerlig fra stuen. Hun gik hen til vinduet og saa ind saa ubemerket som mulig. For fik de øie paa hende, saa blev vel opstyret værre endnu.

Derinde i det halvmørke rum saaes den ældste gut, som hun hadde før egteskapet, at krype om paa matbordet og samle brødsmuler, som han puttet i munden. Og i vuggen sat den mindste overende og skrek, fordi den lille mandsling, som skulde vugge, ikke ænset ham længer, men sat og laget hegter av messingtraad. Mandslingen var en krøpling, som Petra hadde tat for kommunens regning, saa ogsaa hun kunde tjene en skilling. Det var en tyveaarig stakkar, saa sammenvreden av gigt, at han ikke var større end en otte aars gut. Men stakkaren var energisk og nethændt og strævet med smaa kunststykker for at tjene en skilling til bøker.

Petra banket forsigtig paa ruten, saa han, men ikke de smaa, skulde merke hende, og skyndte sig saa nedover jordet igjen.

«Fanden saa diger hun begynder at bli nu igjen!» tænkte Lars, som fremdeles sat her paa stenen. Petra var med sit andet barn, siden de blev gift, og han følte en underlig skamfuldhet over det — for Kristines skyld.

Det blev tyngre og tyngre for Lars at arbeide paa jorden herhjemme, og hans naboer var allerede langt foran ham. Men denne jord begyndte ogsaa at føles som noget, man hadde narret ind paa ham i bytte for Kristine, og naar han rigtig tænkte over det, faldt arbeidet ham ganske ut av hænderne, og han blev sittende og sture som nu.

Naar han bare kunde faa ut av hodet disse hugsviv om endnu engang at bli ungkar og komme til kirken i uniform. For det blev jo likevel at stanse op foran den ting, at Kristine ialfald ikke var ved kirken som jente længer, om uniformen hans blev aldrig saa fin. Det var for sent. Gjort var gjort.

Naar alt dette veltet ind over ham, blev det ham en trøst at gaa hjem til forældrene i den lille fiskerstue, hvor han saa fik ligge natten over. Det var som han paa det lille loft derhjemme fandt igjen sin ungdom og kunde tænke paa fremtiden som før.

Mens han nu sat her, kom Petra atter opover bakken med en kornstaur, men denne gang saa han hende ikke, fordi han stirret tomt hen over aasene bak elven, hvor skumringen steg op sammen med den ustanselige sus.

Da han endelig reiste sig, saa han, at der kun stod to

kornstaurer igjen, og den ene av dem kunde han nu gjerne ha tat. Men han gjorde det ikke. Da Petra paany kom nedover, skyndte han sig op til stuen, og her fandt han litt vand til at vaske hænder og ansigt med. Saa gik han bortover jordet, over gjærdet og hen gjennem olderkrattet, som endnu skilte ham fra Knuts eiendom. Idag maatte Kristine være alene hjemme. Og da han nærmet sig husene, saa han, at hun ganske rigtig gik alene og bar ind korn.

Hun hadde knyttet et laken om hodet mot aksene, og da hun kom ut av laaven og fik se ham, blev hun et øieblik staaende og stikke haarlokker ind under tørklæet, undselig over, hvordan hun nu saa ut.

«Gaar du og stræver saa ganske alene du?» sa Lars, idet han med hænderne i lommen slentret imot hende.

«Ja, han Knut er paa sagen idag!» svarte hun, tok et aks op av laavebroen og gned det mellem sine røde hænder.

Lars følte sit hjerte hoppe. Nu kunde de to være alene sammen en stund. Bare han nu ikke kom til at si noget dumt igjen. Ti naar han var ifra hende, fandt han saa let ut, hvordan han skulde belægge sine ord, men ikke før var de sammen, før det hele gik rent istaa for ham.

«Dokker har vel faat ind kornet?» spurte hun. «Jaha!» svarte Lars — «jeg bar netop ind de sidste staurene nu, og derfor kunde jeg kanske ta en haand i hos dig med. Det er nu en skam, at et stakkars kvinfolk skal gaa og sprænge sig med slikt.»

«Aa, du skulde ikke hefte dig bort for mig!» mente Kristine, idet hun skjelet hen til ham som da hun var jente. «Forresten er det bra, at jeg faar slippe ind til skrikarn min.» Og hun gik ogsaa hen til vinduet og keg ind i stuen, hvor et litet væsen laa alene og sov.

Men der var stille derinde, og hun fulgte ham nedover mot akeren. Lars rykket op en staur for hende og tok selv én og for avsted med. Kornet føltes lettere her end hjemme. Og da han kom ut av laaven og møtte Kristine nedenfor broen, blev han helt øm tilmode ved at se det vakre kvindfolk sammenknuget av den tunge byrde. «Kom hit med den!» sa han og løftet den av hendes

skuldre og over paa sine. «Laavebroen er ialfald for tung for en liten bansonge som du!»

Da han kom tilbake igjen, stod hun derute og ventet paa ham, saa de kunde gaa sammen nedover til akeren.

Det var jo morsomt at være ved siden av hende, men det fik han heller ofre nu, saa hun kunde faa hvile sig, stakkar. «De der staurene er ikke mer end at jeg bærer dem ind alene nu!» sa han. «Nei det blir nu altfor galt,» mente hun. Men han gav sig ikke. Hun skulde værsgod være forsigtig og ikke forta sig.

Denne omsorg for hende var den eneste maate, hvorpaa han nu kunde kjærtegne hende. For siden de var blit gift, hver paa sin kant, faldt der aldrig et ord om det, som hadde været mellem dem før.

Det begyndte at mørkne, og dalen dernede blev sort. Kristine var gaat ind og hadde sat kjelen paa stueovnen, men selv efterat der var blit ganske bælgmørkt, saa hun fra vinduet de lyse kornstaurer komme vandrende opover og forsvinde ind paa laaven.

Da Lars endelig var færdig, tænkte han at liste sig bort i al stilhet, men Kristine hadde passet paa ham og gav sig ikke, før hun fik ham ind til en kop kaffe.

Han hadde aldrig videre lyst til at gaa derind, for i stuen var der saa meget, som tydelig viste, at hun tilhørte en anden mand. Men nu hadde hun formelig pyntet for ham, en hvit duk laa paa bordet, og sukkerskaal og fløtemugge av sølv var sat frem, som om han skulde være en rigtig fin fremmed.

Lars satte sig forsigtig ind til bordet for ikke at velte noget og foldet hænderne et øieblik under duken. Saa maatte han drikke baade én og to kopper kaffe, og forsyne sig av sirupskaken til, mens hun selv stod borte ved ovnen og drak en kop. Men hver gang hun kom hen med ny kaffe, følte han som en frysning gjennem kroppen, fordi hendes skjørt rørte ved hans knæ.

«Du gaar vel ikke og er ræd for det der tullet, som amtsingeniøren for med,» sa han for likesom at optræ litt faderlig mot hende. Og saa begyndte han at forsikre hende om, at det intet hadde paa sig. Tøger skomaker skulde være ræd hver dag nu, ha, ha! fordi elven hadde revet ut en lerbakke heroppe i elvesvingen. Men det

var atter noget tull. — Og det samme trodde nu ogsaa Kristine. Det var nok som Evje hadde sagt, at jorden har ligget rolig her en vinterdag før. Og det var som aapnet der sig nu for Lars en lang, tryg fremtid, da de stadig kunde bo her og være saa nær hinanden.

«Undres paa, om han Knut ikke er paa hjemtur snart?» sa hun pludselig og gik hen til vinduet.

«Jasaa, hun savner ham nu ogsaa,» tænkte Lars, og modet sank i ham. Han saa til at komme fra bordet og takke for sig. Hun vilde vel ikke bry sig stort om ham herefter, om han kom her og hjalp hende aldrig saa meget.

Da han kom ut, tok han en omvei for ikke at møte Knut, men borte ved skigaren satte han sig og begyndte at karve i pipen. Litt efter hørte han fottrin, nogen kløv over gjærdet oppe ved stien, det var Knut, som kom og gik tæt forbi ham med en øks over skuldren.

Det føltes underlig at se denne mand slentre saa likegyldig hjemover, naar en kone som Kristine sat der og ventet paa ham.

Han røkte pipen ut — og saa én til. Endelig reiste han sig, men kunde fremdeles ikke gaa hjem. Saa drev han en tid omkring her i mørket, idet han saa hen mot det oplyse vindu hos Knut og Kristine. Og tilslut nærmet han sig ganske varsomt, kom paa lydløse fjed hen til vinduet og glyttet ind.

De to sat paa hver sin side av bordet og aat grøt tilkvelds. De lo og snakket, de var endnu som nygifte mot hinanden. Hun blev saa vild, at hun skvættet en skefuld melk hen i hans ansigt, saa han maatte tørke sit røde skjeg, og han hevnet sig ved at sparke stolen bort under hende, just som hun førte en fuld ske til munden. Da hun saa tumlet i gulvet, for han hen og løftet hende op og bar hende litt omkring i stuen, inden de satte sig igjen.

Lars knyttet uvilkaarlig hænderne, men blev dog staaende stille. Han pustet tungt. Han kunde ikke høre, hvad de sa, men deres ansigter viste, hvor de var optat av hinanden, og at hun ikke hadde en tanke for ham, som hadde baaret ind kornet for hende. Da de gik fra bordet, hjalp han hende først at sætte fatene bort, derpaa tørket hun bordet, og imens stod Knut og strakte sig og

gispet. Siden tok han omkring sin kone igjen og satte hende litt paa sit fang. Og denne mands arm om dette svaie, myke liv, denne kvinde paa en andens fang, det gav ham utenfor vinduet lyst til at fare derind og slaa Knut fordærvet. Men han blev dog staaende, skjønt han maatte lukke øinene en stund.

Da han atter saa derind, holdt Knut paa at klæ sig av, mens en snadde sat ham i munden. Han skulde op tidlig imorgen og gik tidlig tilsengs.

Lars saa ham velte sig op i sengen, fremdeles med pipen i munden, og litt efter hørtes han rope: «End du da, kjærring?» «Nu kommer jeg!» sa det fra kjøkkenet, hvor Kristine stelte med ett eller andet.

Lars stod ogsaa og saa Kristine klæ sig av, mens manden laa der og ventet. Hun kløddde litt sine nakne, runde armer, fik snøreliv og skjørt av og stod et øieblik bare i serk og rødt underskjørt, men satte sig saa paa sengestaven og trak sine strømper av.

Da gik Lars nogen skridt bortover volden. Saa nogen skridt til, baklængs, som om han blufærdig trak sig unda. Men tilslut blev han staaende og stirre paa det oplyste vindu, indtil det sluktes. Da gik han.

Da han endelig saa lyset fra sin egen stue, tapte han ganske motet til at gaa derind, nu efter dette. Han hørte det skure i gulvet. Petra laa altsaa og vasket gulv endnu.

Men Lars bestemte sig paa at gaa hjem og sove hos mor inat igjen. Og uten at varsko sin kone om, hvor der blev av ham, begav han sig avsted, forbi Bertils hus, og videre nedover klevene. Hans fottrin sang lydt op i den stille nat, og snart begyndte han at nynne et eller andet, som gjaldt det at frembringe en tungsindig laat. Stjernehimlen steg med spredte mørke skyer op fra fjeldene i vest, og fra fjorden hørtes allerede bølgerne at plaske og synge mot stranden.

VI

Efter bryluppet hadde Erik Evje flyttet kontorerne hen i en liten særskilt bygning inde ved fabrikkerne, og naar han skulde hjem til middag, blev han gaaende og undres over, om Inga vel kom og møtte ham idag — om

det blev henne ved skogbestyrerens hus, ved smien, eller først henne ved staburet. Og naar han saa fik øie paa hende, kunde han late som han slet intet saa før i aller sidste øieblik, da han for sammen og blev helt forbauset. «Pyt!» utbrøt hun, «du saa mig godt, din røver!» Saa stak hun sin arm ind under hans, og pratet hjemover løs om alt det merkelige, som hadde hændt i de faa timer, da de hadde været fra hinanden.

Der begyndte at komme en solid ro over Erik Evje. Han hadde endelig fuld oversigt over sin bedrift og visste, hvad han vilde og ikke vilde i de ting. Han var fortrolig med at bli boende her i denne avkrok resten av sit liv, og dog fylde en plads og føle sig tilfreds. Hjemme var der to kvinder, som kun tænkte paa at stelle det vel for ham, i forretningen hadde han en tryg følelse av, at det hele gik jevnt og sikkert fremover, og naar han paa sine skogbefaringer var alene og kunde henfalde i funderinger, syntes hans liv ham en stadig vandring opover en møisommelig vei. «Jasaa,» tænkte han og stanste likesom for at se sig tilbake — «det — og det maatte jeg altsaa igjennem — og hit er jeg nu kommet.»

Men det hænder, at en mand, som spøker og ler, dog har et litet gnavsaar paa foten, som gjør ondt for hvert skridt, skjønt han tænker paa andre ting og gaar som om intet er i veien. Erik Evje hadde ogsaa et litet saar, det var en hemmelig frygt for, at der, trods alt, var noget i veien deroppe i Nylandet. Det var en frygt som han ikke vilde tilstaa for sig selv engang. Men naar talen faldt paa nybyggerne, kunde hans stemme faa en forunderlig glød — som om han stod og vasket sig selv ren for en beskyldning, eller tok en dømt i forsvar, som han hadde haab om at redde.

Naar det hadde regnet en dag, og folk sa, det saa ut til at ville fortsætte, kunde han bli helt irritert. «Sludder!» sa han. «Hvordan kan nogen vite noget om veiret imorgen!» Han frygtet dette høstregn, da elven vokste og blev farlig, det var næsten som om naturlovene allerede traadte frem og stillet sig paa amtsingeniørens side. Naar saa solen skinnet op igjen, blev han ogsaa selv i et humør, saa det lyste av ham. Men regnet tok fat paany, og om natten kunde han bli liggende vaaken og høre paa

fossens stigende larm, som for ham blev mer og mer uhyggelig.

De sat en kveld efter aftens — de to nygifte — og saa paa skjæret fra ovnen, mens uveiret stadig hørtes at slaa mot vinduene derute i høstkvelden.

Inga hadde under taarer fortalt ham om et sammenstøt med svigermoren. Hun hadde længe tidd og taalt. Men idag blev det litt for galt, da fru Asta kom og sa, saa pikerne hørte paa, at der aldrig hadde været saa urent i Evje-kjøkkenet som nu.

Inga løftet det mørke hode og saa spændt paa ham. Hvis han nu for op og straks vilde hen og irettesætte moren, da vilde hun be ham la være. — Hovedsaken var kun at han stod paa hendes side.

Men Erik sat og tænkte paa, at der inat, paa land eller hav, kunde ske ganske anderledes skjæbnesvangre ting, derfor hadde han let for at se overlegent paa dette her.

«Kjære dig,» sa han og strøk hende over haaret — «jeg er viss paa, at mor ikke har ment det saa farlig.»

«Nei naturligvis. Naar hun stadig skjænder paa mig saa er det ikke saa farlig. Og du kan ikke tænke dig, at det gjør mig ondt engeng?»

«Jo, men vi faar bære litt over med de gamle. Vi unge har jo gudskelov andre interesser end en flek paa messingen ....»

«Aa ja dette med interesserne,» brøt hun av. «Vi kvinder har saamen bare trivialiteter at gaa og pirke med saa lang dagen er.»

Han bøide sig frem for at banke asken av sin pipe, og hans haand blev blodrød i skjæret fra trækhullet.

«Nu skal jeg si dig noget, Inga,» og han strakte sit slanke legeme ut i lænestolen. «Du skulde ha ett eller andet utenfor dig selv og din egen familie at stelle med. Har du betænkt, hvormeget bedre vi har det end f. eks. nybyggerne? De har faat hus og litt jord, men nu deres aandelige horisont? Hvad gjør vi, som ogsaa her har noget at gi bort? Du kunde hjælpe mig i det du, Inga?»

Den unge kvinde vedblev at se mot det blafrende skjær fra ovnen, men endelig vendte hun sig mot ham med et forsonlig smil.

«Jeg hjælpe dig — du maa ikke sitte og gjøre nar av mig.»

Men Erik blev helt ivrig. Hun, som hadde mere taalmod end han, hun kunde f. eks. samle disse mennesker hver søndag for at læse litt for dem eller undervise dem i ett eller andet. Det vilde hun ogsaa selv ha bare godt av. Og han snakket saa længe, til hun følte sig helt taknemmelig. Det var som han trak hendes tankegang op fra de daglige smaasorger og til noget større og smukkere.

«Jeg kunde muligens lære kvinderne deroppe litt broderi og kunstvævning,» sa hun og la sin haand over hans nakke. «Det kunde de vel ha likesaa megen nytte av som de evige opbyggelser, de render paa.»

«Ja jeg skulde tro det.»

Regnen skyllet ustanselig ned derutenfor, og elven vilde nok vokse og vokse under al denne nedbør. Men det var dog en trøst, at han nu sat her, optat av tanker paa nybyggernes bedste, og at han ogsaa fik hende med, saa han ikke var alene.

Og fra nu av følte han en forunderlig trang til stadig at sysle med nybyggernes velfærd. Det var som han frygtet, at den moralske trøst, som Nylandet var for ham, ellers kunde falde sammen og dø, han maatte stadig pirke i den for at overbevise sig om, at den var levende. Han møtte aldrig nogen av nybyggerne uten at stanse og spørre, hvordan de hadde det hjemme, han gav dem raad om, hvilket blad de burde abonnere paa, han laante dem bøker, han gik paa smaa inspektioner derop for at paase, at de holdt ren luft i stuerne, han overlot dem hester til pløiningen, og han skaffet dem gratis sykehjælp av kommunelægen. Han var aldrig rigtig rolig, uten naar ett eller andet nyt var under opseiling til deres bedste, som gjaldt det at dynge lag paa lag av velgjerninger ovenpaa denne frygt, som han saa gjerne vilde skjule.

Og under alt dette blev Nylandet mer og mer dyrebart for Erik Evje. Dets aandelige værdi vokste og vokste, efter som det kostet ham ofre, denne sum av dyre erindringer om ham selv blev større og større, og for hver gang de skaffet ham en ny angst, en ny glæde, var det som han bar en ny skat derhen av sin egen sjæl. Den hemmelige frygt for, at det hele kunde rase ut, det blev

mer og mer en angst for, at han selv hadde lidt, kjæmpet og higet ganske forgjæves — at han ogsaa denne gang hadde tat feil og dyrket noget, som kun var blendverk — at det gode, han hadde fremelsket i sig og øvet mot disse mennesker, det var ganske unyttig, ja at den samvittighetsgjæld, han trodde at ha betalt, muligens ogsaa var selvbedrag. Han skulde være likesaa brødefuld nu, like aandelig husvild, like rotløs som hin syttendemai-kveld overfor den festende by.

Det kunde umulig være saa, dertil hadde han det altfor godt. Men den hemmelige frygt var dog en spore, der stadig tvang ham ind i tungsindige grublerier. Naar han sat og kjørte hjemover fra et selskap, hvor han hadde været den muntreste av alle, kunde han pludselig bli taus og trist, fordi det gik op for ham, at al menneskelig glæde kun bestaar i, at man glemmer de farer, som stadig lurer paa én. Naar han gik turer med sin hustru, kunde han bli staaende og se paa en smuk solnedgang, men i næste øieblik tænke: «Javel, men hvad betyr vel vi mennesker overfor dette? Hvad bryr solen, bergene, havet, kvikleret sig om, at menneskene gaar omkring med en sjæl, som higer efter skjønhet og evighet?» Naar han om kvelden efter en velanvendt dag kunde ligge og glæde sig over tjenester han hadde vist nybyggerne, kunde fossens dumpe larm pludselig begynde et helt andet sprog: «Ja, du kan øve saa meget godt, at Nylandet blir et helt paradis, men en vakker dag blir det dog min tur ....» Var det saa? — nei, nei, det kunde ikke være saa.

Men denne underjordiske frygt trængte stadig nye og atter nye velgjerninger av ham for at holdes nede, og litt efter litt skedde der en stor forandring med Erik Evje. Han begyndte at ta sig av andre end beboerne i Nylandet. Det blev snart kjendt i bygden, at ingen trængende gik tomhændt fra Evje gaard, og han selv blev saa stilfærdig og overbærende, endog mot mennesker, som han hittil ikke hadde kunnet taale.

Det var som han vilde si: «Jaha — om han der har uret nu, saa har jeg det en anden gang.» Folk begyndte at like at være sammen med ham, fordi han ikke blot hadde saa meget at snakke om, men fordi han ogsaa kunde tie og lytte, saa andre folk fik si noget.

Høstregnet holdt op — og begyndte igjen, der faldt sne, og Erik pustet befridd ut — nu kom vel kulden, og faren var over denne gang. Men sneen fik skyss av ny regn, og fossens larm blev stadig mere støiende utover den lange nat.

Da var det at Erik begyndte med et større arbeide, som han tok kveldene hjemme i familien til at fuldføre. Mens de to kvinder syslet med sit haandarbeide i nærheten og talte sagte for ikke at forstyrre ham — sat han med det blonde hode i lampeskjæret og regnet og skrev, med bøker og papir omkring sig. Han utarbeidet et lovforslag om tvungen avstaaelse av udyrket jord til arbeiderne, saa hver familiefar kunde faa let adgang til eget hus, egen have, egen ko.

Uke efter uke sat han saadan, og tilslut blev Inga utaalmodig. «Du store verden,» sa hun — «det er jo aldrig at faa et levende ord av dig længer, Erik. Om dagen er du paa kontoret, og nu sitter du og sier ikke et muk heller.»

Han saa op og smilte — som langt bortefra. «Stop den der for mig,» sa han og rakte hende en snadde og skrev igjen.

Saadan sat de en kveld, da fru Asta sa fra vinduet: «Nei — kom hit og se!» Inga kom, men Erik sat urørlig. De to kvinder saa derute paa den mørke fjord en lang rad av gule, vuggende lys, der stadig gled indover. De talte femti lys. Det var som en kjempestor ildorm strakte sig utover fjorden, saa langt de kunde se. «Det er notlag,» sa fru Asta. «Nu er der vel sild længer inde i fjorden.»

«Jasaa, er det det,» sa Erik uten at reise sig.

De to kvinder satte sig igjen.

Ingas tanker hadde i det sidste faat noget hemmelig at sysle med, og ingen anden visste det endnu uten han. Men som hun sat her og undret sig paa, om det skulde bli en gut eller pike, med blondt eller sort haar — følte hun, at hans tanker ikke et øieblik var hos hende, men langt, langt borte i andre ting.

Og naar hun tilslut reiste sig for at gaa i seng, svarte han altid, at han kom straks efter, men det hændte, at hun sovnet og først langt paa natten vaaknet ved, at han kom.

I den sene nattetime sitter da Erik og regner og skri-

ver, og naar han saa vanskelig kan rive sig løs fra dette arbeide, da er det fordi han har en dunkel fornemmelse av, at han flytter sine arbeiderbruk over paa en sikrere grund. Denne sak, som han frygter kan bli skjæbnesvanger, den har han rodd sig saa langt ut i, at han nu maa ha flere og flere knyttet til den for at føle sig selv rolig. Nylandet maa bli en landssak, og jo skjønnere den blir, jo rikere føles den for hans eget hjerte. Det blir tusener av smaa stuer, hvor lykkelige familier bor, og han sitter her og likesom nikker til dem alle, fordi han kjender dem. Det er jo Per og Olina og Bertil og Lars tusen gange om og om igjen, og de er alle som en levendegjørelse av noget vakkert i ham selv, de er som skapt av hans higen utover hverdagslivet, ja utover døden med. Der vil ryke fra disse stuer, naar han ligger i sin grav, der vil smiles bak disse ruter naar alle har glemt ham, der vil blomstre i disse haver frem over uendelige tider, og se, det hele er dog skapt av ham, det er som hans egen sjæl slaar øinene op i hvert smil, hvert kjærlig ord, hver blomst, som aapner sig i de mange haver. Det er ogsaa en maate at bli evig paa, det er ogsaa en opstandelse til livet, om og om igjen. I Nylandet fik han likesom reddet sin sjæl fra at forsumpes, nu sitter han her og redder den fra at dø. Det er er religiøs glæde, som faar hans sætninger til at gløde. Og timerne gaar.

«Erik — vil du slet ikke lægge dig i nat?»

«Jo nu kommer jeg.»

Men selv da han er kommet i seng, er han for vaaken til at sovne, og som han ligger her, er det som drømmen langsomt svinder, og hverdagen blir graa og naken igjen. Derute i natten høres ny regn, bølgen synger og hulker mot fjæren, og fossen larmer og larmer gjennem mørket — i sit gamle kolde sprog.

«Jo, du kan bygge op og bygge op kjæmpestore drømme, men det er dog jeg, som raar tilsidst. Din aand kan utvides og ta, ikke blot hele samtiden, men alle tider i besiddelse, som nu ikveld, da du svævet over hele agrarutviklingen like fra Tiberius Gracchus og opover aarhundrederne til dig selv. Og i fremtiden kan hele verden forvandles til en have, og alle mennesker danse av lykke. Men bortenfor det? — der er jeg. Der synger

jeg slutningssalmen over eder alle. Naar denne klode er en frossen, vandrende kirkegaard, som tumler sindssvakt omkring i det øde rum — hvor er da din sjæl?

Og Erik blir liggende vaaken og lytte til denne ustanselige larm, der lyder som en naturens haanlatter over alt, hvad menneskene gjør — som en sang fra en livløs mund, og som en sus fra det golde, endeløse ingenting, hvori alt ender. Tilslut vender han sig i sengen.

«Sover du, Inga?»

«Nei.»

«Faar jeg komme litt hen til dig?»

«Ja,» hvisker hun og løfter paa sin dyne og gjør plads i sengen til ham.

Han kryper tæt ind til hende, og hans mund søker i mørket efter hendes. Vel har hun ligget og tænkt paa sit lille barn, og han paa noget helt andet, men deres munde smelter dog sammen, som om det var sjælene, der i mørket søkte tilflugt hos hinanden.

«Hvorfor faar du ikke sove, Erik?»

«Jeg vet ikke. Undertiden ligger jeg og ser ind i det meningsløse i, at der ikke bortenfor alt skulde være et hjerte, som hadde barmhjertiget med os alle.»

Hun lægger sin kind ind til ham og svarer litt efter: «Det er jeg blit saa sikker paa — siden vort lille væsen har faat liv. Jeg synes det er ganske umulig, at det nogensinde helt skulde slukkes igjen.»

Han ligger en stund stille — saa svarer han hende med et nyt kys. Og omslynget av hinanden sovner de tilslut, og mens de tunge, varme legemer aander i takt med hinanden her i mørket, vedblir bølgen og fossen sin sang derute i den lange nat.

VII

Vinteren gik, der kom en ny vaar og en sommer igjen, og livet paa Evje gik sin vante gang. Erik hadde iaar en ny grund til at glæde sig, for han hadde faat præmier for to unghester, som var avlet siden han kom hjem, og nu aapnet der sig for ham en ny virksomhet ogsaa her.

En ung videnskapsmand, som drev studier i Evje-

skogene, kom en dag ut paa høsten hjem til gaarden og sa: «Tænk, alle maurtuene omkring Nylandet staar tomme i de sidste dage; der er stor utvandring mot vest. Overalt, hvor du ser, myldrer det i den samme retning — bort fra det gamle fædreland. Jeg skulde gi meget for at kjende aarsaken.»

Ingen agtet synderlig paa dette, men samme dag, da distriktslægen kom kjørende op bakken nedenfor Nylandet, fik han se sin sorte finnehund komme frem deroppe paa klevene, og det kloke dyr jamret og hylte, som vilde det si: «Kom hit, kom hit.» «Ja du kan tro ....,» smilte distriktslægen, som kjendte sin hunds paafund. Men i næste øieblik spidset hesten ørene, vrængte øinene og fik en ny takt med føtterne, og pludselig satte den avsted i vild galop. Det sprutet og skvatt fra den sølete vei, distriktslægen braaholdt i tømmerne og proet, det var første gang denne gamle, adstadige hest blev sky. Men først henne ved Evjegaarden lyktes det en arbeider at stanse den, skjønt den stadig skalv og prustet og vrængte øinene bakover. Hunden var blit igjen inde ved klevene, og hele tiden hørte man dens uhyggelige tuten. En gut blev sendt tilbake for at se, om noget var paafærde, men det eneste han opdaget, var en samling kraaker, der stod tæt som en sky over Nylandet og nu opførte et forskrækkelig leven. Men paa de smaa gaarder deroppe stod folk i akeren og skar i solvarmen, og røken steg lodret op fra piperne i den varme, klare høstdag. Saa blev der ikke snakket mer om dette her, skjønt man utover hele kvelden hørte hundens tuten fra stadig den samme kant.

Bertil Sveen stod tidlig op den næste morgen, da han skulde bære hjem et lass ved, inden han gik paa sagen. Ingeborg blev liggende taus, mens hun hørte ham famle sig frem til noget grøt og melk.

Hun skulde endelig ogsaa ha et barn, men efterhaanden var det kommet til at staa klart for hende, at det vilde bli dødfødt, og at hendes mor, som laa i graven, paa en eller anden vis var skyld i det. Det var straffen, fordi hun tok Bertil, og det kunde jo ikke nytte at unddra sig den. Men hver gang hun lot Bertil ane sin frygt, slog han det bare hen og kaldte det noget tøv, akkurat som

han skulde vite det saa meget bedre end hun. Men at han tok det paa den vis, det var noget, som hun ikke saa let kunde tilgi ham.

Da han endelig gik, sa han farvel, men hun lot som hun sov og svarte ikke.

Men pludselig hørte hun hans skridt igjen, døren blev formelig revet op, og han tumlet voldsomt ind i stuen. «Ingeborg!» utbrøt han — «skynd dig at staa op. Aa gudtrøste os!»

«Ka er det!» svarte hun, men blev liggende.

«Fjøset!» stammet han og tok nu fat i hende for at faa hende op. «Fjøset er borte, Ingeborg!»

Men dette var meningsløs tale. Fjøset borte! Var han fra sans og samling. Hun reiste sig overende i sengen og grep fat i ham. «Bertil, gaar du i søvne! — Fjøset, sier du?»

«Kom nu, kom nu, Ingeborg. Kanske vi kan redde os endnu!»

Han tok fat i hende som for at bære hende ut, men pludselig kom et krusfat farende fra bordet og hen i gulvet, og stuen vugget som et skib i svær sjø. «Bertil, Bertil!» skrek Ingeborg og klynget sig endelig fast til ham. Bertil bar hende allerede mot døren, men i næste øieblik hørtes en lyd som naar en tung sten slæpes hen over jorden, det var stuen, som flyttedes, ovnen ramlet ned, fra kjøkkenet hørtes gryter og krustøi at danse rundt, og hele tiden syntes stuen at gli, gli. Da den endelig stanste, blev de to slynget mot væggen, et vindu knustes, og en liten foss styrtet ind over gulvet.

De to ravet en stund omkring, forslaat, fortumlet av skræk, men drevet av en vanvittig trang til at redde livet. Der var blit bælgmørkt i rummet, saa de intet kunde se. De skrek om hjælp, den ene gang efter den anden, de flyttet paa sig, men støtte mot bohave, som begyndte at flyte om i gulvet, fordi det ustanselig fosset ind gjennem det knuste vindu. De stod et øieblik tause og holdt sig fast, fordi væggen hørtes at knake under et press — og gav den efter, saa forstod de det var slut. Men pludselig vendte Ingeborgs skræk sig til et raseri mot Bertil. «Hvorfor kom du ikke før og berget mig!» skrek hun. «Nu er det for sent nu — aa trøste og bære

mig, nu skal du se, at vi ikke blir reddet!» Saa begyndte hun at hulke, i en blanding av raseri og fortvilelse. «Herregud, hjælp os!» stammet hun, men i næste øieblik hørte hun en bevægelse fra Bertil og utbrøt: «Du har bestandig været saa sen i vendingen du — aa, hvis du hadde skyndt dig litt mer — aa, aa!» Bertil svarte ikke. Han prøvde at føle sig for, om døren ikke kunde aapnes, saa de kunde komme ut, men han famlet forgjæves, han visste ikke, at stuen var halvt veltet, saa døren næsten stod over hodet paa dem. Tilslut opgav han det og sank ned paa noget, som han forstod var bordet, der laa paa kant. «Det kan ikke nytte noget, Ingeborg!» stammet han endelig. «Vi slipper ikke ut!»

«Er det slut med os nu da, Bertil!» hørtes det litt mildere. «Ja, jeg ser ingen redning mer.» «Hvad er det da — er det dommedag?» «Nei, det er skredet.» «Aa, saa er vi vel begravet nu da — aa du store min!» Ingeborg flyttet ustanselig fra sted til sted, fordi vandet begyndte at gaa hende opover læggene.

Og pludselig forstod Ingeborg, at hun nu skulde dø. Det kunde ske i næste minut. — Og det, hun hadde tænkt mest paa i det sidste, dette med det dødfødte barn — det hadde altsaa været indbildning likevel. Endnu følte det jo at leve, og den dag skulde ikke komme, da hun kunde peke paa det lille væsen med de brustne øine og si til Bertil: «Det er, fordi jeg giftet mig med dig.»

Det føltes næsten som et bedrag — hvorfor hadde hun saa gaat og samlet op disse mørke tanker og grudd og grudd sig nat og dag ....

«Nu gaar væggen snart!» hørtes det fra Bertil.

«Aa, Gud hjælpe os — da er det vel slut da — hvor er du, Bertil. Hvor er du?»

«Her — her!» Og de to begyndte at famle efter hinanden, til de støtte sammen. Da grep de hinandens hænder som ræd for at være alene — naar væggen kom.

Saadan blev de staaende tæt sammen og hvert øieblik vente katastrofen. Men minutterne gik, væggen knaket ustanselig, men holdt endnu, og kun vandet og det tykke ler hørtes stadig at strømme ind.

«Aa — jeg blir saa vaat, Bertil ....»

«Stakkar — vent litt.» Og han famlet sig hen til det

veltede bord og fik det paa benene igjen, saa hun kunde sitte oppaa det.

«Aa jeg skulde ønske, det heller kom snart, Bertil.»

«Vatnet ....» sa han og satte sig op hos hende. Og pludselig forstod hun, hvad han mente. Vandet, som ustanselig skyllet ind — det vilde jo snart fylde rummet.

«Bertil,» kom det med skjælvende stemme, «jeg .... vilde gjerne ha set dig en gang endnu.» Og litt efter famlet hun med haanden henover hans ansigt som et kjærtegn.

«Jeg tror jeg har fyrstikker!» husket pludselig Bertil og grov i vestelommen. «Bare de ikke er blit vaate.»

Men idet han skulde ta en av dem op, rev han flere med, som hørtes at falde ned i vandet. Det kunde ikke nytte at tænke paa dem mer. Men den, han hadde i haanden, strøk han forsigtig av paa indsiden av trøien, hvor foret maatte være tørt. Og svovelet begyndte at ryke grønt, derpaa at brænde med en stille flamme, der saavidt lot Bertil faa en anelse om, hvor alt fløt hulter til bulter omkring dem, og at vandet, som strømmet ind, var tykt av ler.

Men Ingeborg brød sig ikke stort om dette. Det var Bertils ansigt hun saa i et stakket minut, dette ansigt med skjegkransen under haken, som var blit saa gammelt i de sidste aar. Var det kanske hendes skyld?

Hun vendte sig bort og begyndte at hulke igjen. Fyrstikken brændte nær hans fingre, saa han slap den, og atter sat de i mørke.

«Vi faar finde os i det, Ingeborg!» forsøkte han at trøste. «Kunde du ikke be litt til Vorherre for os begge.»

«Jeg har ikke været som jeg skulde imot dig, Bertil!» hikstet hun ganske trøstesløst.

«Aa snak ikke slik ....»

De fandt atter hinandens hænder, og saadan blev de sittende, hvert øieblik ventende paa døden. De var saa forberedt paa den nu, at hvert sekund føltes som noget dyrebart, som ikke maatte spildes.

«Stakkars Bertil,» sa hun og strøk ham atter over ansigtet. «Du har stræevet saa — og saa skulde du ikke faa se barnet dit heller ....»

«Nei — Vorherre vilde vel ikke det.»

«Du maa ikke være sint paa mig Bertil — hører du det.»

«Nei, nei — at du kan snakke slik, Ingeborg.»

Og vandet vedblev at stige, de maatte trække benene op paa bordet, men kanske de hadde nogen øieblikke endnu til at si hinanden et ord.

Og de snakket litt til — hvert ord som et kjærtegn — kanske det sidste.

Men pludselig kom hun til at tænke paa alle de gange hun hadde vist ham et sint og uvenlig ansigt — kanske hver eneste dag siden de flyttet sammen. Om hun kunde gjøre det om igjen, eller bare en eneste gang smile til ham — saadan som hun nu syntes hun stadig burde ha gjort.

«Bertil — har du ikke en fyrstik til?»

«Nei — jeg tror ikke — jo vent .... jo her er virkelig én til ....»

«Kan du ikke prøve at tænde den?»

Og atter grov han forsigtig den lille tingest op av vestelommen, og nu forstod begge, at i næste øieblik skulde de faa se hinanden for sidste — for aller sidste gang.

Han følte omhyggelig paa sit trøiefor, om det skulde være tørt, og fyrstikken strøkes av, svovlet røk paany, og snart blusset den op og belyste dem begge.

«Bertil!» sa hun og smilte med det forgrætte ansigt — og han saa sin Ingeborg, som han hadde været forlovet med i de mange aar, smile saa lyst, saa kjærlig, saa vakkert imot ham, som han aldrig hadde set i sit liv før.

«Tak da, Bertil — fordi du har været saa god imot mig.»

«Ingeborg!» sa han, og den sterke mand begyndte at skjælve i en underlig hikst. Det var endelig den rigtige Ingeborg fra den anden side av fjorden, som nu sat her ....

Fyrstikken sluktes, de fandt atter hinandens hænder, men i næste øieblik la hun sine slitte armer om hans hals.

«Aa, Bertil, Bertil — jeg — jeg har været saa glad i dig ....»

* * *

Raset hin nat ytret sig forskjellig. Den ene gaard forsvandt lydløst i et minut, mens den anden fik som et varsko ved at husene begyndte at ryste.

Ute i kammerset hos Lars og Petra laa den arme krøpling og vred sig for gigten, som inat var særlig slem. Men han klaget ikke, ja han skar ikke ansigt engang. Siden hans forældre døde, og han blev auktionert bort til de lavest bydende, den ene etfer den anden, hadde han faat vænne sig til at ha det ondt paa egen haand, for der var likevel ingen, som trøstet ham, om han jamret aldrig saa meget. Nu sidst, da han kom hit, ansaa han sin skjæbne for særlig uheldig, for her brukte man ham til barnefostre, og det var ikke blot anstrengende for ham at fare hit og dit paa krykkerne efter disse unger, men det var særlig slemt at skulle kaste timerne bort med at vugge, han, som var saa nethændt og kunde utføre saa ganske anderledes vanskelige ting.

«Fy!» sa han pludselig og tok sig nedover hoften, hvor det stak og rendte som om glødende spiker sloges ind. «Fy — er det ikke nok snart, au!» Han vred sig og saa mot vinduet, hvor morgenen allerede dæmret ind. Og tiltrods for pinen begyndte atter de vanlige drømme at komme. Han haabet snart at ha laget saa mange hekter, at det blev til en regnebok — for ved selvstudium kunde han kanske bringe det til at komme paa et kontor. Det var andet end at vugge. Og nu igaar var selveste fru Asta Evje her med en hel haug av sprukket krustøi, som han skulde klinke sammen. Det vilde ogsaa bli en skilling, og forresten var hendes besøk den største ære, som endnu hadde hændt ham. Krustøiet hadde han forsigtig stuvet op ad væggen derborte ved vinduet — bare nu ikke ungerne fik fat paa det.

Han hørte Petra staa op, men ikke nogen mandsstemme; derav sluttet han, at Lars ikke hadde været hjemme inat igjen. Saa reiste han sig overende i sengen, og hans tanker begyndte at streife omkring mot denne nye dag. Hvad hadde han at grue eller glæde sig til? Han grudde sig til at vugge, og fordi Lars ikke var kommet hjem med messingtraad til krustøiet, som han skulde kjøpe til ham igaar, og han glædet sig til, at en kone nede i bygden, som skyldte ham tyve øre for hekter, an-

tagelig kom og betalte ham idag. Hvad mer? Der var ikke mer for ham i den nye dag.

Men pludselig fik stuen et støt, og Petra hørtes at springe over gulvet. I næste øieblik ramlet krustøiet ned fra væggen, saa det knaset. Han for frem, som gjaldt det at redde et barn, der er ved at falde i brønden. Det store fat var gaat i fire stykker, muggen var kløvet, kaffekanden knækket midt over, tallerkenerne i flere smaastykker. Du store Gud! Han begyndte at krype paa knæ omkring og plukke stykkerne sammen. Saa satte han sig i gulvet og prøvde at sætte skaarene ihop igjen, og javisst, med forsigtighet kunde nok det meste endnu repareres, skjønt arbeidet nu vilde bli mangedobbelt. Da velter pludselig bordet, vinduesruterne skrangler, og fra stuen lyder et skrik. Men krøplingen er kun optat av en ny ødelæggelse paa krustøiet, herregud, det store fat er knust i end flere stykker, og det var hans ærgjærrighet og forhaabninger, som knustes for lange tider. Atter begyndte han at krype omkring for at samle stumpene sammen. Petra hørtes skrike en gang til, denne gang utenfor, og de smaa unger hylte. Saa hørtes en latter — jasaa, var dette noget at le av. Derpaa begyndte stuen at knake og flytte paa sig, men krøplingen hadde faat øie paa et nyt skaar under sengen, og han bøide hodet og krøp derind for at faa fat i det. Litt efter sat han paany paa gulvet og prøvde at sætte stumpene av det smukkeste fat sammen, kanske det endnu kunde gaa an, kanske der endnu var en sidste mulighet.

Men pludselig lød der en dump larm, stuen begyndte at rende som en kjælke, og der lød nye og atter nye skrik utenfor, men denne gang som oppe fra taket. Ja de kunde rope paa ham, men dette krustøi gik han ikke fra. Han blev slynget mot væggen, han skrek om hjælp, men ingen svarte, og det var han jo saa vant til. Men han kom til sig selv igjen, det hele var visst ikke saa farlig, og atter blev han optat av krusskaarene, atter begyndte han med graaten i halsen at plukke stykkerne sammen; men nu var de fleste haapløst knust, der var muligens slet intet at gjøre, og taarene begyndte pludselig at rinde og rinde. Men se — det fat kunde nok lappes ihop til kjøkkenbruk ialfald. Og atter mandet han sig op og be-

gyndte at samle stumpene. Indtil et nyt støt slog væggene ind, og baade han og potteskaarene forsvandt under det, som veltet frem.

Petra hadde straks forstaat, hvad det gjaldt, og hun visste man var blit reddet ved at komme sig op paa taket. Da hun kom ut, møtte hun et forfærdelig brøl fra deres ko i fjøset, men her var ikke tid til at tænke paa den nu. Stigen fik hun balansert op mot takraften, og de halvpaaklædde unger hadde hun baaret ut. Først begyndte hun at kravle op stigen med dem alle tre, men det gik ikke. Og pludselig lar hun de to mindste bli igjen og tok lille Jens, den rødhaarete gut, som hun hadde før egteskapet, og som hadde kostet hende de fleste taarer. Hun holdt ham under armen og klynget sig fast i hvert trin i stigen med den ledige haand. Men kommet op til raften forstod hun, at om hun nu satte ham fra sig deroppe, mens hun hentet de to andre, saa vilde han kun falde utover. Det var et forfærdelig valg. At bli her med ham alene — eller gaa ned og omkomme med dem alle. I et sekund saa hun den røde himmelrand stige op over de mørke fjeld i øst, om et par timer vilde solen rinde, og pludselig fik hun en saadan lyst til at leve, at hun satte foten hen paa taket og trykket gutten ind til sig, mens de to dernede hylte og skrek efter mor.

«Herre Jesus!» hulket hun. «Red os! Red mig. Hjælp, hjælp!» «Mor, mor!» skrek det dernede fra gaarden, og tilslut orket hun ikke andet end at begynde at famle sig ned til stigen igjen. «Lars, Lars!» skrek hun nu, skjønt hun visste, det var umulig, han kunde høre. Men pludselig fik stuen et nyt støt, saa stigen faldt henover raften og beskrev en bue i luften. Nu kunde hun ikke komme ned. «Mor, mor!» skrek det der nede fra. Et øieblik trykket den arme kvinde gutten ind til sig, mens hun saa op mot den lyse himmel, og hendes røde haar blaaste hende om hodet. Men pludselig lød der en latter. Ha, ha, ha! skrek hun og begyndte at svinge sig rundt om for at danse. «Ha, ha, ha! Er det dig, Lars, som fører alt dette over os — er du saa sint! Hvad har jeg gjort dig. Ha ha, ha ....»

Det var disse skrik, krøplingen hørte, mens han laa og krøp mellem sine krusskaar.

VIII

I disse oktoberdage var der et ualmindelig vakkert høstveir, og daglig strømmet der folk hit fra bygd og by for at se ulykkesstedet. Øvrigheten med amtmanden i spidsen kom og optok rapport, journalister telegraferte og skrev, fotografene gjorde store forretninger.

Paa Evje gaard var der et stadig indryk, fordi det jo laa saa nær ulykkesstedet, og fru Asta og Inga tok imot og prøvde at stille alle tilfreds. Erik maatte de undskylde, for ulykken hadde tat saa paa ham, at han ikke orket at se nogen.

Men naar fru Asta var kommet til ro efter en møisom dag, kunde hun bli liggende med foldede hænder ovenpaa lakenet og tænke: «Jaha, Vorherre vil vise, at han er til endnu. Det han gir os, det vil han ikke vi skal sløse for veir og vind. Det sa jeg Erik, da han gik i gang med dette her.» Og skjønt det nu slet ikke var det hun hadde sagt, saa trodde hun dog nu, at det var saa, og at Vorherre kom og gav hende ret tilslut.

Men den unge fru Inga hadde i denne tid vanskelige dage. Der kunde undertiden melde sig en fjern skræk for, at ogsaa hun hadde sin skyld i denne katastrofe, men det traadte fuldstændig i skyggen for alt det hun nu maatte staa i. Sin mand skulde hun holde oppe, det daglige tilsyn paa gaarden hvilte paa hende, og det lille barn, som allerede var flere maaneder gammelt, maatte hun jo, ret som det var, stelle litt med. Og naar hun sat med den lille runde, blaaøiede skabning ved sit bryst, da blev alt utenfor saa forunderlig intetsigende, endog hendes mands rastløse skridt frem og tilbake deroppe paa loftet, som ellers kunde virke saa uhyggelig.

«Kan du smile litt idag da?» sa hun pludselig, da den lille slap brystvorten og vendte øinene mot hende. «Smil litt da, tosken!» Og naar den lille endelig smilte, følte hun en saadan glæde, at hun ofte brast i latter, skjønt det lød saa underlig nu i det store dystre hus.

Men ogsaa hos amtsingeniøren kastet ulykken sin skygge, og i de første dage efter katastrofen visste fru Sara ikke sin arme raad.

Ti Rein blev saa underlig stilfærdig efter den dag.

Han triumferte ikke over at faa ret, han skjeldte hende ikke ut for hendes forhold i denne sak. Han vilde slet ikke snakke om tingen, og naar fremmede kom og begyndte at fortælle noget nyt fra ulykken, da reiste han sig og gik stilfærdig ut. Ellers fik han det usedvanlig travelt med at arbeide, han sat og skrev og tegnet, rastløst og ustanselig, til langt paa nat. Men selv da han endelig var kommet i seng, merket hun han blev liggende vaaken. Mot hende var han derimot venlig, men det var en venlighet, som hun blev ilde tilmote over.

Der blev saa underlig koldt i stuerne, skjønt hun intet hadde at bebreide ham, han føide hende i alt, han bare hadde det saa travelt, at han aldrig kunde være sammen med hende. Hun begyndte at ønske, at han kunde bryte ut av dette ispanser og gjerne overfalde hende med de voldsomste utbrudd — for saa kunde luften bli lettere efterpaa.

Det var for at fremkalde dette, at hun en kveld tok mod til sig og gik op til ham paa arbeidsværelset. Rein stod med en grøn skjærm over øinene og tegnet, og hun satte sig i nærheten av ham og begyndte modig at snakke om ulykken.

Han skjøv skjærmen tilbake og saa venlig paa hende, men fortsatte saa at tegne igjen.

«Og tænk,» sa hun, «foruten Lars Brovold er det kun en eneste liten pike, som er reddet. Hun er kommet paa et hustak nedover til sagbruket, men hun kan slet ikke gjøre rede for, hvordan hun er kommet op paa taket. Det er en datter av mølleren?»

Amtsingeniøren svarte ikke straks. Saa sa han: «Ja, det er høist forunderlig.» Han sigtet i det samme med linjalen for at trække en linje.

Fru Rein snakket videre som for at nærme sig det, hun haabet at naa. Hun talte om Evje, som ikke hadde orket at gaa op til skredet endnu.

Litt efter svarte amtsingeniøren, idet han skruet lampen litt høiere: «Ja, det er jo rimelig, at det maa gaa ham nær.»

Fru Rein snakket paany, og han svarte like venlig. Hun kom ham ikke nærmere, men fortsatte dog, indtil

hun ikke orket mer, men stønnet: «Og saa skulde du faa ret allikevel du, Rein!»

Han svarte i en tone som undret han sig over, at hun kunde nævne noget saa uvæsentlig: «Aa ja?» Saa trak han en ny linje og tilføiet som tilfældigvis: «Det er nu ikke altid saa morsomt at faa ret.»

«Nei, ikke sandt, Ingvald.» Og idet hun tørret sine øine, fortsatte hun: «Du store verden, san — slikt som dette her faar virkelig nogen og hver til at tvile paa, at der virkelig kan gives en Gud!»

Og Rein svarte stilfærdig, som om han spekulerte paa, om denne blyant var for haard eller ei. «Aa, Gud faar vel lov at være til, fordi om du eller jeg tar feil i en sak.»

Hun tænkte litt, saa sa hun: «Og jeg, som har indbildt mig, at det var en pligt for os alle at se saa lyst som mulig paa alt ....»

«Naar bare ikke det, som er lyst for os, kan bli saa mørkt for andre,» sa amtsingeniøren og tegnet igjen med fornyet interesse.

Nei, hun kom ingen vei med ham, det hjalp ikke hvad hun end sa, hun kunde likesaa godt gaa sin vei. Men idet hun vilde reise sig — og atter gaa uforsonet bort, brast hun i graat og sank ned igjen med hænderne for ansigtet.

«Ingvald,» sa hun. — «Vil du ikke hjælpe mig litt?»

Han holdt paa at kaste alt for at fare hen og slaa armene om hende, men han holdt stand endnu. «Ti naar folk vil gjøre selv de værste forseelser godt igjen,» tænkte han — «saa griper de til de letvinte taarer. Men de døde blir jo døde like fuldt.»

Og han sa høit med et smil over lampen: «Du faar bordet til at ryste, min ven, saa jeg kan ikke tegne.»

Hun løftet hodet op av hænderne og saa paa ham med et blik, som blev mer og mer haapløst. Saa reiste hun sig og gled stille ut. Men ikke før var døren lukket, før Rein slap, hvad han hadde i hænderne, og satte sig til at stirre paa lampen.

Han var bestemt paa ikke at ville se ulykkesstedet,

men den næste dag fik han ordre fra amtmanden om ufortøvet at fare dit og opta et skjøn over skredets aarsak. Amtsingeniøren trak paa skuldrene og tænkte: «Det skjøn kommer litt sent.» Men han lot dog spænde for karjolen og drog avsted.

Da han nærmet sig Evje gaard, saa han nu tydelig, hvad han hadde anet fra sit vindu hjemme, nemlig at fjorden utenfor elvemundingen var som klippet tvers over av et hvitgraat belte. Det var den ler, som ustanselig randt ut fra raset, likesom blodet av et saar, man ikke kan se. Og en uhyggelig følelse grep ham ved at skulle nærme sig dette sted.

Han lot hest og skyssgut bli igjen nedenfor klevene og gik alene opover forbi sagbruk og mølle. Det forundret ham, at alt stod stille her, og at fossen var skrumpet ind til nogen spredte, skitne vandsprøit. Men ovenfor fik han forklaringen, og nu blev han staaende med ødelæggelsen foran sig. Raset var stanset hernede, hvor dalen trak sig sammen ovenfor fossen, og det hadde taarnet sig op tvers over elven som et litet berg og dæmmet den op, saa dalen indenfor var forvandlet til en sjø. Der, hvor Nylandet engang laa, saaes nu en graa spræk, som veltet sin ene side i smaa terrasser ned i sjøen. Den anden side var det nakne berg — lik et ben, hvor kjøtet er flaadd bort. Sprækken væsket ustanselig som et kjæmpesaar, det randt og fløt nedover den lergraa skraaning og ned i den lergraa sjø. Og midt ute paa denne saaes noget at rake op, det var halve taket og litt av gavlen av et rødmalt hus; det saa ut som et stort dyr, der har reist sig paa forbenene og forgjæves prøver at komme helt op. Træer, revet løs med roten, stak skraat op her og der av flaten, hvor der undertiden saaes en bevægelse, en strømhvirvel, der likesom steg op fra en hemmelighetsfuld bund, en kjæmpestor boble, som hævet sig og brast. Ett eller andet foregik vel endnu dernede i dypet.

Det var fremdeles det samme klare, varme høstveir, aasene rundt sjøen stak hist og her en rød løvkrone frem av den grønne barskog, og himlen var saa høi og blaa. Ret som det var, møtte amtsingeniøren mennesker, som stanste ham og pratet.

«Men hvad er det sorte derborte paa hustaket?» spurte

han en gammel arbeidsmand, som gik her og lusket med en spade paa skulderen.

«Gud hjælpe os,» sa manden — «det er Tøger Skomaker.»

«Hvad? Et menneske? Og kanske han lever?»

Han hadde ialfald levet i de første dage, fortalte manden med spaden. Men siden igaar hadde han sittet urørlig overskrævs og heldt sig mot et ovnsrør, som stak op av taket. Kanske han ikke levet mer.

«Men du store verden, hvorfor har I ikke reddet ham da? Her var vel mulig at komme ut i baat?»

Men manden forsikret, at det var netop det, som ikke var mulig. Vandet var tykt som en suppe, næsten som en grøt, det var umulig at føre en baat igjennem det. Det var ogsaa umulig at komme frem paa anden vis. Flere ganger hadde man forsøkt at lægge en flytebro, men strømmen hadde stadig revet den i stykker, og igaar var en mand nær ved at omkomme under det sidste forsøk. Skomakeren hadde sittet derborte og skreket og skreket om hjælp i de to første dage, men nu tidde han, nu rørte han sig ikke mer.

Amtsingeniøren maatte videre, han orket ikke oftere at se hen til det hustak ute paa vandet, det mindet om et stort levende væsen, som stadig ropte om hjælp. Men han traf andre, som han kom i snak med, og det viste sig, at folkefantasien allerede hadde begyndt at arbeide. Der var dem, som paastod, at de saa sent som igaar hørte skrik nede fra dypet. Det var ikke umulig, at der var liv i én eller anden av de begravne endnu. Der var set en lysning dernedefra en nat, som om der brændtes lys. Man hadde de to første dage, da en skorstenspipe endnu saaes oven vande, ogsaa merket røk fra den — som om levende væsener endnu prøvde at ilde dernede.

Pludselig møtte han en bymand med briller, som øiensynlig kjendte ham, ti han stanste, lettet paa hatten og sa han var journalist den og den. Og saa vilde han gjerne vite, om det var sandt, at amtsingeniøren for længe siden hadde gjort Evje forestillinger om faren ved at bo deroppe. Amtsingeniøren vendte hodet bort og tænkte et øieblik, saa svarte han: «Nei — det maa være en misforstaaelse.»

Saa gik han videre igjen, og nu og da trodde han at møte forældre eller andre paarørende av de omkomne. Der var enkelte, som stod og stirret ned i dypet og graat og jamret endnu.

Amtsingeniøren dreiet opover aasen for at komme ovenfor raset og maatte hvert øieblik bøie sig ned for ikke at faa grener eller kvister i ansigtet. Luften var fuld av en egen tung lugt, det mindet om dunsten fra bedærvet vand, men ogsaa om brændt ler eller sand. Han kløv opover og maatte holde sig fast i busker og trær, for her var ingen vei længer, de stier, som kreaturerne engang hadde traakket op, svandt som tynde traader, som raset hadde klippet av. Men endelig, da han stod helt oppe i aasen, støtte han paa noget, som satte ham i ny sindsbevægelse. Det var en skindhue, som hang paa en gren. Rein tok den ned, den var slitt og gammel, men en av nybyggerne hadde sagtens glemt den igjen her, naar han var i skogen for at hugge ved. Huen var blit reddet, men manden ikke.

Da han kom frem til en aapen plads, hvor der var vid utsigt over ødelæggelsen, fik han se en mand, som stod her i forveien og heldte ryggen mot en træstamme. Rein gav ikke nærmere agt paa ham, men satte sin haandkikkert for øinene og saa nedover. Paa den anden side av sjøen saaes en mand at stake sig ut fra land i en trillebør, — stake sig længer og længer utover. Det var vel én, som haabet at finde ett eller andet efter de omkomne. Det saa dumdristig ut.

«Vet De, hvem det der er?» spurte Rein og henvendte sig til manden, som han hadde set i nærheten. Og nu saa han paa ham, men for uvilkaarlig et skridt baklængs. Det var Erik Evje.

Siden deres skjæbnesvangre sammenstøt ifjor vaar, hadde de to mænd vistnok møtt hinanden, men aldrig snakket sammen. Nu skulde de møtes her. Erik tok ogsaa et skridt baklængs og saa ut til at ville flygte, men den anden hadde spurt, og han fandt det bedst at svare.

«Han der?» sa han og saa ned til manden, som staket sig frem i trillebøren. «Det er Lars Brovold, den eneste, som blev reddet. Han laa hjemme hos forældrene om

natten. Det er vel sin kone, han leter efter. Men han er saa dumdristig, at vi alle er ræd for ham.»

Disse sætninger kom fra Erik i en træt, skjælvende tone. Men de hjalp til at avlede sindsbevægelsen ved pludselig at staa ansigt til ansigt med den anden.

Amtsingeniøren saa atter i kikkerten og fik paany noget at si, skjønt hans stemme skalv. Den anden svarte. De begyndte litt efter litt at snakke sammen, og nu og da sendte de hinanden et blik.

«Det var heldig, at ikke sagen og møllen din gik med,» sa amtsingeniøren.

«Heldig — aaja. Skjønt jeg skulde næsten ønsket, at .... at ulykken ogsaa hadde ramt mig.»

Rein svarte ingenting paa det, men saa atter i sin kikkert. Hans hænder rystet. Og om litt hørte han fra den anden: «Forresten — jeg har nu likevel mistet ....»

Rein saa spørgende hen til ham. Erik hadde haanden om en gren over sit hode som for at holde sig oppe. Hans ansigt var saa blekt, saa søvnløst, saa utslitt av sindsbevægelse, at Rein uvilkaarlig syntes at se et speilbillede av sig selv. Og et øieblik saa de paa hinanden, begge med sammenknepen mund.

Og som den, der vil avverge et slag ved at holde armene op foran sig, saaledes gjentok Erik: «Ja, jeg har mistet — jeg ogsaa, kan du tro ....»

Erik hadde allerede staat her i timevis. — Og han var naadd til at se ind i noget, som laa langt, langt bortenfor dette med skredet, og som egentlig var den forfærdelige katastrofe — for ham.

Rein saa spørgende paa ham. Erik strøk sig over panden og stirret ned i den lergraa sjø. «Der gives noget, Rein, som er værre at miste end eiendom og liv .... Det er det, som jeg ....» længer kom han ikke, for stemmen svigtet.

Der steg en underlig frossen latter op i Rein, og uvilkaarlig gik han et par skridt nærmere den anden: «Jeg trodde det var dem dernede du tænkte paa,» sa han og pekte ut i raset.

Erik vek et skrit baklængs og holdt hænderne for ørene. «Rein — jeg holder det ikke ut!»

«Neivisst,» sa Rein med den samme frosne latter, som

han umulig kunde betvinge. «De dernede, — de holdt det heller ikke ut.»

«Rein — hvad vil du jeg skal gjøre!»

Og amtsingeniøren var paa nippet til at si: «Jeg synes du ogsaa selv skulde hoppe ut, Erik Evje. For det maa da være litt flaut at gaa saa aldeles uskadd omkring, naar din menighet ligger der ....» Men denne gang behersket han sig og sa høit: «Gjøre — ja? Det er litt sent nu .... Farvel!» Og han lettet paa hatten og gik.

Han hadde ikke længer kunnet skjule, hvor hjertesyk han selv var, og nu drog han ganske fortumlet avsted med kikkerten i den ene haand, nu og da seende ut over raset og lersjøen, som den milde høstsol strøk lange glimt henover.

Hvad hadde han sagt til Evje? Hadde han faat hevn? Ak du gode Gud, hvad skulde vel han med nogen hevn. Han burde vel heller ha rakt den slagne mand haanden.

Endelig drev han nedover mot veien igjen. «At avgi fagmæssig skjøn om ophavet til raset ja,» tænkte han. — «Men den aandelige aarsak — den vil nok ingen interessere sig for ....»

Da han endelig sat i karjolen og kjørte hjemover, sank hans hode dypere og dypere. Han tænkte paa dem under raset .... og paa Erik, som stod ovenfor og hadde mistet noget, som var dyrere .... og paa store, aandelige førere, som bruker menneskene paa samme vis.

«Og jeg selv ....?» tænkte han, mens karjolen rullet videre langs fjorden.

* * *

I de første dage av november var sneen kommet, dæmningen var gjennembrutt, og sjøen begyndte at tømmes. Men endnu var det umulig at komme ut i den sumpige ler for at søke efter de omkomne. Kun en var deroppe hver dag og kom sig ut der, hvor ingen anden turde følge ham. Det var Lars Brovold.

Han var flyttet hjem til forældrene i fiskerstuen nede ved fjorden, og hver morgen, naar han strøk avsted, blev hans gamle mor ikke træt av at trygle ham om at slutte. Men han gik dog, uten at svare engang, og naar den

gamle kone saa om kvelden fik se ham komme tilbake igjen, takket hun sin Gud, fordi han heller ikke idag hadde sat livet til.

Men endelig en dag kom han ind i stuen, før nogen ventet ham, og sa: «Nu har jeg fundet hende ....»

«Gud trøste os, har du det, Lars!»

«Og nu faar jeg nok spikre sammen en kiste,» sa han og tok sig litt træt over haaret. «Og siden faa en hest paa Evje og kjøre hende opover dalen og hjem til forældrene ....»

Moren blev forundret. «Opover dalen? Men kjære, hun Petra har vel ikke forældrene sine der?»

«Petra? — Det er naturligvis hun Kristine.»

Moren stirret paa ham, men tidde. Det var altsaa ikke sin kone, han hadde sat livet saa paa spil for at finde.

«Du faar hjælpe mig med at bære hende ind,» sa han til faren, som sat og lappet sko. «Jeg har hende med paa en kjælke.»

Faren reiste sig og fulgte med, og litt efter kom de to mænd bærende ind med noget stort, stivfrossent, en uformelig bylt med sne og is omkring, som de uten videre la hen paa sengen. Den gamle kone tænkte med suk paa sengklærne, men vilde ikke si noget.

Litt efter kom Lars ind med høvlede bord og verktøi og begyndte at snekre, mens faren atter prøvde at ta fat paa skolappingen. Moren bredde et laken over den store bylt paa sengen.

Sagen hvinte, hammeren slog, der begyndte at forme sig en kasse.

Og mens Lars stod her og stræevet med denne kiste, tænkte han paa meget i gamle dage, ogsaa paa engang da han traf Kristine ved handelsmanden og fik lov at bære kurven for hende et stykke.

«Det gaar saa underlig til,» tænkte han — og maatte paany ta sig over haaret. Men naar galt skulde være, saa var det dog hovedsaken, at det blev ham, som fandt hende og fik berget hende for kristen jord.

Med ett gik han hen og trak lakenet bort et øieblik, men for uvilkaarlig tilbake. Stuevarmen hadde smeltet den størknede is og nu laa hun der med den vaate serk

om sig — som hin nat, da hun blev overrasket av ulykken, mens hun endnu var i seng. I tindingen hadde hun faat et støt, men ansigtet var uskadd, arret i kinden var det samme, og det askeblonde haar var nu opløst og fløt utover puten og skuldrene.

Men pludselig skrek han: «Mor — kom hit.» Moren kom ind fra kjøkkenet. «Se der!» sa han. «Hvad er det? Se der!»

Det var de frosne øine, som ogsaa var tinet, og nu piblet der frem under øienlaagene den ene taare efter den anden, — som om denne kvinde, der i et par uker hadde været død, nu pludselig begyndte at graate.

Moren foldet hænderne, faren kom ogsaa til. Alle tre blev staaende og se paa den døde, unge kvinde, som fældte taarer.

Endelig var kisten færdig, Lars vasket sig og byttet helgeklær paa, og gik saa til Evje for at laane hest. Imens gjorde hans far og mor, som han hadde bedt — de vasket den døde og gav hende en av Lars's rene skjorter paa.

Da han var kommet med hesten og traadte ind, stod kisten midt paa gulvet. I sengen laa der ingen mer. Dette hadde ogsaa Lars bedt om — for han orket ikke at høre paa hammerslagene, naar laaget blev tilspikret.

Men i det samme de to mænd kom med kisten for at sætte den paa slæden, dreiet den sorte hest hodet bakover for at se — og pluselig blev den rød i de skjælvende næsebor og sutret.

Litt efter stod den gamle kone i vinduet og saa efter Lars, som sat overskrævs paa kisten og kjørte bort i skridt. «Stakkars gut!» sa hun og tørket sine øine. — «Det er ikke saa godt at være ham heller.»

Lars kjørte i den bleke, skumrende dag forbi gaard efter gaard, hvor lysene tændtes. Han dreiet op dalen og fik den graa fjord i ryggen. Aasene reiste sine mørke rygge mot den kolde, dype himmel, og under slæden hørtes seen at knitre og skrike i frosten.

Lars hadde bredd et aaklæde over kisten og sat nu og slog mekanisk føtterne mot hinanden, fordi han frøs. Han møtte vel baade kjørende og gaaende, men hesten gik ·lv avveien. Da han drog gjennem de store Denstad-

gaarde, kom en mand ut fra et stabbur og løftet i mørket lygten, saa det gule lys faldt over hest og lass. «Ka er det?» spurte han, men Lars svarte ikke. Han kom forbi gaardene og ind i en skog, hvit av sne, og den lille klokke i hestens bryst lød her saa lydt og nynnende som en gammel vise. Snart saaes en rød fuldmaane at titte frem over de snehvíte fjeldtoppe, og det mindet ham om, da han gik omkring alene som gjæter deroppe paa de bleke heier og slynget ut paa et bukkehorn alt det, som i sindet lekte og laat.

Og uten at han rigtig merket det, sat han ogsaa nu her og samlet det hele — baade erindringen om den vakreste stemme i kirken, et mykt liv, en uniform, som der aldrig blev noget av nu, og hende i kisten, som kanske endnu laa der stille og graat — det samlet sig som nede i halsen til en gammel vise uten ord. Og tilslut løftet han hodet og nynnet en saar tone like mot den røde himmelrand i vest.

Aa dudeli du!
aa dudeli du!
aa dudeli, dudeli du!

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03001 8223